

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli

Suosituksia rikos- ja riita-asioiden sovittelun
ammattihenkilöstölle

OHJAUS 17/2023

**Autere Minna
Halonen Anna
Kiviperä Satu
Rimpilä Ilona**

OHJAUS 17 | 2023

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli

Suosituksia rikos- ja riita-asioiden sovittelun
ammattihenkilöstölle

Autere Minna, Halonen Anna, Kiviperä Satu, Rimpilä Ilona

© Kirjoittaja(t) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Institutet för hälsa och välfärd

Finnish Institute for Health and Welfare

PL / PB / P.O. Box 30 • FI-00271 Helsinki, Finland

Puh/tel +358 29 524 6000

www.thl.fi

ISBN 978-952-408-160-3 (verkko)

ISSN 2323-4172 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-160-3>

PunaMusta Oy

2023

Sisällys

Johdanto	5
1 Restoratiivinen oikeus, kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja lähisuhdeväkivallan ilmiö	7
1.1 Restoratiivisen oikeuden kansallinen ja kansainvälinen sääntely lähisuhdeväkivalta-asioissa	7
1.2 Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja lähisuhdeväkivallan sovittelu.....	9
1.3 Lähisuhdeväkivallan ja sen osapuolten moninaisuus	10
2 Lähisuhdeväkivallan sovittelun arvot ja periaatteet sekä sovittelusta tiedottaminen ja sovitteluun ohjaamisen käytäntö.....	13
2.1 Sovittelusta tiedottaminen ja sovitteluun ohjaaminen.....	14
Oikeusturvasta	16
2.2 Toistuva lähisuhdeväkivalta ja sovittelu.....	17
3 Vapaaehtoistyö lähisuhdeväkivallan sovittelussa.....	20
4 Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessi.....	22
4.1 Sovittelualoitteen vastaanottaminen ja sovittelun edellytysten arviointi	22
4.2 Osapuolten erillistapaamiset	30
4.3 Sovitteluprosessin keskeyttäminen.....	32
4.4 Yhteistapaamiset	33
4.5 Sopimukset	35
4.6 Sopimusten seuranta	37
4.7 Jatko- ja tukipalveluihin ohjaaminen	38
4.8 Sovitteluprosessin päättäminen	40
LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELUN PERIAATTEET JA TURVALLISEN SOVITTELUN PELISÄÄNNÖT	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	46
LIITE 1 Lähisuhdeväkivallan ja muiden lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten sovittelun edellytysten arviointityökalun ohje	47
Lähisuhhteessa tapahtuneiden rikosasioiden sovittelun edellytysten arvioinnin teemat ja työkalun käyttö	48
1 Ensisijaiset poissulkukriteerit	48
2 Asiakaskokemus.....	49
3 Kokonaisarvio	54

LIITE 2	Edellytysten arviointityökalu	55
	Arvioinnin toteuttaminen	55
	1 Kokonaisarvio asiakaskokemuksesta sekä poissulkukriteerit.....	55
	2 Väkivallan laatu ja luonne – (tätä osiota tukemaan myös liite 3 tarvittaessa)	56
	3 Turvallisuus ja palveluohjaus	56
	4 Voimavarat osallistua sovittelutapaamiseen.....	57
	6 Vapaaehtoisuus.....	57
	7 Hyvittäminen	58
	8 Kokonaisarviointi	58
LIITE 3	Huonon kohtelun ja väkivallan toistuvuus parisuhteessa	59

Johdanto

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli esittelee sovittelu-prosessin lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa sekä erittelee millaisin kriteerein ja keiden toimesta sovittelua toteutetaan. Lisäksi esitellään, miten sovittelupalvelun ammattihenkilöstö arvioi sovitteluun ottamisen ja sovitteluprosessissa jatkamisen edellytyksiä ja ohjaa prosessia, miten sovittelijat toimivat ja miten osapuolia tuetaan läpi sovitteluprosessin. Mallin avulla pyritään varmistamaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelun periaatteet ja toimintatavat ovat valtakunnallisesti yhdenmukaiset ja laadukkaat. Mallia voi myös soveltaen hyödyntää muiden lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten ja riitojen sovittelussa.

Läpi koko 2010-luvun hallitusohjelmakirjauksissa ja niihin kytkeytyvissä ohjelmissa sovittelua on pyritty edistämään, lisäämään ja vahvistamaan. Sovittelupalveluissa lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin ja yhteisten sovittelukäytäntöjen vahvistamiselle on haluttu jo pitkään antaa erityishuomio, koska sovittelussa asiakkaita halutaan palvella mahdollisimman hyvin, ja Suomen ratifioimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset¹ sekä niiden toimeenpanon arviointi sisältävät lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyviä velvoitteita. Näiden lisäksi lähisuhdeväkivallan sovitteluun kohdistuu etenkin ihmisoikeus- ja naisjärjestöjen taholta kritiikkiä. Myös Jyrki Kataisen hallituksen² aikana tavoitteena oli rajata sovittelua lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen (2016-2019) tasa-arvo-ohjelmaan³ kirjattiin toimenpide 5.3, jonka mukaan erillisen työryhmän tuli selvittää, millaisin kriteerein naisein kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan sovitteluun ja hyväksytään sovitteltavaksi sekä miten sovitteluprosessi etenee. STM:n johtama lähisuhdeväkivallan selvitystyöryhmä (2019) toteutti selvityksen ja katsoi, että lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua Suomessa *voidaan jatkaa* edellyttäen kuitenkin, että toimintaa kehitetään. Työryhmä toteasi, että sovittelun tulee olla kaikissa tilanteissa kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaista sekä asianosaisille hyödyllistä ja turvallista. Tämän lisäksi tulee varmistaa, että sovitteluun ohjautuvat ja rajautuvat vain edellytykset täyttävät tapaukset. Työryhmän mukaan sovitteluun ohjautuvia asioita tulee täsmentää, toimintaa kehittää ja lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä⁴.

Yhtenä kehittämistoimenpiteenä työryhmä esitti lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallin päivittämistä. Ensimmäinen suomalainen hyvän käytännön malli (2004) lähisuhdeväkivallan sovittelusta pohjautuu Aune Flinckin ja Juhani Iivarin tutkimuksiin sekä käytännön sovittelutyötä tekevien sovitteluammattilaisten yhteiseen näkemykseen. Sittemmin hyvän käytännön mallia on päivitetty yhteistyössä sovittelukentän kanssa. Viimeisimmät kuvaukset hyvistä käytännöistä sisältyvät vuonna 2013 julkaistuuun Rakennamme so-vintoa -oppaaseen⁵. Nyt pilotoitu ja päivitetty hyvän käytännön malli perustuu aiempaan malliin, kansalliseen ja kansainväliseen sääntelyyn, sovittelutoimistojen ammattihenkilöstön näkemyksiin sekä sidosryhmien ja tätä dokumenttia varten kootun THL:n asiantuntijaryh-män antamiin, tutkimukseen perustuviin kehittämisohjeisiin. Varsinaisessa mallin tuot-

1 Istanbulin sopimus; CEDAW

2 Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011, 26. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79792>

3 Sipilä & Rehula 2016

4 Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä. 2019, 33

5 Flinck 2013, 140–146

taneessa työryhmässä mukana ovat olleet Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta erityisasiantuntijat Mari Kaltemaa-Uurtamo ja Ilona Rimpilä sekä sovittelukentältä sovitteluohjaajat Satu Kiviperä (Varsinais-Suomen sovittelutoimisto), Minna Autere (Vantaan sovittelutoimisto) ja Anna Halonen (Pirkanmaan sovittelutoimisto). Kehittämisehdotuksia ovat prosessin aikana antaneet Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta kehittämispäälliköt Henrik Elonheimo, Martta October, Suvi Nipuli ja Elisa Niklander, erikoistutkija Johanna Hietamäki sekä johtava asiantuntija Taina Laajasalo. Lisäksi tekstiä on kommentoinut tutkija Aino Jauhainen KRIMO:sta. Mallia on myös pilotoitu sovittelupalveluissa ajalla 10.5.2022 – 31.12.2022, jonka jälkeen siihen on tehty palautteen perusteella muutoksia.

Päivitetty hyvän käytännön malli vastaa ensisijaisesti sovittelun ammattihenkilöstön, mutta osin myös vapaaehtoissovittelijoiden käytännön työn tarpeisiin. Mallin tarkoitus on tukea sovittelutoimijoita, jotta lähisuhdeväkivallan osapuolten kohtaaminen, sovittelun edellytysten arviointi ja koko sovitteluprosessi olisi kokemuksena mahdollisimman turvallinen, ja osaltaan johdattaisi kohti väkivallatonta elämää. Malli on lisäksi tulevien hankkeiden ja päätöksenteon valossa tärkeä. Sanna Marinin hallitusohjelmaan oli kirjattu toimenpide, jonka mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamista tuli arvioida⁶. Nykyinen, Petteri Orpon hallitus haluaa sen sijaan luopua perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti⁷. Nähtäväksi jää, minkälaisia lakisääteisiä rajauksia lähisuhdeväkivallan sovitteluun tullaan esittämään.

Sovittelua ja sen sovelluksia on arvioinut oikeusministeriön asettama työryhmä kaudella 1.3.2020–30.4.2023. Työryhmän yhtenä tehtävänä oli arvioida lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamista. Työryhmä päätyi siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelua voidaan jatkaa rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (9.12.2005/1015) mukaisesti. Työryhmä kuitenkin korosti, että lähisuhdeväkivallan sovittelun huolenaiheet ja kehittämis-kohteet tulee tunnistaa ja sovittelun epäkohdat poistaa, kiinnittäen erityistä huomiota väkivallan toistuvuuden ja vakavuuden arviointiin⁸. Tämä malli pyrkii osaltaan vastaamaan tarpeisiin ja jäsentämään niitä myös jatkotyöskentelyn helpottamiseksi.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallia tullaan jatkossakin edelleen kehittämään esimerkiksi keväällä 2023 valmistuneen arviointitutkimuksen⁹ tulosten sekä jatkuvan, moniammatillisen yhteistyön pohjalta huomioiden edelleen STM:n raportin (2019) kehittämisohdotukset sekä OM:n työryhmän linjaukset jatkamisen edellytyksistä. Myös Petteri Orpon hallitusohjelman toimeenpano rajaa kehittämistyötä. Koska sovittelu tässäkin aiheessa on kansainvälinen ilmiö, olisi lisäksi kehittämistyön edistämiseksi tarvetta toteuttaa kansainvälistä vertailua lähisuhdeväkivallan sovittelumenettelyistä, ja tuottaa suomenkielinen kooste kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta.

Tiedon lisääntymisen ja muutosten keskellä hyvän käytännön mallin päämäärä pysyy kuitenkin samana: tavoitteena on tuottaa asiakkaalle parhaaseen, ajan tasalla olevaan ja huolellisesti arvioituun tietoon perustuvia sovittelupalveluita ja tarjota osapuolille turvallinen, ihmillisiin tarpeisiin perustuva foorumi väkivalta-asian käsittelemiseen.

6 Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 2019, 88. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>

7 Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma 2023, 194. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma/>

8 Sambou 2023, 62

9 Shemeikka et al. 2023

1 Restoratiivinen oikeus, kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja lähisuhdeväkivallan ilmiö

1.1 Restoratiivisen oikeuden kansallinen ja kansainvälinen sääntely lähisuhdeväkivalta-asioissa

Suomalainen rikossovittelu pohjautuu restoratiivisen eli korjaavan oikeuden teoriaan, jonka eetokseen kuuluu mm. rikoshaittojen korjaaminen, kuulluksi tuleminen ja oikeuden saaminen oman, henkilökohtaisen ja aktiivisen osallistumisen kautta, tekijän vastuuttaminen sekä yhteisöllisyyden vahvistaminen¹⁰. Sovittelutoiminta on aloitettu Suomessa vuonna 1983 Vantaalla, josta se levisi ensin muihin suuriin kaupunkeihin ja siitä myöhemmin muualle Suomeen¹¹. Sovittelusta säädettiin oma erityislakinsa vuonna 2005¹², ja laki astui voimaan 1.1.2006. Lain tarkoitus on turvata sovittelun yhdenmukaisuus ja sovittelupalvelun tarjonta kaikkialla Suomessa. Sovittelulaissa ei ole otettu erikseen kantaa lähisuhdeväkivallan sovitteluun muutoin kuin rajoittamalla aloiteoikeutta (13 §). Sovittelulaki antaa toistaiseksi laajan mahdollisuuden käyttää sovittelua monenlaisissa rikoksissa, myös lähisuhteessa tapahtuneissa väkivaltarikoksissa.

Sovittelulakia koskevassa hallituksen esityksessä¹³ on kuitenkin todettu, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulee suhtautua pidättyvästi. Lakia alustava lakivaliokunnan mietintö¹⁴ mainitsee, että ”sovittelu voi tarjota varteenotettavan keinon perhesuhteen tai muun lähisuhteen korjaamiseksi etenkin niissä tilanteissa, joissa rikoksentehtyjä tunnustaa menettelleensä väärin ja aidosti katu tekoaan”. Katumuksen ja muutoshalun puuttumisen tulee mietinnön mukaan rajoittaa sovitteluun pääsyä: ”Soviteltaviksi eivät myöskään sovellu tapaukset, joissa tekijän suhtautuminen tapahtuneeseen rikokseen tai tekijän ja uhrin välinen suhde muutoin osoittaa tekijän pitävän väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona lähisuhteessa ilmenevien ristiriitojen ratkaisemiseksi.” Tämän lisäksi mietintö korostaa huomion kiinnittämistä väkivallan toistuvuuteen arvioitaessa asian soveltuvuutta soviteltavaksi: ”lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei pidä ottaa soviteltaviksi esimerkiksi silloin, kun väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aiemminkin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi”¹⁵. Vaikka hallituksen esitys ja lakivaliokunnan mietintö eivät edusta lainsäätöä, ne avaavat kuitenkin lainsäätäjän tuolloista tahtoa asiassa ja omalta osaltaan ohjaavat päätöksiä siitä, kenelle sovittelupalvelua voidaan myöntää.

Euroopan Unionin tasolla restoratiivisen eli korjaavan oikeuden palveluihin on otettu kantaa uhridirektiivissä (2012) sekä mm. restoratiivista oikeudesta käsittelevässä ministerikomitean suosituksessa (2018). Uhridirektiivin mukaan sovittelu voi olla uhrille hyvin hyödyllistä, kunhan huolehditaan suojatoimista toissijaisen ja *toistuvan* uhriksi joutumisen, pelottelun ja kostotoimien välttämiseksi. Huomioon on otettava ensisijaisesti uhrin etu ja tarpeet, uhrille aiheutuneen rikosvahingon korjaaminen ja uuden vahingon estäminen¹⁶.

10 Braithwaite, 1989; Ness, 2002, 4–6; Zehr, 2005; Umbreit, 2001; Christie, 1977

11 Ojanne 2017, 6

12 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (SovL) 9.12.2005/1015

13 HE 93/2005

14 LavM 13/2005, 5

15 LavM 13/2005, 5

16 Uhridirektiivi (2012), kohta 46

Uhridirektiivin mukaan uhreille on annettava myös viipymättä sekä selkeästi ja helposti ymmärrettävällä kielellä tietoa tarjolla olevista korjaavan oikeuden palveluista, jotta he voivat halutessaan käyttää oikeuttaan osallistua niihin¹⁷. Uhridirektiivin nojalla voidaankin katsoa, että laadukas restoratiivisen oikeuden palvelu on uhrin oikeus. Jäsenvaltioiden on helpotettava asioiden siirtämistä restoratiivisen oikeuden palveluihin¹⁸.

Direktiivin mukaan uhreilla on oikeus turvallisiin ja päteviin korjaavan oikeuden palveluihin seuraavat suojatoimet huomioiden (2012/29/EU luku 3, artikla 12, koontia):

- *Korjaavan oikeuden palvelun on oltava uhrin edun mukaista ja huomioitava turvallisuusnäkökohdat. Uhria on suojeltava toissijaiselta ja toistuvulta uhriksi joutumiselta.*
- *Uhrin suostumus perustuu vapaaehtoiseen ja tietoiseen suostumukseen, jonka voi peruuttaa milloin tahansa.*
- *Uhri saa ennen suostumuksensa antamista perusteelliset ja puolueettomat tiedot korjaavan oikeuden menettelystä ja siinä saavutettavista mahdollisista tuloksista.*
- *Uhri saa ennen suostumuksensa antamista tiedot niistä menettelyistä, joiden avulla mahdollisen sopimuksen täyttymistä valvotaan.*
- *Rikoksen tekijä tunnustaa tapaukseen liittyvät tosiseikat pääpiirteissään.*
- *Mahdollinen sopimus saadaan aikaan vapaaehtoisesti.*
- *Mahdollinen sopimus voidaan ottaa huomioon mahdollisissa myöhemmissä rikosoikeudellisissa menettelyissä.*
- *Korjaavan oikeuden palveluissa käytävät keskustelut ovat luottamuksellisia, eikä niiden sisältöä tule paljastaa myöhemminkään muutoin kuin osapuolten suostumuksella tai jos sitä kansallisessa oikeudessa edellytetään erittäin tärkeän yleisen edun vuoksi.*

EU:n ministerikomitean suositus (2018) tukee restoratiivisen oikeuden palveluita vahvasti. Suosituksen mukaan niitä voidaan käyttää missä tahansa rikosprosessin vaiheessa, ja näiden palveluiden tulisi olla yleisesti saatavilla. Rikoksen tyyppi tai vakavuus eivät saa sinänsä estää restoratiivisen oikeuden palveluiden tarjoamista uhreille ja rikosentekijöille. Paikallisten viranomaisten ja oikeusalan ammattilaisten tulisi antaa uhreille ja rikosentekijöille riittävät tiedot korjaavan oikeuden palveluista osallistumisen harkitsemiseksi.¹⁹

Suositus käsittelee restoratiivisen oikeuden palveluja, niiden saatavuutta ja laatuvaatimuksia yleisellä tasolla, eikä ota erikseen kantaa esimerkiksi lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Suositus korostaa restoratiivisen oikeuden periaatteita, joita ovat vapaaehtoisuus, kunnioitava vuoropuhelu, menettelyllinen oikeudenmukaisuus ja esimerkiksi dominoinnin välttäminen²⁰. Vapaaehtoisesti osallistuvan osapuolen on ymmärrettävä täysin restoratiivisen oikeuden tarkoitus, prosessi, keskeytysmahdollisuus sekä mahdolliset vaikutukset²¹. Nämä samat vaateet vapaaehtoisuudesta, osapuolen ymmärryksestä sekä keskeytysmahdollisuudesta sisältyvät myös suomalaiseen sovittelulakiin.

17 Uhridirektiivi (2012), kohta 21; luku 2, artikla 4, kohta, j

18 Uhridirektiivi (2012), luku 3, artikla 12, kohta 2

19 EU ministerikomitean suositus (2018)8, luku III, kohta 18–19

20 EU ministerikomitean suositus (2018)8, luku 3, kohta 14

21 EU ministerikomitean suositus (2018)8, luku 3, kohta 16

1.2 Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja lähisuhdeväkivallan sovittelu

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (2011, Suomessa voimaan 2015) eli niin sanottu *Istanbulin sopimus*, on Euroopan ensimmäinen laaja kansainvälinen sopimus. Sen tavoitteena on perheissä tapahtuvan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ennalta ehkäisy ja poistaminen, uhrien suojeleminen ja tekijöiden vastuuseen saattaminen. Istanbulin sopimuksen artikla 48 kieltää *pakollisen* sovittelun kaikessa naisiin kohdistuvassa väkivallassa. Artiklan selitysmuistiossa on nostettu esiin epäily, etteivät naiset ole koskaan tasavertaisessa roolissa väkivallan tekijöiden kanssa, ja heidän toimintakykyään rajoittaa häpeä, avuttomuus ja haavoittuvuus. Esitöissä myös tuodaan esiin huoli, että sovittelu privatisoi uudelleen lähisuhdeväkivaltaa, jolloin sitä käsitellään piilossa viranomaisilta eikä siitä rangaista tekijää.²²

Suomen hallitus on todennut ennen Istanbulin sopimuksen ratifiointia (vuonna 2014), että nykyinen sovittelulainsäädäntö täyttää artiklan 48 asettamat velvoitteet²³. Istanbulin sopimukseen liittyvä, viimeisin (2023) Euroopan neuvoston päätöslauselma korostaa kuitenkin edelleen voimakkaampia toimia naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan kitkemiseksi. Lauselman mukaan perheväkivalta katsotaan edelleen liian usein yksityisasiaksi, josta olisi kuitenkin nostettava syytteitä. Myös puutteellista riskinarviointia, uudelleen uhriksi joutumista ja traumatisoitumista pyydetään välttämään oikeudellisissa tai poliisitoimiin liittyvissä menettelyissä.²⁴ Istanbulin sopimuksen taustalla on YK:n Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus Cedaw (annettu 1979, Suomessa voimaan 1986), jonka tavoitteena on edistää naisten ihmisoikeuksien tasa-arvoista toteutumista. Suomi on antanut Cedawille tuoreimman raporttinsa yleissopimukseen liittyen vuonna 2020²⁵. Raportissa tuodaan esiin, että sovittelu lähisuhde- ja perheväkivaltatapauksissa on aina vapaaehtoista Suomessa.

Istanbulin sopimukseen liittyen Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmänä ja täytäntöönpanoa seuraavana elimenä toimii GREVIO. Se ei viimeisimmässä maaraportissaan (2019) pyri kieltämään sovittelua lähisuhdeväkivaltatapauksissa, mutta esittää huolia sovittelun käytön vaikutuksista viranomaistoimintaan Suomessa ja havainnoi, että sovitteluun ohjattujen lähisuhdeväkivalta-asioiden määrä on ollut kasvussa. GREVION mukaan sovitteluun ohjaamisesta huolimatta poliisin tulisi toteuttaa huolellista esitutkintaa ja sovittelun lopputuloksesta huolimatta syyttäjän tehdä syyteharjontaa. GREVIO myös muistuttaa viranomaisia siitä, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on kielletty toistuvan väkivallan osalta.²⁶ Lakitasolla toistuvan väkivallan sovittelu ei kuitenkaan ole Suomessa kiellettyä, vaan muistutus perustunee toistaiseksi lakivaliokunnan mietintöön²⁷, joka tukee ja ohjaa lakisäateistä päätöksentekoa sovittelussa. Suomessa on kiinnitetty huomiota GREVION suosituksiin ja niitä on pantu toimeen tai vahvistettu vanhoja ohjeistuksia. Esimerkiksi Poliisihallitus on antanut poliisiviranomaisille päivitetyn ohjeen vuonna 2020, jossa määrätään että ”perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksen ja naisiin kohdistuvan väkivallan tapausten esitutkinta on aina suoritettava loppuun asti, vaikka asia on sovittelun piirissä”²⁸.

22 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Explanatory report, 2011, 42

23 HE 155/2014

24 Euroopan neuvoston päätöslauselma (2023)0047, kohta Z; kohta 13

25 Suomen kahdeksas määräaikaisraportti kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta 2020

26 GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019, 47–48, 68

27 LavM 13/2005, 5

28 POHA ohje POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa, 9

Varsinaisen sovitteluprosessin osalta GREVION esiin nostamat huolet kohdistuvat siihen, miten varmistetaan naisten vapaaehtoinen tahto osallistua sovitteluun ilman minkäänlaista painostusta. Myös vapaaehtoisovittelijoiden lyhyt koulutus sekä mahdollinen kyvyttömyys tunnistaa valtaepätasapainoa lähisuhteissa mainitaan raportissa. Samalla GREVIO kuitenkin antaa tunnustusta lähisuhdeväkivallan sovittelun meneillään olevasta kehittämisestä, ja kannustaa kehittämään yhtenäisiä kriteereitä tapausten sovitteluun ottamiseksi.²⁹ Tässä lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevassa hyvän käytännön mallissa pyritäänkin keskittymään juuri näihin kriteereihin, eli erityisesti edellytysten arviointityön kehittämiseen, jotta siinä saavutetaan kansallisesti yhtenäiset kriteerit. Mallissa korostetaan myös ammattihenkilöstön ja vapaaehtoisovittelijoiden yhteistyön tiivistämistä ja ammattihenkilöstön arviointivastuuta esimerkiksi sovitteluprosessin jatkamista koskevassa päätöksenteossa.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa seuraa myös poliittisempi elin, joka on jäsenvaltioiden eudustajista koostuva sopimuksen Osapuolten komitea. Komitean suositukset ovat linjassa GREVION suositusten kanssa. Viimeisimmän Osapuolten komitean suosituksensa Suomi on saanut kesäkuussa 2023³⁰. Tähän suositukseen tulisi vastata vuoteen 2025 mennessä. Suosituksessa esitetään, että poliisien ja syyttäjien valtaa sovitteluun ohjaamisessa tulisi kaventaa lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Painopistettä tulisi siirtää esitutkintaan ja syyttämiseen. Samalla suositus muistuttaa, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on kielletty toistuvan väkivallan osalta. Suositus ei kuitenkaan määrittele toistuvaa väkivaltaa, eikä anna viitteitä, mihin (kansainväliseen tai kansalliseen) lakiin toistuvan väkivallan sovittelun kiellolla viitataan. Suomalaisessa sovittelulaissa toistuvan väkivallan sovittelua ei ole toistaiseksi kielletty.

Poliittiset tavoitteet, toimeenpano ja lainsäädäntö elävät ajassa. Myös tämä hyvän käytännön malli kehittää osaltaan sovittelupalvelujen toimintaa alati tiedollisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti muuttuvassa ympäristössä vaalien kuitenkin sovittelun omaa identiteettiä ja lähtökohtia restoratiivisen oikeuden palveluna.

1.3 Lähisuhdeväkivallan ja sen osapuolten moninaisuus

Lähisuhdeväkivallan kanssa työskenteleminen edellyttää ymmärrystä väkivallan eri muodoista ja seurauksista. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan väkivallan voi nähdä käytöksenä, johon sisältyy fyysistä voimaa tai henkistä vallankäyttöä, joka kohdistuu itseen, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön. Väkiältä voi tarkoittaa vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista.³¹ Lähisuhdeväkivallassa on keskeistä osapuolten välinen suhde, eli väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla oleva valtasuhde. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivallan kohdistumista henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen tai lähisukulaiseen³². Näitä ovat puoliso tai avopuoliso, entinen puoliso tai -avopuoliso, seurustelukumppani, entinen seurustelukumppani, vanhempi (äiti, isä), äiti- ja isäpuoli, lapsi tai lapsipuoli, sisarus tai sisarpuoli, muu perheenjäsen tai sukulainen (esim. isovanhemmat, lastenlapset, appivanhemmat, miniät, vävyt tai muut lähisuhteisiin rinnastettavat ihmissuhteet)³³. Lakivaliokunnan mietinnössä todetaankin, ettei lähisuhdeväkivaltaa koskevia säännöksiä ole haluttu rajata vain samassa taloudessa asuviin henkilöihin³⁴. Myös syyteoikeutta koskevan säännöksen esitöiden³⁵ mukaan täysin tyhjentävää luetteloa erilais-

29 GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019; Recommendation of the Committee of the Parties, 2020

30 Conclusions on the implementation of recommendations in respect of Finland adopted by the Committee of the Parties to the Istanbul Convention 2023, 3

31 Krug, E. et al. 2002

32 Bildjuschkin et al. 2020

33 ks. esim. RL 441/2011, 16 §; Lähisuhdeväkivalta sovittelussa (FinSoc 5/2004)

34 LavM 13/2005, 8

35 HE 78/2010, s. 24–25

ta lähisuhteista ei ole voitu määritellä, joten mm. erillään asuvat seurustelukumppanit voivat kuulua pykälän soveltamisalaan. Moninaisista lähisuhteista huolimatta lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on Suomessa kuitenkin tilastollisesti useimmiten nykyisissä tai entisissä parisuhteissa tapahtuvaa, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa³⁶. Viranomaisten tietoon tulee vuosittain noin 10 000 lähisuhdeväkivaltatapausta³⁷.

Yksi lähisuhdeväkivallan erityispiirre on osapuolten suhteen erityisyys. Monissa tapauksissa osapuolilla on merkityksellinen, toisistaan riippuvainen side, esimerkiksi pariskunnan tai perheen kesken³⁸. Tällaisessa luottamukselliseksi tarkoitettussa suhteessa ilmenevät väkivaltaongelmat voivat herättää emotionaalista ristiriitaa, häpeää ja lamaantumista³⁹. Ongelman tunnustamiselle ja avun hakemiselle voi siksi olla korkea kynnyks⁴⁰. Osapuolet voivat yllä mainittujen seikkojen johdosta myös vähätellä väkivaltaa. Esimerkiksi Poliisihallitus on ohjeistanut poliisia ottamaan tämän sekä uhrin alisteisen aseman huomioon ohjatessaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapausta sovitteluun⁴¹.

Kaikki lähisuhdeväkivalta ei ole samanlaista⁴², vaan eroja on esimerkiksi sen muodoissa, laajuudessa, vakavuudessa, tarkoituksessa ja dynamiikassa. Tilannekohtaisessa⁴³ lähisuhdeväkivallassa ristiriidat voivat tahattomasti lisätä vähäistä tai vähemmän vakavaa väkivaltaa. Näissä tapauksissa väkivalta eskaloituu harvoin vakavaksi, hengenvaaralliseksi väkivallaksi. Osapuolet voivat kokea pelkoa tietyssä tilanteessa, mutta suhteessa ei vallitse kokonaisvaltainen pelon ja dominoinnin ilmapiiri. Yleensä ydinongelman muodostavat puutteelliset viestintä- ja vuorovaikutustaidot. Tällainen väkivalta näyttäytyy usein vain esimerkiksi perheen sisäisenä, eikä väkivallan käyttäjä ole väkivaltainen kodin ulkopuolella. Tällainen väkivaltaprofiili ilmenee vastaavassa määrin niin naisilla kuin miehilläkin. Myös suomalaistutkimus on osoittanut, että sovitteluun ohjattu monenlaista parisuhdeväkivaltaa: niitä joissa suhde on ollut pitkään kriisissä ja rikosilmoitukseen johtanut teko ei ole ollut ensimmäinen, mutta myös niitä, joissa väkivalta on tapahtunut yksittäisen riidan päätteeksi. Joskus tapaus tulee sovitteluun ihan muuna rikoksena, mutta sovittelussa selviää, että siihen sisältyy myös lähisuhdeväkivaltaa.⁴⁴

Sovittelussa on lähisuhdeväkivallan osalta tärkeä tunnistaa esimerkiksi kehämäinen parisuhdeväkivalta, jota voi esiintyä osassa sovitteluun ohjatuista tapauksista. Kehämäisessä parisuhdeväkivallassa väkivalta alkaa usein vaikeasti havaittavalla ja hienovaraisella tavalla ja vahvistuu siinä vaiheessa, kun suhde vakiintuu. Kehämäisessä parisuhdeväkivallassa vuorottelevat jännitteisen ilmapiirin lisääntyminen ja kasvava vaaran tunne, varsinaiset väkivaltatapahtumat, sekä rakastaminen, katumus ja anteeksipyyttäminen⁴⁵. Tällaisen väkivallan esiintyessä on mahdollista, että sovittelu sijoittuu osaksi väkivallan kehää. Siksi on tärkeä pyrkiä tunnistamaan myös väkivallan kehämäisyyttä ja arvioida sovittelun mahdollista merkitystä osana sitä. Sovittelu voi anteeksipyyntön ja kohtaamisen mahdollistaessaan johtaa kehämäisen väkivallan jatkumiseen väkivallan katkaisun sijaan. Parisuhdeväkivaltatapaauksissa työskentelyssä tulisi korostua erityisesti turvallisuuden arviointi⁴⁶, niin prosessin aikana kuin sen jälkeenkin. Väkivallan toistuvuuden arvioinnilla pyritään tunnistamaan kehämäistä väkival-

36 Pietiläinen 2022

37 ks. esim. October 2019

38 Macía, P. et al. 2022

39 Beck, J. et al. 2011

40 Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä 2019, 13

41 POHA ohje POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa, 10

42 Väkivalta-aihesivusto, THL,

<https://thl.fi/fi/web/laps-et-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta>

43 ks. Johnson M. P. 2008

44 Sambou & Turunen 2012, 8

45 Walker 1984; Walker 2017

46 Kettunen 2022

taa. Myös uhridirektiivi edellyttää suoja-toimia jottei uhri joudu toistuvasti uhriksi. Käytännössä yksi tällainen suoja-toimi on juuri väkivallan toistuvuuden arviointi ennen sovittelua.

Väkivalta ei aina ole fyysistä. Monimuotoiseen henkiseen lähisuhdeväkivaltaan voi sisältyä väkivallan kohteen syyllistämistä, jolloin väkivallan käyttäjä kertoo tai osoittaa toiselle osapuolelle tämän olleen syyllinen käyttämäänsä väkivaltaan. Syyllistäminen voi ilmetä moittimisena ja uhrin toiminnan arvosteluna. Henkinen väkivalta voi vaikuttaa väkivallan kohteen itsetuntoon siten, että hän itse voi epäillä omaa ymmärrystään ja kokea myös itse itsensä syylliseksi toisen väkivallan käyttöön. Asetelma voi vaikuttaa väkivallan kohteen henkisiin voimavaroihin ja motivaatioon ryhtyä sovitteluun. Toisaalta sovittelu voi luoda varteenotettavan tilanteen havaita ja purkaa osapuolten kokemuksia heidän välisestään vuorovaikutuksesta, sen muotoutumisesta sekä väkivallasta.

Tämän mallin tuottaneen ryhmän mukaan pari- ja muun lähisuhdeterrorin sekä kontrolloivan väkivallan⁴⁷ tunnusmerkit täyttävä väkivalta ei sovellu soviteltavaksi. Sovittelu voi muodostaa riskin tilanteissa, joissa väkivaltaa käytetään lähisuhteen toisen osapuolen käyttäytymisen kontrollointiin tai joissa on ollut toistuvaa ja/tai pitkään jatkunutta lähisuhdeväkivaltaa. Näissä tilanteissa sovittelu voi pahentaa uhrin tilannetta, ja nostaa esiin vanhoja pelkoja tai synnyttää uusia. Sovittelun ammattihenkilöstön ja sovittelijoiden on tärkeä huomioida, että osapuoli voi käyttäytyä manipulatiivisesti ja pyrkiä hallitsemaan tilannetta. Ammatillinen kokemus sovittelupalveluista on osoittanut, että haastavissa tilanteissa niin sovittelun osapuolet, sovittelun ammattihenkilöt kuin sovittelijakin voivat joutua manipuloinnin kohteeksi. Manipuloivan käytöksen taustalla voi olla esimerkiksi halu vaikuttaa toisten ajatteluun ja valintoihin sekä hallita toisia. Manipuloinnin muotoina voi olla esimerkiksi syyllistäminen, ylimielisyys, valehtelu, uhkailu ja pelottelu.⁴⁸ Tämänkin vuoksi osapuolten motiivien ja voimavarojen tunnistaminen on tärkeää, kun sovittelun edellytyksiä tutkitaan.

Yleisesti ottaen sovittelu voi kuitenkin auttaa väkivallan tekijää ottamaan vastuun väkivallan käyttämisestä ja sen vaikutuksista, sekä tunnistamaan ja mahdollisesti lopettamaan väkivallan ja estää uusimasta aggressiivista käyttäytymistä. Sovittelu voi vahvistaa uhria ja tapaamisissa osapuolet saavat tietoa väkivallan merkityksestä ja seurauksista. Sovittelu edistää myös yleisesti korvausten saamista. Sovittelu voi olla ensimmäinen kerta, jolloin väkivallasta keskustellaan ulkopuolisen henkilön kanssa⁴⁹. Sovitteluun motivoivina tekijöinä voivat olla myös asioiden selvittäminen ja normaalin yhteistyön aikaansaaminen esimerkiksi lasten vuoksi sekä negatiivisen tilanteen ja pelkokierteen katkaiseminen⁵⁰.

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet ja tehneet eivät myöskään ole yhtenäinen ryhmä. Heidän kokemuksensa, ajatuksensa, tunteensa, tapansa reagoida sekä kyvyt ja voimavarat käsitellä lähisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa vaihtelevat etenkin kriisitilanteessa. Yksilöiden resilienssissä voi olla suuria eroja. Resilienssillä tarkoitetaan yksilöllistä kestävyyttä säilyttää vakausta, sopeutua, toipua ja kehittyä⁵¹. Sovittelu voi tarjota monille väkivallan kokijoille (uhreille) hyödyllisen mahdollisuuden tapahtuneen käsittelyyn, mikäli heillä on halua ja tarvittavia valmiuksia (kuten voimavaroja, myös tukiverkostoa tai -palveluita) siihen. Sovitteluprosessissa heitä on mahdollista tukea osallistumaan ja tuomaan esiin omaa ääntään. Tämä voi olla tarpeellista ja voimauttavaa. Väkivallan osapuolet voivat saada tilanteessa tarvitsemaansa tukea myös tukihenkilöiltään.⁵²

47 ks. esim. Bildjuschkin et al. 2020

48 Flinck 2013, 81

49 Pikkarainen 2013, 12

50 Shemeikka et al. 2023, 68

51 Hedrenius, S. & Johansson, S. 2013

52 Drost et al. 2015

2 Lähisuhdeväkivallan sovittelun arvot ja periaatteet sekä sovittelusta tiedottaminen ja sovitteluun ohjaamisen käytäntö

Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessia ohjaa ihmisarvon kunnioittaminen. Restoratiivisessa oikeudessa tavoitteena on tunnistaa osapuolille teosta kohdistuvat vaikutukset, sekä selvittää mitkä tarpeet, velvollisuudet ja muutokset on käsiteltävä haittojen korjaamiseksi⁵³. Väkivallan tekoa ei mitätöidä, vaan rikos tuomitaan moraalisesti, osapuolia ihmisinä syyllistämättä tai tuomitsematta. Tämä tarkoittaa, että vaikka väkivallan seurauksia käsitellään ja teko tuomitaan, epäilty itse kohdataan leimaamatta. Epäiltyä autetaan käsittelemään teon aiheuttamaa häpeää ja katumusta sekä ottamaan teosta vastuuta⁵⁴. Esimerkiksi syyllisyyden ja häpeällisyyden tiedetään korreloivan väkivallan tekijöillä halukkuuteen osallistua restoratiiviseen prosessiin⁵⁵ ja edistävän näin ollen myös motivaatiota ja vastuun ottamista. Lähisuhdeväkivallan sovittelun tavoitteena on tukea osapuolia heidän tarvitsemillaan tavoilla, jotta väkivalta loppuisi. Sovittelun tarkoitus on tarjota lähisuhdeväkivallan osapuolille mahdollisuus väkivaltaa koskevien kokemusten ja seurauksien käsittelyyn, edesauttaa ratkaisuihin pääsemistä ja avun hakemista. Ensisijainen tavoite on rauhanomainen dialogi, jonka sivutuotteenä ratkaisut tulevat, jos ovat tullakseen.

Sovittelun tavoitteet mm. teon vaikutusten tunnistamisesta ovat relevantteja usein myös tilanteissa, joissa esimerkiksi parisuhde ei jatku. Väkivalta vahingoittaa ihmisiä ja heidän välisiään suhteita. Sovittelu voi tuottaa niin väkivallan tekijälle kuin kokijalle (uhrille) tärkeän korjaavan kokemuksen esimerkiksi henkilökohtaisesta kuulluksi tulemisesta. Tuomioistuinkäsittelyssä ei välttämättä avaudu mahdollisuutta tähän. Sovitteluun voi osallistaa lisäksi osapuolten läheisiä, jotka saattavat myös olla väkivallan toissijaisia uhreja. Tällaisen tyyppillistä sovittelua laajemman ”läheisneuvonpitosovittelun” tai *conferencing*-menettelyn tarvetta on nähty juuri esimerkiksi lähisuhdeväkivallassa⁵⁶.

Sovittelun keinoin voidaan esimerkiksi edistää osapuolten välistä vuorovaikutussuhdetta luomalla mahdollisuus dialogiin. Lähisuhdeväkivalta-asioissa sovittelun tavoitteena voivat olla esimerkiksi osapuolten välisen keskusteluyhteyden parantaminen, rauhallinen ero tai muu yksilöllinen tarve. Tärkeimpänä tavoitteena on väkivallan pysäyttäminen ja ennaltaehkäiseminen. Sovitteluprosessiin sisältyvä ammatillinen ohjaustyö edistää osaltaan osapuolten oikeuksia päästä tutkimaan yksilöllisiä palvelutarpeita. Se mahdollistaa myös pääsyn reflektiiviseen kokemukseen siitä, mitä lähisuhdeväkivalta on ja miten se koetaan.

Sovittelupalvelu nähdään siis myös tärkeänä palveluohjauksen⁵⁷, mutta myös psykoedukaation paikkana. Psykoedukaatiolla tarkoitetaan opastavaa tukea väkivallan uhrille ja tekijälle. Tuki perustuu tutkitun tiedon antamiseen ja saadun tiedon yhdistämiseen väkivaltaa kokeneen tai tehneen elämäntilanteeseen. Yksinkertaisimmillaan psykoedukaatiolla tarkoitetaan tiedon antamista ja sanoittamista. Tässä tapauksessa tietoa annetaan ja sanoitetaan koskien lähisuhdeväkivaltaa ja siihen liittyviä reaktioita, sekä väkivallan vastuun kuulumista tekijälle. Lisäksi tieto siitä, että väkivalta on väärin ja rikos, ovat merkityksellisiä tietoja uh-

53 Zehr, 1990, 130

54 Braithwaite, 1989

55 Weiman-Saks et al. 2020

56 Iivari 2014

57 Shemeikka et al. 2023, 90

rille, mutta myös epäilylle. Psykoedukaation idea ei ole vieras restoratiivisen teorian kannalta. Myös siihen kuuluu moraalisen oppimisen käsite, joka tarkoittaa että erilaiset konfliktit tarjoavat mahdollisuuden opettaa ja selventää yhteisön normeja ja arvoja⁵⁸. Psykoedukaation avulla voidaan myös normalisoida ja helpottaa erilaisia tunteita, esimerkiksi väkivallan aiheuttamaa ahdistuneisuutta. Tieto väkivallan erilaisista ilmenemismuodoista ja niiden seurauksista auttaa ymmärtämään omaa tilannetta ja omia reaktioita.

’Sovittelun eettisiksi periaatteiksi voidaan lukea mm. oikeudenmukaisuus, asiakkaiden toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen (avoin dialogi) sekä voimaantuminen (*empowerment*), väkivallan vastustaminen sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen⁵⁹. Jotta periaatteet toteutuvat, on tärkeää, että osapuolten vapaaehtoinen, painostuksesta vapaa osallistuminen sovitteluun varmistetaan ja turvataan. Viimeisimmän tiedon valossa tämä myös pääsääntöisesti toteutuu. Vuonna 2023 julkaistun, lähisuhdeväkivallan sovittelun osapuolten kokemuksia kartoittaneen suomalaistutkimuksen empiirinen data osoitti, että vuosina 2020 – 2021 sovitteluun ohjatuista, lähisuhdeasioita sisältäneistä sovittelualoitteista (5567kpl) kielteisen sovittelupäätöksen sai 43% aloitteista. Sovitteluprosessi ei siis käynnistynyt näissä asioissa. Suurimmassa osassa kielteisen päätöksen perusteena oli juuri osapuolen sovittelusuostumuksen puute.⁶⁰

2.1 Sovittelusta tiedottaminen ja sovitteluun ohjaaminen

Lähisuhdeväkivallan sovittelun lähtökohtana on aina lähisuhdeväkivaltarikos tai sen epäily. Lähisuhdeväkivaltarikosasioissa sovittelualoitteen voi tehdä vain poliisi tai syyttäjä. Lähisuhdeväkivalta muodostaa poikkeuksen sääntöön, jonka mukaan lievä pahoinpitely on asianomistajarikos: lieväkin pahoinpitely on virallisen syytteen alainen⁶¹, jos teko on kohdistunut tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen⁶². On kuitenkin syytä muistaa, että jos lähisuhdeväkivallan käsitettä tulkitaan laajasti, voi sen eri muotoja (esim. taloudellinen väkivalta) kätkeytyä myös lähisuhteessa tapahtuneiden muiden kuin virallisen syytteen alaisten rikosten, kuten *vahingontekojen*, taakse. Tällaisissa asianomistajarikoksissa aloiteoikeus on viranomaisen lisäksi myös osapuolella.

Sovitteluun ohjaamisesta vastaa tilastojen mukaan pääasiassa poliisi⁶³. Poliisihallitus on laatinut oman ohjeensa sovitteluun ohjaamisesta ja siihen liittyvistä poliisin toimenpiteistä lähisuhde- ja perheväkivaltatapauksissa. Ohjatessaan sovitteluun poliisi arvioi väkivallan toistuvuutta ja osapuolten vapaaehtoisuutta. Tutkinnanjohtaja tekee päätöksen sovitteluun ohjaamisesta tutkijan esityksestä ja tarvittaessa asiaa käsitellään myös syyttäjän kanssa. Poliisi kysyy osapuolilta suostumuksen antamista salassapidettävän aineiston (eli esitutkimtamateriaali) lähettämistä ulkopuoliselle taholle, eli sovittelutoimistoon. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa esitutkinta tulee aina suorittaa loppuun saakka, vaikka asia ohjattaisiin sovitteluun.⁶⁴

58 Flinck 2013, 18

59 ks. esim. Flinck 2013, 17–18

60 Shemeikka et al. 2023, 48

61 RL 441/2011, 16 §

62 Elonheimo et al. 2022; RL 441/2011 16 §; Lähisuhdeväkivalta sovittelussa (FinSoc 5/2004)

63 Elonheimo & Kuoppala 2022

64 Liimatainen & Rantaeskola 2023, 43–44

Lähettävänä viranomaisina poliisin ja syyttäjän tulee antaa suullista ja kirjallista tietoa sovittelusta esitutkinnan osapuolille⁶⁵. Tietoa tulisi olla helposti saatavilla esimerkiksi poliisilaitoksilla, oikeusaputoimistoissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelupisteissä, lähisuhdeväkivaltatyötä tekevissä järjestöissä sekä internetissä. Rikos- ja sovitteluprosesseista vastaavat tahot (poliisi ja sovittelutoimistot) tiedottavat, neuvovat ja ohjeistavat tehtävänsä mukaisesti näihin prosesseihin osallistuvia henkilöitä. On kuitenkin syytä muistaa, että sekä rikoksen uhriksi joutuneen että myös epäillyn stressaava tilanne ja mahdollinen traumatisoituminen voivat vaikeuttaa tiedon omaksumista. Uuden asian kohtaaminen ja jännittäminen vaikuttavat siihen, kuinka osapuoli pystyy vastaanottamaan ja muistamaan tietoa. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että sovitteluun osallistuvien osalta sovittelun ammattihenkilöstö ja vapaaehtoiset sovittelijat täydentävät sekä ylläpitävät rikosprosessista ja sovittelusta tiedottamista läpi mahdollisen sovitteluprosessin. Ohjaajien ja sovittelijoiden tehtävä on vahvistaa ja varmistaa koko prosessin ajan osapuolen ymmärrystä sovittelussa tehtävien ratkaisujen merkityksestä⁶⁶.

Asianosaisilla tulee olla riittävästi tietoa sovittelun vapaaehtoisuudesta, tavoitteista, periaatteista, sisällöstä, menetelmistä, sopimuksista, oikeusturvasta ja sovittelun mahdollisista vaikutuksista oikeusprosessin etenemiseen siinä vaiheessa, kun he harkitsevat suostumustaan sovitteluun. Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksistä ja sen tarjoamista mahdollisuuksista on kerrottu tarkemmin esimerkiksi lähisuhdeväkivallan sovittelun esitteessä, joka on sovittelupalveluissa laajalti käytössä. Osapuolilla tulee olla tietoa siitä, onko kyseessä virallisen syytteen alainen rikos vai asianomistajarikos, ja mitä se merkitsee. Esimerkiksi lähisuhteessa tapahtuneet, Rikoslain⁶⁷ 21 luvun sisältämät henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikosasiat ovat virallisen syytteen alaisia. Sen sijaan useat omaisuusrikokset, kuten perusmuotoinen vahingonteko (RL 39/1889, luku 35) ovat lähisuhteessa tapahtuessaankin asianomistajarikoksia, vaikka niihin näyttäisi sisältyvän esimerkiksi taloudellisen väkivallan elementtejä.

Osapuolille on myös kerrottava, että sovittelussa on mahdollista tehdä sopimus, joka saatetaan tiedoksi sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle. Myös sopimusten seuranta suosittelaa tarjottavan. Osapuolille pitää antaa tiedoksi, että virallisen syytteen alaiset rikokset voivat jatkaa rikosprosessissa sovittelussa saavutetusta sopimuksesta huolimatta. Tällainen rikosasia palautuu aina poliisin tutkintaan ja/tai syyttäjän syyteharkintaan. Osapuolille ei saa antaa epärealistisia odotuksia sovittelusta tai oikeusprosessista, ja heidän on varauduttava siihen, että sovittelussa ei päästä sopimukseen tai että sovinnosta huolimatta syyttäjä voi viedä asian oikeuskäsittelyyn. Esimerkiksi uhrin on ymmärrettävä jo hyvissä ajoin ennen mahdollisen sopimuksen laatimista, minkälaista viestiä mm. rangaistusvaatimuksesta luopuminen voi syyteharkintaa tekeväälle syyttäjälle välittää.

Sovittelua harkitseville osapuolille tulee tehdä tiettäväksi, että sovittelussa heitä ei vastuuteta toisen eheytyemisestä tai kuntoutumisesta tai syyllistetä näiden mahdollisesta epäonnistumisesta⁶⁸. Osapuolet päättävät itse lähisuhteen tulevaisuuden suunnasta ja sitoutumisesta muutokseen. Sopimukseen pääseminen ei ole itsetarkoitus. Sovittelu tulee keskeyttää, jos edellytyksiä sen jatkamiselle ei ole⁶⁹. Sovittelu antaa näissäkin tilanteissa mahdollisuuden rikosvahinkojen korjaamiseen, oikeuden saavuttamiseen omatoimisesti, oppimiseen ja muutokseen. Sovittelussa on mahdollista oppia esimerkiksi reflektointia, empatiataitoja, väkivallan dynamiikan ymmärtämistä ja vastuunottoa.

Uhridirektiivin mukaan korjaavan oikeuden palveluissa, kuten sovittelussa tulee huomioida uhrin erityisyyteen liittyvät edellytykset, kuten henkilökohtainen tilanne ja välittömät

65 ETL 4: 16 § ja 18 §

66 vrt. SovL 2 §, 19 §

67 Rikoslaki 19.12.1889/39

68 ks. esim. Flinck, A. & Iivari, J. 2004, Liite 11 s.3

69 SovL 19 §

tarpeet, ikä, sukupuoli sekä kypsyystaso⁷⁰. Myös muiden osapuolten erityistarpeita huomioidaan. Lisäksi on varmistettava, että asianosaisilla on voimavaroja sovittelutapaamisiin, jotka pyritään järjestämään kasvokkain sovittelutoimistossa. Myös etäyhteydellä järjestetyt tapaamiset voivat olla joissain tilanteissa mahdollisia. Osapuolille järjestetään tarvittaessa mahdollisuus useampaan tapaamiseen, jotta heille jää tilaa kokemusten ja tunteiden ilmaisulle sekä sovittelun tavoitteiden ja merkityksen pohdinnalle.

Vaikka virallisiin lähisuhdeväkivallan sovittelua koskeviin tilastoihin eritellään vain henkeen ja terveyteen kohdistuvat väkivaltarikokset, sovittelussa on suositeltavaa käyttää samaa (tässä hyvän käytännön mallissa kuvattua) prosessia kaikissa lähisuhteessa tapahtuneissa rikoksissa. Näitä muita rikoksia voivat olla esimerkiksi vahingonteko ja kunnianloukkaus.

Oikeusturvasta

Suomen perustuslaissa oikeusturvalla tarkoitetaan jokaisen oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, sekä oikeutta saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsitteilyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi ja saada perusteltu päätös, on turvattu lailla.⁷¹ Syyttäjä tekee lähisuhdeväkivalta-asioissa syytteen nostoa koskevan päätöksen, sovittelutoimisto sen sijaan päättää siitä, myönnetäänkö asiassa sovittelupalvelua vai ei.

Riittävä informaatio sovittelumenettelystä, sovittelun edellytyksistä ja sovittelun vaikutuksista rikosprosessiin ovatkin keskeisiä oikeusturvatakeita sovittelun osapuolen näkökulmasta. Sovittelulaki on tärkein lähtökohta sovitteluun osallistuvien oikeusturvan kannalta. Sovittelun yleisten edellytysten täyttäminen tarkoittaa mm., että osapuolten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti. Suostumusta tulee edeltää selvitys osapuolen sovitteluun liittyvistä oikeuksista ja asemasta sovittelussa (2 §). Asian on myös sovellettava soviteltavaksi, eli rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde on huomioitu ja sovittelu on uhrin edun mukaista. Sovittelulain mukaan soviteltavaksi ei esimerkiksi saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. (3 §) Sovittelun aloittamisesta tai aloittamatta jättämisestä tehdään valituskelponen päätös.

Edellä mainittujen lisäksi asiakkaan tulee ymmärtää sovittelussa tekemiensä ratkaisujen merkitys (2 §). Ymmärryksen varmistamiseksi ammattihenkilöstön tehtävä on kertoa, selventää, varmistaa ja selittää rikos- ja sovitteluprosessien suhdetta ja sovittelun mahdollisia vaikutuksia rikosprosessin etenemiseen. Osapuolen on esimerkiksi ymmärrettävä, mitä vaatimuksista luopuminen sovittelusopimuksessa tarkoittaa. Vaikka virallisen syytteen alaisissa rikoksissa viranomaiset päättävät sovittelun jälkeen asian etenemisestä rikosprosessissa, sovittelusopimukseen kirjatuilla tahdonilmauksilla voi olla merkitystä syyteharkinnassa.

Osapuolia on ohjattava tarpeen vaatiessa myös oikeusavun piiriin. Ohjaus on tärkeää etenkin silloin, kun sovittelualoitteen sisältämiin rikosasioihin liittyy sellaisia juridisia kysymyksiä, joihin heidän olisi hyvä saada konsultaatiota. Myös uusin hallitusohjelma haluaa edistää oikeusavun käyttöä sovittelussa⁷². Ymmärrystä ja ratkaisujen merkitystä selkiytetään myös riittävällä tiedottamisella vahingonkorvauskysymyksistä. Asiakasta voidaan esimerkiksi ohjata tutustumaan henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin⁷³. Suositukset ovat hyvä pohja korvausten arvioimiselle, sillä rikoksen uhrilla voisi olla oikeus suosi-

70 Uhidirektiivi (2012), kohta 9

71 Suomen perustuslaki 21 §

72 Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma 2023, 189. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma/>

73 Henkilöasian neuvottelukunnan suosituksia 2020

tusten mukaisesti korvauksiin myös tuomioistuimissa. Toisaalta suositusten käyttö voi myös kohtuullistaa uhrin vaatimuksia. Tämä takaa osaltaan epäillyn oikeusturvaa.

Avustajan tai tukihenkilön käyttöoikeus on myös osa oikeusturvan toteutumista. Osapuolella on sovittelulain mukaan oikeus käyttää sovittelussa avustajaa tai tukihenkilöä, jos se ei vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua (18 §). Lisäksi alaikäisten osalta sovittelu tulee järjestää siten, että alaikäisellä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan (18 §). Avustajan ja tukihenkilön käyttöä on käsitelty tässä mallissa enemmän luvussa 4.4 ja alaikäisen sovittelua luvussa 4.1.

Restoratiivisen oikeuden palveluna sovittelu on myös itsessään keino toteuttaa asiakkaan oikeusturvaa. EU:n ministerikomitean suosituksen (2018) mukaan restoratiivisen oikeuden palvelujen tulisi olla yleisesti saatavilla⁷⁴. Maksuttomana palveluna sovittelu turvaa osaltaan osapuolille potentiaalisesti aiheutuvien, rikosasian käsittelyyn liittyvien kustannusten kohtuullisuutta ja toisaalta voi edistää korvausten saantia. Ihmisoikeusnäkökulmasta sovittelu turvaa myös yksilön vapautta vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon⁷⁵.

2.2 Toistuva lähisuhdeväkivalta ja sovittelu

Sovittelulakia pohjustaneen lakivaliokunnan mietinnön⁷⁶ mukaan toistuvaa lähisuhdeväkivaltaa ei pidä sovittaa. Sovittelun ei myöskään tule olla mahdollista silloin, kun osapuolet ovat jo aiemmin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi. Mietinnössä kuitenkin todetaan, että sovittelu voi olla hyvä keino perhesuhteen tai muun lähisuhteen korjaamiseksi etenkin niissä tilanteissa, joissa rikoksenteekijä tunnustaa menettelleensä väärin ja aidosti katu tekoaan. Suomalaisen sääntelyn lisäksi myös EU:n uhridirektiivi velvoittaa huolehtimaan siitä, etteivät väkivaltaa kokeneet joudu toistuvasti uhriksi. Direktiivin kohdassa 46 todetaan, että korjaavan oikeuden palveluihin ohjattaessa tulee huomioida muun muassa uhrin fyysisen, seksuaalisen ja psykologisen loukkaamisen *toistuvuus*.

Toistuvan lähisuhdeväkivallan määrittely ei kuitenkaan ole ongelmattonta, ja keskustelu toistuvuuden määrittelystä ja merkityksestä on jatkunut jo pitkään. Myös STM-työryhmä ehdotti toistuvuuden tarkempaa määrittelyä⁷⁷, johon ryhtymiseen myös tämä malli edelleen kannustaa. On eri tapoja määrittellä, milloin voidaan puhua toistuvasta lähisuhdeväkivalta. Väkivaltaa voidaan periaatteessa mitata sen erilaisten ilmenemismuotojen ja niiden toistuvuuden avulla. Näitä muotoja on esitelty esimerkiksi THL:n julkaisemassa Väkivaltakäsitteiden sanastossa⁷⁸. Toinen tapa on huomioida vain fyysinen, henkeen ja terveyteen kohdistunut väkivalta (vrt. RL 21). Eri ilmenemismuotojen havaitsemisen lisäksi aikaisempaa väkivaltaa voidaan mitata sen mukaan, onko väkivalta tullut viranomaisien tietoon tai sovitteluun, vai onko toistuvuuden toteutamisessa keskeisintä osapuolten oma kokemus. Toistuvuuden ilmenemisen ja havainnoinnin (määrittely) lisäksi sen merkitystä sovittelulle tulisi tarkastella juridisena, sovittelun tavoitteiden toteutumiseen vaikuttavana ja etenkin osapuolten turvallisuuteen kytkeytyvänä kysymyksenä. Valtakunnansyyttäjänviraston sovittelutyöryhmän mietintö vuodelta 2006 muistuttaa myös, että lain esitöissä ei oteta kantaa siihen, olisiko väkivallan toistuvuus katsottava esteeksi *aina*, kun viranomaislainen tai sovittelutoimisto saa tietää, että suhteessa on ennenkin käytetty väkivaltaa⁷⁹. Toistuvuuden arvioinnissa suositellaan kuitenkin tässä mallissa kiinnittämään huomio kokonaisvaltaiseen tilanteeseen ja

74 EU ministerikomitean suositus (2018)8, luku III kohta 18

75 Suomen perustuslaki 14 §

76 LavM 13/2005 vp

77 Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä. 2019, 34

78 Bildjuschkin et al. 2020

79 Sovittelutyöryhmän mietintö, Valtakunnansyyttäjänvirasto 2006, 8

etenkin uhrin kokemukseen toistuvan väkivallan uhriksi joutumisesta ja sen merkityksestä hänelle. Tällöin on mahdollisuus vastata myös uhridirektiivin vaatimuksiin.

Sovittelun näkökulmasta keskeistä on, minkälainen ja minkälaisen väkivallan toistuvuuden tulisi olla este asian ottamiselle sovitteluun. Ratkaisematta ovat monet käytännölliset kysymykset esimerkiksi siitä, kuinka pitkää ajanjaksoa tulisi tarkastella, mikä merkitys erilaisen väkivallan muotojen (esim. henkinen, taloudellinen, digitaalinen) ja vakavuusasteiden toistuvuudella pitäisi olla ja mikä merkitys on aiemmillä ihmissuhteilla sekä niissä mahdollisesti tapahtuneella, ilmoituksiin johtaneella tai ilmoittamatta jääneellä väkivallalla. Määrittelyä tulisi tehdä tutkitun tiedon (väkivaltatutkimus ja juridiikka), restoratiivisen teorian sekä etiikan valossa. Alkuperäinen tahtotila lain takana on siis mietinnön perusteella ollut, että toistuvan väkivallan perusteella pitäisi evätä osapuolten pääsy korjaavan oikeuden lakisäänteiseen palveluun. Siksi lainsäätäjien olisi annettava vielä tarkempia ohjeita siihen, milloin ja minkälaisen lähisuhdeväkivallan toistuvuuden tulee estää sovittelupalveluun pääsy. Jatkotyöskentelyssä on myös huomioitava, että uusimman tutkimuksen valossa lähisuhdeväkivallan sovitteluun osallistuneet henkilöt, joiden suhteeseen oli liittynyt jonkinlaista toistuvaa väkivaltaa, eivät kokeneet muita enemmän sovittelua negatiivisesti⁸⁰. Tässä materiaalissa suositellaan erillisen, poikkihallinnollisen työryhmän perustamista toistuvuuden kriteerien tarkemmaksi määrittelemiseksi.

Toistuvan väkivallan ohjautumista ja ottamista sovitteluun ennaltaehkäistään tällä hetkellä kaksivaiheisesti: ensin poliisiviranomaisen ja sitten sovittelun ammattihenkilöstön toimesta. Esitutkinnassa on selvitettävä, onko samojen asianosaisten osalta aikaisemmin tehty ilmoituksia samantyyppisistä rikoksista ja onko tällaisia rikoksia soviteltu asianosaisten kesken⁸¹. Poliisihallitus on ohjeistanut poliiseja, että sovitteluun ei saa lähettää rikosasioita, joiden taustalla on toistuvaa perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa. Myös apulaisoikeuskansleri on korostanut⁸², että toistuvat väkivallanteot ovat osoitus vakavan väkivallan kohonneesta riskistä, joka edellyttää ensisijaisesti riskinarvioinnin tekemistä. Toistuvuuden arvioinnissa sovittelualoitteentekijän tulee tehdä yhteistyötä tutkinnanjohtajan ja tarvittaessa syyttäjän kanssa. On tärkeää, että asiaa ei ratkaista yksittäisen, mahdollisen sovittelualoitteen tekevän poliisin tietojen ja asenteiden pohjalta.⁸³

Kun viranomaisen tekemä aloite on saapunut sovittelutoimistoon, toistuvuutta tarkastellaan uudelleen osana sovittelun edellytysten arviointia. Aluksi arvioinnissa tarkistetaan sovittelun tietojärjestelmästä osapuolten aikaisempi lähisuhdeväkivallan sovitteluasiakkuus. Varsinaisessa osapuolen kanssa toteutettavassa edellytysten arviointikeskustelussa toistuvuutta arvioidaan kokonaisvaltaisesti. Fyysisen väkivallan lisäksi muiden väkivallan muotojen ilmeminen, toistuvuus tai kehämäisyys tulee huomioida. Arviointityön tueksi on luotu edellytysten arviointityökalu (liitteet 1 ja 2), jota suositellaan käytettävän. Tarpeen mukaan edellytysten arviointityötä tekevä ammattihenkilöstö voi käyttää myös tarkempaa lomaketta (liite 3) väkivallan laadun ja toistuvuuden arviointiin. Jälkimmäisen osalta ryhdytään tutkimustoi- miin ja laatimaan tarkempia toistuvuuskriteerejä osana tulevaisuuden kehittämistyötä.

Jos tapauksen taustalla ilmenee kehämäistä, toistuvaa väkivaltaa, asiaa ei voida nykyisen sääntelyn puitteissa ottaa soviteltavaksi. Tällaiset tilanteet näyttäytyvät usein joka tapauksessa myös uhrin henkisten voimavarojen puuteena ja tekijän osalta kyvyttömyytenä ottaa vastuuta. **Lähisuhdeväkivallan (fyysisen tai muun) toistuvuuden arvioinnissa otetaan huomioon esiin tullut väkivallan määrä, luonne, aikajänne sekä mahdollinen molemminpuolisuus.** Myös toistuvuutta arvioidaan osana sovittelun edellytysten kokonaisuutta,

80 Shemeikka et al. 2023, 96

81 Sovittelutyöryhmän mietintö, Valtakunnansyyttäjänvirasto 2006, 8

82 OKV/1325/1/2018

83 POHA ohje POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa, 9, 10

johon liittyvät erityisesti osapuolten suhtautuminen väkivaltaan, epäilyn vastuunotto sekä osapuolten voimavarat ja valmiudet käsitellä tapahtunutta.

Sovitteluprosessin aloittamiseen vaikuttava väkivallan toistuvuuden arvio ja merkitys jää toistaiseksi sovittelutoimiston harkittavaksi tilanteiden moninaisuudesta johtuen. Myös Valtakunnansyyttäjänviraston sovittelutyöryhmän lausunto muistuttaa, että päätöksen sovittelun aloittamisesta tekee sovittelutoimisto, mikäli se katsoo edellytysten sovittelulle olevan kyseisessä tapauksessa olemassa⁸⁴. Mikäli sovittelua ei voida tarjota, lähisuhdeväkivallan toistuvuuden ja sovittelun edellytysten selvittely edistää joka tapauksessa osapuolten palveluohjausta väkivallan uhrien ja tekijöiden palveluihin.

84 Sovittelutyöryhmän mietintö, Valtakunnansyyttäjänvirasto 2006, 8; HE 93/2005, 16

3 Vapaaehtoistyö lähisuhdeväkivallan sovittelussa

Vapaaehtoisten sovittelijoiden rekrytointi ja koulutus ovat laadukkaan sovittelupalvelun perusta. THL on yhteistyössä sovittelupalveluntuottajien kanssa laatinut sovittelijoiden rekrytoinnin periaatteet ja sekä perus- (54h) että erikoistumiskoulutusten (mm. lähisuhdeväkivallan sovittelu, 135h) koulutusohjelmat. Näiden lisäksi sovittelijan peruskoulutusmateriaalit on yhtenäistetty (2021). Kaikkia ohjelmia ja materiaaleja myös päivitetään tarvittaessa. Rikossovittelun vapaaehtoistyön pelisäännöt on koottu vapaaehtoissovittelun kokonaisohjelmaan (2020)⁸⁵.

Lähisuhdeväkivallan sovittelijana voi toimia vain siihen koulutuksen saanut henkilö. Sovittelijalla tulee olla sovittelijan peruskoulutuksen jälkeen vähintään vuosi aktiivista sovittelukokemusta erilaisista sovitteluista, sekä osallistumisia muihin sovittelutoimiston tarjoamiin koulutuksiin ja tapahtumiin⁸⁶, jotta hän voi hakea lähisuhdeväkivallan sovittelijan erikoistumiskoulutukseen. Koulutukseen valittavat sovittelijat haastatellaan, ja vasta koulutuksen jälkeen sovittelutoimiston vastaava päättää lähisuhdeväkivallan sovittelijaksi hyväksymisestä.

Lähisuhdeväkivaltasovittelijana toimimiselle on seuraavia edellytyksiä:

Sovittelijoiden tulee osaamisen ylläpitämiseksi ja oman jaksamisen tukemiseksi

- *osallistua säännöllisesti täydennyskoulutukseen*
- *ottaa vastaan ohjausta sovitteluohjaajalta*
- *osallistua, mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan, ulkopuoliseen tai oman toimiston järjestämään työnohjaukseen*

Tällaisella sovittelijalla pitää olla

- *vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja*
- *riittävästi elämäkokemusta ja kykyä erilaisten ihmisten kohtaamiseen*
- *valmius reflektoida toimintaansa ja ottaa vastaan palautetta työstään*
- *kyky tunnistaa ja kriittisesti tarkastella omia asenteitaan ja vastatunteitaan, joita lähisuhdeväkivalta herättää*
- *kiinnostus perehtyä ja ylläpitää osaamista lähisuhdeväkivaltailmiöstä.*

Vapaaehtoistyön motiivi ei saa olla omien ongelmien läpikäyminen auttamistyössä. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiksi valittavien oman elämän tulee olla tasapainossa. Sovittelu-toimistojen tulee pyrkiä varmistamaan, että sovittelijoiksi valituilla ei ole käsittelemättömiä akuutteja henkilökohtaisia kriisejä⁸⁷ kuten uhriutumisen- tai väkivaltakokemuksia. Sovittelijat toimivat puolueettomina vapaaehtoistyöntekijöinä ja he sitoutuvat vaitiolovelvollisuuteen. Osaamisen jatkuvuus ja hyvät käytännöt turvataan mm. siten, että kokeneet sovittelijat mentoroivat uusia sovittelijoita toimien heidän kanssaan työpareina. Vapaaehtoissovittelijat toimivat aina kiinteässä yhteistyössä sovittelun ammattihenkilöstön kanssa. Heillä on oikeus saada neuvoja ja tukea ammattihenkilöstöltä ja toisaalta velvollisuus ottaa vastaan ohjeita.

85 Flinck & Elonheimo 2020

86 Flinck & Elonheimo 2020, 41

87 Flinck 2020, 110. Teoksessa Flinck & Elonheimo 2020

Lähisuhdeväkivallan vapaaehtoissovittelijat sitoutuvat yhteisesti hyväksytyihin työmenetelmiin ja periaatteisiin. Vapaaehtoissovittelijoiden toiminta on luottamuksellista, eivätkä he saa paljastaa soviteltuun rikokseen tai sen sovitteluun liittyviä tietoja tai sovittelussa esille tulleita asioita. Lailla on turvattu sovittelun luottamuksellisuus, jonka vuoksi sovittelijoita ei voi kutsua todistajiksi tuomioistuimeen ilman erittäin tärkeitä syitä⁸⁸.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutusohjelma on suunniteltu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen johdolla, yhteistyössä sovittelun palveluntuottajista kootun ryhmän kanssa. Koulutusohjelma on otettu käyttöön vuonna 2015. Koulutusohjelmaa toteutetaan valtakunnallisesti sisällöltään ja vaatimuksiltaan samanlaisena yhdenmukaisten käytäntöjen ja lähisuhdeväkivallan sovittelun laadun turvaamiseksi. Koulutus perustuu kognitiivis-konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja kokemuksellisen oppimisen teoriaan. Koulutuksessa rakennetaan lähisuhdeväkivallan sovittelutaitoja, jotka vastaavat asiakkaiden ja käytännön sovittelutoiminnan tarpeisiin. Koulutuksen aikana osallistuja muun muassa perehtyy monimuotoiseen lähisuhdeväkivallan ilmiöön; lähisuhdeväkivallan sovittelun säädöspohjaan, -vastuullisuuteen, -kritiikkiin ja -kehittämistyöhön; lähisuhdeväkivaltaa ylläpitäviin tekijöihin; lähisuhdeväkivaltailmiön yksilöllisiin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin; erilaisiin lähisuhdeväkivallan osapuolten auttamismenetelmiin sekä jatko- ja tukipalveluihin. Keskeistä on tietenkin myös lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin sisäistäminen. Tätä tuetaan käytännön harjoituksin. Lisäksi tavoitteena on antaa sovittelijalle välineitä motivoida sovittelun osapuolia muutokseen kohti väkivallatonta elämää. Koulutuksen laajuus on 5 op (135h).

Myös ammattihenkilöstön osaaminen turvataan. Ammattihenkilöstön perehdyttämisessä keskeisenä työkaluna on mm. THL:n Puutu väkivaltaan -verkkokoulutus⁸⁹ sekä tämä hyvän käytännön malli. Uusien työntekijöiden perehdyttämisessä tulee lisäksi hyödyntää mentorointia. Mentorit voivat tulla joko oman toimiston sisältä tai toisesta sovittelutoimistosta. Lisäksi ohjaaja osallistuu sovittelijoiden ohella seuraavaan mahdolliseen lähisuhdeväkivallan sovittelun erikoistumiskoulutukseen, mikäli sitä ei ole jo käyty. Vuosittain järjestetään valtakunnalliset lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämispäivät, joissa jaetaan ajankohtaista tietoa mm. lähisuhdeväkivallan eri muodoista ja jatkokehitetään yhteisiä toimintatapoja lähisuhdeväkivallan sovittelussa.

Jatkossa tulee arvioida erityisesti aiheeseen liittyvän, ammattihenkilöstön ja sovittelijoiden täydennyskoulutuksen riittävyyttä. THL:llä on lakisääteinen vastuu järjestää täydennyskoulutusta kaikille sovittelutoimintaan osallistuville⁹⁰. Koulutuksen rakenteita ja toteutustapoja kehitetään koko ajan. Koulutuksen riittävyyttä arvioidaan niin koulutusmäärien kuin sisältöjenkin suhteen. Lähisuhdeväkivallan ilmiöstä saadaan koko ajan lisää tietoa, väkivallan osapuolten palvelut kehittyvät ja suomalainen yhteiskunta sekä rikollisuus muuttuvat. Nämä kaikki tulee huomioida ammattihenkilöiden ja sovittelijoiden koulutuksen sekä sovitteluprosessien jatkokehityksessä.

88 SovL 21 §

89 THL Verkkokoulut: <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/verkkokoulut>

90 SovL 11 §

4 Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessi

4.1 Sovittelualoitteen vastaanottaminen ja sovittelun edellytysten arviointi

Aloitteen saapuminen ja valmistelut

Onnistuneen sovittelukohtamisen kannalta on oleellista, että ennen sovitteluun ryhtymistä jokaisen tapauksen erityispiirteet selvitetään ja aloitteen soveltuvuus arvioidaan yhdessä asiakkaiden kanssa tapauskohtaisesti. Syyttäjä, poliisiviranomainen ja sovittelutoimisto arvioivat omissa prosesseissaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun soveltuvat tapaukset. Oleellista on koko sovitteluprosessin läpi kestävä edellytysten ja riskien kokonaisvaltainen arviointi osapuolten kanssa⁹¹.

Kun sovittelualoite saapuu sovittelutoimistoon, se kirjataan valtakunnalliseen sovittelun asiakastietojärjestelmään SOPU:un. Järjestelmään kirjataan muun muassa rikosta ja sen osapuolia koskevat tiedot, yhteydenottopyyntökirjeet sekä yhteydenpito asiakkaaseen, viranomaisiin sekä tukipalveluihin⁹². Järjestelmästä voidaan myös tarkistaa, ovatko samat osapuolet olleet aiemmin sovittelussa lähisuhdeväkivallan takia. Tietojärjestelmän kautta luodaan myös sovitteluprosessissa tehtävät päätökset, jotka ovat hallintolain mukaisesti valituskelpoisia. SOPU-järjestelmää ja sen käyttöä kehitetään koko ajan saadun palautteen pohjalta THL:n johdolla. Esimerkiksi helmikuussa 2023 valmistuneessa, lähisuhdeväkivallan sovittelun osapuolten kokemuksia selvittäneessä tutkimuksessa annettiin lähisuhdeväkivalta-asioiden SOPU-järjestelmäkirjauksiin ja tutkimusta edistäviin toimenpiteisiin liittyviä kehittämissuhteita⁹³.

Sovittelualoitteelle valitaan järjestelmässä vastaava työntekijä. Sovitteluohjaaja tutustuu aluksi aloitteen materiaaliin, joka sisältää useimmiten tutkintapöytäkirjan ja muuta esitutkintamateriaalia. Lähisuhdeväkivalta-aloitteita vastaanottavien sovitteluohjaajien tulee olla perehtyneitä lähisuhdeväkivallan ilmiöön, sen sovitteluprosessiin ja tähän hyvän käytännön kuvaukseen. Sovittelutoimisto vastaa pääasiassa ammattihenkilöstön osaamisesta, mutta myös THL:n tulee huolehtia sovittelutoimintaan osallistuvilla henkilöillä tarkoitettujen täydennuskoulutuksen järjestämisestä valtakunnallisesti ja alueellisesti.

Materiaaliin tutustumisen jälkeen ohjaaja käynnistää sovittelun edellytysten arviointiprosessin, joka kestää THL:n tilastojen mukaan keskimäärin noin kuukauden⁹⁴. Joskus sovitteluvaiheeseen voi päästä nopeamminkin⁹⁵. Sovittelulaissa sovittelun aloittamista edeltävistä sovittelutoimiston tehtävistä säädetään 2 §:ssä ja 15 §:ssä. Sovitteluun ryhtymisen edellytyksiä ovat muun muassa osapuolten vapaaehtoinen suostumus, ja se, että epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat. Epäillyn tulee olla valmis ottamaan vastuuta. Oleellista on myös varmistuminen siitä, että sovittelu on uhrin edun mukaista. Lisäksi edellytyksenä on, että osapuolilla on riittävä tieto sovittelun merkityksestä. Tämä tarkoittaa, että edellytysten arvioinnissa tulee käydä läpi oikeusturvaan liittyvät asiat (ks. luku 2.1 tässä mallissa).

91 ks. esim. Flinck 2013, 91

92 ks. Tietoruoja ilmoitus: <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/tietosuojailmoitus>

93 Shemeikka et al. 2023, 105–107

94 Elonheimo & Kuoppala 2022, 4

95 Shemeikka et al. 2023, 64

Sovittelun ammattihenkilöstö arvioi edellytyksiä arviointityökalun avulla (ks. liite 1 ja 2) sekä tässä luvussa kuvatun prosessin mukaisesti. Arviointityön apuna voi myös käyttää lähisuhdeväkivallan vakavuuden ja toistuvuuden arviointilomaketta (liite 3), jonka soveltuvuutta ja käyttökokemuksia tullaan tarkastelemaan tulevaisuudessa. Riskeihin kiinnitetään huomiota osana sovittelun edellytysten arviointia. Vakavan parisuhdeväkivallan riskejä arvioidaan kuitenkin tarvittaessa erikseen MARAK-lomakkeen⁹⁶ avulla sovittelun ammattihenkilöstön toimesta. Viranomaisten vakavan parisuhdeväkivallan riskin arviointivelvoite perustuu kansainvälisiin sopimuksiin⁹⁷ ja se on siten ensisijaisesti sovitteluun ohjaavan poliisin tehtävä⁹⁸.

Riskien ja edellytysten arviointi on jatkuva, dynaaminen prosessi, joka tähtää riskien hallintaan ja sovittelun edellytysten arviointiin koko lähisuhdeväkivallan sovittelun ajan. Edellytysten ja riskien arviointi alkaa viranomaiselta saatujen asiakirjojen tarkastelulla ja jatkuu koko sovitteluprosessin ajan. Tämä mahdollistaa myös olosuhteiden muuttumisen huomioinnin prosessin aikana. Dynaamisuudella tarkoitetaan juuri reagoitavuuden säilyttämistä muuttuvissa olosuhteissa ja/tai tiedon lisääntyessä. Jotta esimerkiksi sovittelulain vaatimus prosessin välittömästä keskeyttämisestä⁹⁹ tiettyjen edellytysten täytyessä toteutuisi, arviointityön olisi oltava luonteeltaan jatkuvaa ja dynaamista. Sovittelun keskeyttämiseksi riittää lain mukaan esimerkiksi pelkkä perusteltu *syy epäillä* sitä, että suostumus sovitteluun ei olekaan vapaaehtoinen. Käynnistyneistä, lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten sovitteluprosesseista keskeytyi esimerkiksi vuosina 2020–2021 noin 15 %¹⁰⁰.

Etenkin riskien arvioinnilla pyritään hahmottamaan sen todennäköisyys, tuleeko uhri altistumaan väkivallalle tulevaisuudessa, kuten esimerkiksi mahdollisen sovitteluprosessin aikana. Sovittelun tavoite on, että väkivalta loppuu eikä uhri altistu enää väkivallalle. Jos on nähtävillä, että riski väkivallan uusiutumiselle on suuri, on mahdollista, että sovittelu prosessi osaltaan lisää riskien realisoitumisen mahdollisuutta. Myös Poliisihallitus muistuttaa turvallisuudesta: ”Kokonaisuudessa tulee huomioida asianomistajan turvallisuuden takaaminen sovitteluprosessin aikana ja sen jälkeen ottaen huomioon, että sovittelu prosessiin ei voida liittää samanlaisia asianomistajan turvallisuutta takaavia elementtejä kuin esitutkintaan ja rikosoikeudenkäyntiin”¹⁰¹.

Korkea väkivallan uusiutumisen riski vaikuttaa myös sovittelun edellytyksiin: voimakasta valta-asetelmaa ei välttämättä voida edes sovittelijoiden avustuksella tasapainottaa riittävästi, jotta uhri kykenisi tuomaan oman tahtonsa esiin. Vaikka varsinaista sovittelupalvelua ei olisi mahdollista tarjota, sovittelupalvelut täyttävät tehtävänsä joka tapauksessa erinomaisina väkivaltatyön palveluihin ohjaamisen ja motivoinnin paikkoina¹⁰². Pelkästään selvittelyjä ja ohjaamista voidaan toteuttaa puhelimitse, etäyhteydellä, mutta myös yksilötapaamisina ilman, että päätöstä sovittelun aloittamisesta on tehty. Havainnot, riskien taso ja luonne otetaan puheeksi väkivallan kokijoiden, tekijöiden sekä sovittelijoiden kanssa erikseen. Osapuolten ilmaisemat riskitekijät vaikuttavat sovitteluprosessissa sovittelupäätöksen tekoon. Sovittelutoiminnan keskeisessä opasmateriaalissa (Rakennamme sovintoa) ohjataan myös kiinnittämään huomiota siihen, ”asettaisiko sovittelu osapuolet henkilökohtaiseen vaaraan

96 MARAK-lomake: https://thl.fi/documents/605877/1663634/marak_riskinarviointilomake_suomi.pdf/c3714af4-9d8a-4591-a0ab-222d525fa551

97 Istanbulin sopimus, artikla 51

98 ks. esim. Eskola 2020, 33; Liimatainen & Rantaeskola 2023, 50–51

99 SovL 19 §

100 Shemeikka et al. 2023, 49

101 POHA ohje POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa, 10

102 Shemeikka et al. 2023

tai antaisiko se toiselle osapuolelle tilaisuuden toisen osapuolen aseman heikentämiseen tai pahentamiseen”¹⁰³.

Sovittelutoimistossa sovittelun edellytyksiä arvioitaessa ammattihenkilöstön on pohdittava väkivallan vaikutuksia osapuoliin sekä sovittelun mahdollisuuksia hyvin yksilöllisissä tilanteissa. Sovitteluun tullut aloite saattaa koskea vain yhdenlaista väkivallan muotoa, mutta suhteessa voi esiintyä myös muita väkivallan muotoja, jotka osapuolten on tärkeä tunnistaa, jotta ongelmat saadaan käsiteltyä sovitteluideologian mukaisesti kokonaisvaltaisesti ja mahdollisimman tyhjentävästi. Tämä voi osaltaan mahdollistaa todellisen muutoksen aikaan saamisen ja tuoda helpotusta osapuolten tilanteeseen.

Väkivalta voi olla muodoltaan hyvin moninaista¹⁰⁴ ja sisältää erityispiirteitä, kuten tämän mallin luvussa 1.3 on jo todettu. Esimerkiksi naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan tunnistaminen ja väkivaltaan puuttuminen ovat keskeisiä edellytyksiä sille, että sukupuolistunut väkivalta tulee näkyväksi ja että uhreja voidaan auttaa¹⁰⁵. Väkivallan muotojen ja -piirteiden tunnistaminen edistää myös epäillyn auttamista. Väkivallan muotojen ymmärtäminen on sovittelussakin tärkeää, jotta osapuolen kokemuksista ja kuvauksista osataan ammattihenkilön kanssa käydyssä keskustelussa havainnoida paremmin kokonaistilanne. Merkityksen kokemuksille ja väkivaltahavainnoille antavat osapuolet itse, mutta tietopohjaan nojaamalla ja reflektointia tukemalla on mahdollista auttaa heitä arvioimaan tilannetta, omia mahdollisuuksiaan ja kykyjään ryhtyä sovitteluun.

Havainnoitavissa oleva väkivallan monimuotoisuus voi konkreettisesti ilmetä¹⁰⁶ esimerkiksi seuraavasti:

- Osapuolten tilanteessa mahdollisesti havaittavina väkivallan eri muotoina:
 - o Seksuaalinen väkivalta: mm. häirintä, ei haluttu koskettelu, ahdistelu, ahdistavat seksuaaliset kommentit, hyväksikäyttö, seksuaaliseen tekoon pakottaminen, raiskaus, pakottaminen pornon tai seksuaalisen materiaalin katsomiseen, teot ilman suostumusta, video- tai valokuvaus ilman suostumusta
 - o Henkinen väkivalta: mm. uhkailu, kontrollointi, alistaminen, mitätöinti, kiusaaminen, haukkuminen, eristäminen, vieraannuttaminen
 - o Fyysinen väkivalta: mm. töniminen, lyöminen, potkiminen, tukistaminen, raapiminen, ravistelu, pureminen, kuristaminen, tavaroilla heittäminen
 - o Kontrolloiva väkivalta: mm. yhteydenpidon, liikkumisen ja puhelimen käytön seuraaminen tai rajoittaminen; toistuva viestittely ja seuraaminen (vainoaminen: seurailu, tarkkailu, jatkuvat yhteydenotot, pelottelu, perättömien tietojen levittäminen); salasanojen vaatiminen ja some-käyttäytymisen seuraaminen ja rajoittaminen (digitaalinen väkivalta)
 - o Taloudellinen väkivalta: mm. rahankäytön kontrollointi, rahalla uhkailu, omaisuuden varastaminen, velan ottaminen toisen nimiin, ostosten tekeminen toisen nimissä ilman yhteistä sopimusta, tavanomaisten ostosten estäminen, se että ei anna rahaa ruokaan ja lääkkeisiin, työnteon estäminen
 - o Kunniaan liittyvä väkivalta / yhteisöllinen väkivalta: ilmenee henkilön tai henkilöryhmän psyykkisenä painostuksena tai fyysisenä voimankäyttönä tilanteessa, jossa henkilöä tai henkilöryhmää epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta; yhteisön uskomuksissa tai normeissa oikeutettu väkivalta; väkivalta, joka pohjautuu pelkoon kunnian menettämisestä

103 Flinck 2013, 92

104 Krug et al. 2002, 6; ks. myös Nollalinja: Mikä on väkivaltaa? <https://nollalinja.fi/mika-on-vakivaltaa/>

105 Riski & Viuhko 2022, 11

106 ks. esim. Väkivalta -aihe sivusto, THL, <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot>;

- o Uskonnollinen väkivalta: uskontoon sidoksissa olevalla haitallisella käytännöllä tahallisesti loukataan tai rajoitetaan henkilön tai henkilöryhmän itsemääräämisoikeutta tai koskemattomuutta
- Parisuhdeväkivaltatapauksissa havaittavana parisuhdeterrorin mahdollisuutena:
 - o mm. väkivaltaisia sekä näennäisen väkivallattomia tekoja toisen pakottamiseksi toimimaan vasten omaa tahtoa; manipulointia; emotionaalista hyväksikäyttöä; usein myös seksuaalista hyväksikäyttöä, tavoitteena ylläpitää hallitsevaa valta-asemaa läheiseen nähden
- Parisuhdeväkivaltatapauksissa osapuolten välisen väkivallan kehämäisyytenä:
 - o 1. jännitteisen ilmapiirin lisääntyminen ja kasvava vaaran tunne
 - o 2. väkivaltatapahtuma
 - o 3. rakastamisen ja katumuksen osoitukset ja anteeksipyyttäminen

Riskien arvioinnissa¹⁰⁷ tulisi huomioida myös muita väkivallalle altistavia olosuhteita, joissa voi ilmetä:

- o aseiden hallussapitoa ja tappouhkauksia
- o eron mahdollisuus (toisaalta jo toteutunut ero erosta kulunut aika on tärkeä huomioida)
- o taloudellisia vaikeuksia
- o taipumusta itsensä vahingoittamiseen (ilmoitetut aikomukset tai itsemurhayritykset)
- o koettua turvattomuutta / itsesyytöksiä / pelkoa
- o vallan epätasapainosta kertovia merkkejä (esim. pelottelu, syyttäminen, halventaminen, eristäminen, manipulointi, väkivallan vähättely)
- o kulttuurieroja
- o muita käynnissä olevia prosesseja, kuten tuomioistuinkäsittelyt jne.
- o lapsille ja muille uhrin lähellä oleville henkilöille aiheutuvia riskejä
- o puutteellisia tukiverkostoja (ammattilliset ja läheiset).

Yllä mainituilla voi olla vaikutusta etenkin uhrin voimavaroihin, käsitykseen itsestä ja itsetuntoon, mutta myös osapuolten väliseen riippuvuussuhteeseen. Myös siihen, onko sovittelu uhrin edun mukaisesti uhrin edun mukaista. Uhrin etua palvelee, että sovitteluun ohjatuista aloitteista osataan seuloa pois ne, joissa ei ole osapuolten näkökulmasta riittävä potentiaalia sovittella. Osapuolten voi olla vaikea arvioida suostumistaan ja haluaan sovittella, jos heillä on hankaluuksia ymmärtää sovitteluprosessia, sen vaikutuksia, tarkoitusta ja yksilöllistä toimijuutta siinä. Väkivaltaisen ilmapiirin keskellä eläminen voi myös vaikuttaa osapuolen toiminta- ja ymmärryskykyyn sekä tekijän kokonaisvaltaiseen valmiuteen ottaa vastuuta lyhyen sovitteluprosessin aikana. Tämä voi olla este sovittelulle.

Sovittelun ammattihenkilöstön keskeinen tehtävä on edellytystenarviointivaiheessa arvioida osapuolen kanssa, miten väkivallan moninaisuus ja osapuolten yksilöllinen erityisyys mahdollisesti vaikuttaa kohtaamiseen sovittelussa (esim. selkokieliisyys), sovitteluvalmiuksiin ja sovittelutapaamisten järjestelyihin. On huomioitava esimerkiksi uhriin liittyviä erityispiirteitä, kuten onko hän tekijää heikommassa asemassa esimerkiksi iän, vanhemmuuden, sukupuolen, etnisen taustan, vammaisuuden, sairauden tai avioliittoon perustuvan oleskeluluvan takia¹⁰⁸. Mahdollisia eriarvoisuutta ylläpitäviä tekijöitä on huomioitava myös epäillyn ja muiden osapuolten kohdalla. Väkivallan uhka voi joskus realisoitua myös pelkästä sovittelutoimiston yhteydenotosta, tai kasvaa, jos alkanut sovitteluprosessi joudutaan

¹⁰⁷ Wolthuis & Linneman 2016, 12

¹⁰⁸ Uhridirektiivi (2012), kohta 56

keskeyttämään. Keskeytyspäätöksen muotoilussa on huomioitava, että se ei vaaranna uhrin turvallisuutta. Myös STM:n työryhmä suositteli kehittämään mm. mallitekstejä kirjallisiin keskeytyspäätöksiin, jotta uhrille mahdollistuu turvallinen vetäytyminen sovitteluprosessista¹⁰⁹. Tämä tulee olemaan yksi tulevaisuuden kehittämiskohteista.

Seksuaalirikosten soveltuvuutta on harkittava erityisellä tarkkuudella. Seksuaalirikosten sovittelua ei ole laissa kielletty, mutta esimerkiksi lakivaliokunnan mietinnön mukaan lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset tulee jättää sovittelutoiminnan ulkopuolelle, samoin hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyrikokset.¹¹⁰ Sovittelun mahdollisuuksia on tarkoin pohdittava myös muissa vakavissa rikoksissa. Näihin liittyy usein uhrin vaikeaa traumatisoitumista tai voimavarojen vähäisyyttä. Monimutkaisiin ja pitkittyneisiin väkivaltatilanteisiin voi liittyä myös rikoksesta epäillyn traumatisoituminen ja palvelujen ja tuen tarve, jolloin osapuolet eivät välttämättä hyödy lyhyestä sovitteluprosessista – tai se ei ainakaan riitä. Näissä tilanteissa sovittelun edellytykset eivät yleensä muutenkaan täyty.¹¹¹ Tuomion jälkeistä, vakavien rikosten jälkikäsitteilyä toteuttaa tällä hetkellä hankemuotoinen Sauma-toiminta¹¹², jonka havaintoja voidaan käyttää laajemmin myös lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämässä.

Erityiskysymyksiä: lapset ja nuoret lähisuhdeväkivaltarikosten uhreina ja tekijöinä

Sovittelu voi olla myös lapselle tai nuorelle hyvä mahdollisuus asian käsittelyyn, sillä sovittelu perustuu osapuolen ehdoilla tapahtuvaan ongelmanratkaisuun. Sovittelussa tavoitellaan rikoksentehtäjäiden vastuunottoa ja toisaalta helpotetaan uhriksi joutuneen asemaa. Myös lapsi saa olla sovittelussa aktiivinen ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa ratkaisuihin.¹¹³ Lähisuhdeväkivaltarikosten uhreiksi joutuneet lapset ja nuoret ovat kuitenkin erityisessä asemassa verrattuna aikuisiin lähisuhdeväkivaltarikosten uhreihin. Sovittelun näkökulmasta riskinä on lasten, nuorten ja aikuisten välillä vallitseva, mahdollinen hallinnan ja pakon suhde, jossa lapsi tai nuori on asemoitunut ”tottelemaan” rikoksentehtäjää eikä uskalla ilmaista omia näkemyksiään. Myös uusioperhesuhteet, joissa huoltajien sekä lasten ja nuorten näkemykset ja toiveet poikkeavat toisistaan, voivat asettaa lapsen tai nuoren hankalaan asemaan sovittelua harkittaessa. Erityinen tilanne on myös alaikäisten sisarusten välinen väkivalta, jota voi entisestään hankaloittaa eronneiden huoltajien mahdollisesti eriävät kannat sovitteluun.

Lapsiuhrien osallistuessa restoratiivisen oikeuden prosessiin tulisi ottaa huomioon heidän haavoittuvuuteensa ja tilanteen stressaavuus. Koska lapsiuhriin, rikoksentehtäjään sekä mahdollisesti muiden osallistujien välillä voi vallita epätasapaino, lasta saatetaan prosessissa painostaa osallistumaan tai antamaan anteeksi rikoksentehtäjälle. Epätasapaino voi vaarantaa myös oikeudenmukaisen sopimuksen syntymisen, jos kaikki osapuolet eivät voi osallistua sovitteluprosessiin itsenäisinä, täysivaltaisina toimijoina.¹¹⁴ Alaikäiset tarvitsevatkin tilanteissa, joissa osapuolena on huoltaja, oman edunvalvojan. Huoltajien ja edunvalvojen asemaa ja tehtävää sovittelussa käsittelee THL:n vuoden 2023 aikana sovittelun ammattihenkilöstölle julkaistava ohje ”Huoltajat ja edunvalvojat sovittelussa”.

Edellä mainitun vuoksi perheen sisäisissä väkivalta-asioissa edellytysten arviointi on tehtävä erityisen huolellisesti, ja poliisiin tulee hakea osapuolena oleville alaikäisille esitutkintalain mukaista, ulkopuolista edunvalvojaa. Kun lapsen huoltajaa tai tälle läheistä henkilöä epäillään lapsen kohdistuneesta rikoksesta, tulee lapselle määrätä edunvalvoja huoltajan

109 Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä. 2019, 35

110 LavM 13/2005vp

111 ks. esim. Honkatukia 2015, 156

112 <https://vuolleoulu.fi/hyvinvointipalvelut/rikos-riita-ja-vakivaltatyo/vakavien-rikosten-jalkikasittely-sauma/>

113 Lastensuojelun käsikirja: Rikoksen ja riidan sovittelumenetely, THL, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

114 ks. esim. Handbook on restorative justice programs 2020

sijaiseksi. Edunvalvojaa saatetaan tarvita silloinkin, kun huoltajalla on läheinen suhde epäiltyyn (avio- tai avopuoliso). Epäiltäessä vanhempaa tai muuta huoltajaa käynnistyy rikosprosessin lisäksi yleensä myös lastensuojeluprosessi. On tarkoituksenmukaista, että sama edunvalvoja edustaa lasta sekä lastensuojelu- että rikosasiassa.¹¹⁵

Edunvalvojan pätevydestä ei ole olemassa erityissäännöksiä. Holhoustoimilain¹¹⁶ mukaan edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään soveltuva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. ”Lastensuojeluasiassa edunvalvojana voi toimia joko lapsen asioihin perehtynyt asiantuntija tai asianajaja tai muu lainopillisen koulutuksen saanut henkilö. Edunvalvojaa valittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota asian laatuun ja sen merkitykseen lapsen kannalta¹¹⁷. Edunvalvojatoimintaa on koordinoitu Suomessa vaihtelevasti. Edunvalvojia on koottu esimerkiksi alueellisiin edunvalvojarekistereihin¹¹⁸, mutta alueilla, joissa koordinaatiota ei ole, lastensuojelutaustaisten edunvalvojen yhteystiedot löytyvät THL:n edunvalvojapankista¹¹⁹.

Edunvalvojan sijaisen tehtävänä on huolehtia lapsen edusta tilanteessa, jossa tämän huoltajalla tai huoltajaan läheisessä suhteessa olevalla henkilöllä on lojaliteetti- ja eturistiriita asiassa. Perusteltu syy olettaa lojaliteetti- ja eturistiriitaa syntyy esimerkiksi tilanteessa, jossa nuori on asianomistajana ja hänen isänsä tai äitinsä tai esimerkiksi näiden puoliso epäiltynä. Sovittelutoimiston tulee olla yhteydessä edunvalvoajaan jo edellytysten selvittämisen vaiheessa. Edellytyksenä sovittelulle on myös edunvalvojan suostumus sovitteluun. Edunvalvojan olisi hyvä olla mukana jo lapsen tai nuoren erillistapaamisessa, mutta hänen tulee olla paikalla viimeistään yhteistapaamisessa.

Sovittelun edellytysten arviointi

Käytännössä sovittelutoimiston työntekijä käynnistää edellä kuvattujen sisältöjen mukaisen edellytystenarviointiprosessin ottamalla yhteyttä asianosaisiin joko lähettämällä yhteydenottopyyntökirjeen tai soittamalla. Jos osapuolille soitetaan, heille lähetetään lähisuhdeväkivallan sovittelun esite vielä sähköpostilla tai postissa. Osapuolten tulee saada tietoa väkivallasta ja sen vaikutuksista sekä siitä, että väkivallasta on rikos. Heille on annettava tietoa myös auttavista tahoista. Oleellista on, että osapuoli saa tietoa väkivallasta, väkivaltapalveluista ja sovitteluun osallistumisesta niin suullisesti kuin kirjallisestikin (vrt. psykoedukaatio). Yhteydenottojärjestystä on myös hyvä miettiä. Etenkin jos osapuolet asuvat edelleen samassa osoitteessa, on suositeltavaa, että sovittelun ammattihenkilö on ensin yhteydessä uhrin. Kaikki yhteydenpito-, tiedotus- ja arviointitoimenpiteet kirjataan SOPU-järjestelmään.

Edellytysten arviointipuhelun kulku ja arviointityökalun hyödyntäminen

Aluksi:

- Selvitä, voiko osapuoli puhua tapauksesta juuri sillä hetkellä, vai sovitaanko uusi soittoaika.
 - o Soitettaessa lähisuhdeväkivallan uhrille kysytään, onko väkivallan tekijä samassa tilassa tai lähistöllä. Mikäli hän on samassa tilassa tai lähistöllä, keskustellaan mahdollisuudesta siirtyä toiseen paikkaan tai sovitaan uudesta puheluajasta.

115 Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun edunvalvonta, THL, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

116 Laki holhoustoimesta /442/1999, 5§

117 Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun edunvalvonta, THL, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>, ks. myös Lastensuojelulaki 417/2007, 22§

118 esim. Kaakkois-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom

119 Lastensuojelun käsikirja: Edunvalvojapankki, THL, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

- Tee tilannekarttoitus ja varmista, että tilanne on kotona rauhallinen ja turvallinen koko perheen osalta¹²⁰. Mikäli tilanne ei vaikuta turvalliselta, asiakas tulee tarvittaessa ohjata esimerkiksi turvakotiin tai muun avun piiriin.
 - o Työntekijän kannattaa järjestää edellytysten selvittelytapaaminen (lähi- tai etätapaamisena) esimerkiksi tapauksissa, joissa on jotain epäselvää tai kielellisiä haasteita. Selvittelytapaaminen vahvistaa osapuolen kuulluksi tulemisen kokemusta, joten lähtökohtaisesti se on suositeltavaa järjestää aina, kun se resurssien puitteissa on mahdollista. Etenkin tapauksissa, joissa väkivalta vaikuttaa olevan toistuvaa tai vakavaa ja osapuolet aikovat silti jatkaa yhteiseloa, tulisi järjestää selvittelytapaaminen.

Tiedotus ja kertaus:

- Kerro osapuolille sovittelun periaatteista ja varmista vapaaehtoisuus ja suostumus.
- Kerro lähisuhdeväkivallan sovittelun erityispiirteistä (kertaluonteinen mahdollisuus sovitteluun, korostettu jatkuvan arvioinnin tarve), prosessista, erillistapaamisista ja sopimuksen seurannasta sekä niiden merkityksestä ja mahdollisuudesta ottaa tukihenkilö mukaan tapaamisiin.

Edellytysten ja väkivallan arviointi ja palveluohjaus arviointityökalua hyödyntäen (ks. liite 1 ja 2):

- Keskustelun pohjana käytetään tämän mallin lomakeliitteitä 1 ja 2, tarvittaessa myös liitettä 3.
 - o Keskustele osapuolten välisestä nykyisestä ja aikaisemmasta väkivallasta, uhrin tukiverkostosta, tekijän vastuunotosta sekä osapuolten voimavaroista ja motiivituomisesta muutokseen.
 - o Varmista, että asianomistajalla on voimia ja halua tekijän kohtaamiseen sekä omista kokemuksista ja tarpeista puhumiseen. Varmista myös, että hän tuntee olonsa turvallisiksi mahdollisessa sovittelussa tai jos se mahdollisesti keskeytyy.
 - o Kerro, että sovittelussa on mahdollisuus tehdä sopimus ja että sopimusta voidaan seurata muutoksen tukemiseksi. Kerro asiakkaalle tukihenkilön käytön mahdollisuudesta, tukihenkilön roolista ja keskustele asiakkaan tarpeesta käyttää tukihenkilöä tai avustajaa sovittelussa (SovL 18 §).
 - o Selvitä mahdolliset asiakkaan tukena jo olemassa olevat tukipalvelut sekä henkilökohtaiset tukiverkostot ja ohjaa tuen piiriin. Kerro asiakkaalle tarpeen mukaan mahdollisista hänelle sopivista tukipalveluista (esim. Rikosuhripäivystys, kriisikeskus, perheneuvola, lastensuojelu, oikeusaputoimisto, mielenterveys- ja päihdepalvelut, väkivaltatyö, kirkon perheasiain neuvottelukeskus, turvakoti, Nollalinja yms.). Tarvittaessa asiakkaan suostumuksella hänen yhteystietonsa voidaan välittää sovittuun palveluun.
 - o Huomioi ja pyri tunnistamaan kriisin vaiheet, kun arvioit sovittelun edellytyksiä ja osapuolten voimavaroja.
- Lomakkeiden avulla kerätyn tiedon pohjalta tehdään tietosuojaohjeen mukaiset, mutta sovittelun lakiperustaista päätöstä riittävästi perustelevat kirjaukset SOPU-tietojärjestelmään. Varsinaisia lomakkeita ei toistaiseksi tallenneta, vaan ne hävitetään asianmukaisesti edellytysten arviointityön päätyttyä.

¹²⁰ ks. tarvittaessa lisää ohjeita asiakkaan turvallisuuden varmistamiseksi:
<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivaltaan-puuttuminen/lahisuhdevakivaltaan-puuttuminen>

Vakavan väkivallan riskin arviointi

- Parisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelualoitteen lähettävän viranomaisen tehtävänä on tehdä vakavan väkivallan riskin arviointi¹²¹.
- Jos sovittelun ammattihenkilölle herää edellytysten arvioinnin yhteydessä huoli vakavan väkivallan riskistä, ohjaaja arvioi yhdessä väkivallan uhrin kanssa vakavan parisuhdeväkivallan riskiä. Menetelmänä käytetään MARAK-lomaketta¹²² ja riskipisteiden täyttyessä osapuoli ohjataan paikallisen MARAK-työryhmän asiakkaaksi.

Muuta:

- Selvitä, liittyykö tapaukseen alaikäisiä lapsia ja varmista, onko poliisi jo tehnyt lastensuojeluilmoituksen.
- Tarkista, tarvitaanko tulkkeja.
- Varmista vielä kertaalleen vapaaehtoisuus ja suostumus sovitteluun.

Kun edellytykset on arvioitu ja arviointityön toteuttaminen on soveltuvin osin kirjattu SOPU-tietojärjestelmän, tehdään asiassa sovitteluprosessin käynnistämistä koskeva myönteinen tai kielteinen päätös (SovL 15§ ja 16§). Asiasta keskustellaan toimiston vastuuhenkilön kanssa ennen päätöksen tekoa. Sovitteluohjaaja valmistelee päätökset ja vastuuhenkilö tekee varsinaisen, valituskelpoisen päätöksen noudattaen hallintolakia¹²³ ja sovittelulakia. Tehdyt päätökset annetaan osapuolille tiedoksi mahdollisten tukipalveluesitteiden kera.

Kielteinen päätös tehdään mikäli

- *osapuoli ei suostu sovitteluun*
- *osapuolta ei tavoiteta*
- *samat osapuolet ovat olleet aikaisemmin keskenään sovittelussa lähisuhdeväkivallan takia*
- *jutussa ilmenee painostusta, kiristystä ja/tai uhkailua, joka voi ilmetä myös pelkona*
- *edellytysten selvittelyssä todetaan, että osapuolella ei ole voimavaroja käsitellä asiaa tai valta- ja/tai riippuvuussuhde on liian epätasapainoinen ja siksi uudelleenuhriutumisen riski on liian suuri*
- *väkivalta on ollut toistuvaa*
- *epäilty kiistää tapahtumain pääasiallisen kulun (erityisesti väkivallan osalta).*

Lähisuhdeväkivalta-asioissa sovitteluprosessin aloittamista on harkittava tarkoin myös silloin, kun ammattihenkilöstöllä nousee huoli

- *väkivallan vakavuudesta*
- *että osapuolella ei ole riittävästi voimavaroja käsitellä asiaa*
- *osapuolen terveydellisistä tai ikään (lapset, nuoret, ikääntyneet) liittyvistä edellytyksistä osallistua sovitteluun ilman edunvalvontaa.*

Mikäli aloitteesta tehdään kielteinen päätös, se lähetetään osapuolille tiedoksi ja aloite palautetaan sen lähittäneelle taholle. Joka tapauksessa kaikkiin osapuoliin ollaan yhteydessä ja heille tarjotaan palveluohjausta jatko- ja tukipalveluihin. Kielteisiä sovittelupäätöksiä teh-

121 ks. Istanbulin sopimus, artikla 51

122 MARAK-lomake:

https://thl.fi/documents/605877/1663634/marak_riskinarviointilomake_suomi.pdf/c3714af4-9d8a-4591-a0ab-222d525fa551

123 Hallintolaki 434/2003

dään vuosittain n. 35-43 prosentissa sovitteluun ohjatuista, lähisuhdeväkivaltaa sisältävistä aloitteista¹²⁴. Yleisin syy kielteiseen päätökseen on se, että osapuoli ei suostu sovitteluun¹²⁵.

Mikäli aloitteesta voidaan tehdä myönteinen sovittelupäätös, ohjaaja on yhteydessä sovittelijoihin, kertoo aloitteesta ja sen mahdollisista erityispiirteistä sekä varmistaa, että sovittelijat ovat esteettömiä. Ohjaaja lähettää aloitteen tiedot sovittelijoille. Lähisuhdeväkivaltaa sovittellevat vain siihen koulutuksen saaneet sovittelijat. Sovittelutoimisto valitsee lähisuhdeväkivallan sovittelijat osaamiskriteerien ja henkilökohtaisen soveltuvuuden perusteella. Yleinen ohje on myös pyrkiä valitsemaan eri sukupuolia edustavat sovittelijat. Kansainvälisen suosituksen ja suomalaisen sovitteluperinteen mukaisesti jokaiseen sovitteluun valitaan kaksi sovittelijaa¹²⁶.

4.2 Osapuolten erillistapaamiset

Sovittelijat ottavat puhelimitse yhteyttä osapuoliin ja tapaavat heidät erikseen. Kun sovittelijat keskustelevalt sovittelun ajankohdasta, varmistetaan, että osapuolille annetaan harkinta-aikaa. Osapuolten tapaamisia ei mielellään sovita samalla päivälle. Jos näin kuitenkin tehdään, tulee huolehtia, että tapaamisten välillä sovittelijoilla on riittävästi aikaa reflektoida käytyä keskustelua.

Erillistapaamisten järjestelyissä huomioon otettavaa

Pääperiaatteena erillistapaamisten järjestelyissä on uhrin turvallisuus. Yleisesti ottaen erillistapaamisia ei tulisi sopia samalle päivälle, mutta toisaalta joskus myös eri päivinä tapaamiseen saapuminen voi muodostaa turvallisuusriskin:

- *Erillistapaamisten järjestäminen eri päivinä on hyödyllistä etenkin yhdessä asuvan pariskunnan osalta. Molemmat saavat oman tilan ja riittävän ajan kuulluksi tulemiselle selkeästi omina päivinään. Järjestelyllä tuetaan sitä, että luottamuksellisuus ja avoimuus säilyy mahdollisimman hyvänä.*
- *Erillistapaamisten järjestäminen eri päivinä voi muodostaa toisaalta riskin painostukseen, jos toista osapuolta mietityttää merkittävästi, mitä tapaamisessa on puhuttu. Tämä olosuhde puoltaisi tapaamisten järjestämistä samana päivänä. Mikäli tapaamiset kuitenkin järjestetään saman päivän aikana (esim. osapuolten tarpeista tai liikkumisen erityisolosuhteista johtuen), oleellista on jättää riittävä aikaväli tapaamisten välille.*

Käynnistyneissä lähisuhdeväkivallan sovitteluprosesseissa toteutetaan aina osapuolten erillistapaamiset, joissa sovittelun edellytysten arviointi jatkuu epäformaalimmin. Erillistapaamisia voi tilanteesta riippuen järjestää useampiakin. Mikäli havaitaan, että sovittelun jatkamiselle ei ole enää edellytyksiä, sovitteluprosessi keskeytetään ja osapuolet ohjataan tarvittaessa muun avun piiriin. Erillistapaamisissa sovittelijat saavat yleensä lisätietoja esimerkiksi

124 esim. Elonheimo & Kuoppala 2021 ja 2022; Shemeikka et al. 2023, 48

125 Shemeikka et al. 2023, 48

126 ks. esim. Drost et al. 2015

edellytysten arviointityökalussa (liitteet 1 ja 2) kuvatuista teemoista. Näillä havainnoilla voi olla merkitystä siihen, ettei prosessia jatketa.

Tapaamisessa luodaan pohjaa luottamukselle, turvallisuudelle ja avoimuudelle. Osapuolilla on mahdollisuus esittää kysymyksiä, pohtia tilannettaan ja tarpeitaan, sekä harkita vielä halukkuuttaan yhteistapaamiseen. Erillistapaamisessa varmistetaan, että osapuolilla on motivaatiota yhteistapaamiseen ja että he tulevat sinne ilman painostusta.

Erillistapaamisessa käydään läpi restoratiiviset teemat (esim. Zehr 2005, 271), joita voi sanoittaa seuraavasti:

1. *Mitä tapahtui? Kuka loukkasi ketä?*
2. *Mitä ajattelit ja tunsit (tapahtuman jälkeen, entä nyt)? Minkälaisia tarpeita asiaan liittyy?*
3. *Keihin kaikkiin tapahtumat ovat vaikuttaneet? Minkälaisia ryhmiä asiaan liittyy? Ketkä ovat osallisia?*
4. *Mitä tarvitset, jotta asia saadaan ratkaistua? Mitkä ovat asian seuraukset?*
5. *Mistä asioista haluaisit sopia tai olisit valmis sopimaan? Mikä olisi asianmukainen prosessi eri ryhmien osallistamiseksi, syihin puuttumiseksi ja asian korjaamiseksi?*

Erillistapaamisissa tulisi myös syventää ymmärrystä edellytystenarviointilomakkeen (liite 1 ja 2) teemoista. Lomaketta ei kuitenkaan tarvitse täyttää yhdessä asiakkaan kanssa eikä lomakkeen tarvitse ohjailla tapaamista, ellei asiakas itse halua.

Oleellista on, että sovittelijat arvioivat lomakkeen teemoja erillistapaamisten jälkeen vielä yhdessä ohjaajan kanssa, joka lopulta päättää, edetäänkö erillistapaamisten jälkeen yhteistapaamiseen.

Erillistapaamisissa edellytystenarviointilomakkeella (liite 1 ja 2) esitetyt teemat syvenevät. Teemat käsittelevät riskejä, koettua ja tehtyä väkivaltaa, voimavaroja, ja sovinnon rakentamisen elementtejä, jotka tähtäävät osapuolten tarpeiden mukaiseen tulevaisuuteen. Kunkin osapuolen kanssa keskustellaan hänen tarpeistaan ja toiveistaan sekä selvitetään hänen elämäntilannettaan, elämäntilanteeseen vaikuttavia asioita, aikaisempia väkivaltakokemuksia, väkivaltakokemusten erilaisia konteksteja ja niiden vaikutuksia sekä muita kuormittavia tekijöitä. Nämä voivat vaikeuttaa korjaavan ja tasavertaisen kohtaamisen toteutumista sovittelussa. Erillistapaamisissa keskustellaan lisäksi sovittelun tavoitteista, osapuolen toiveista, unelmista, peloista ja muista tunteista sekä sovitteluvalmiudesta. Tapaamisessa keskustellaan myös osapuolen mahdollisesti tarvitsemista tukipalveluista, joita sovittelun ammattihenkilöstö on jo kartoittanut aiemmin.

Edellä kuvatun lisäksi erillistapaamisissa keskustellaan syntyneistä rikosvahingoista, korvaus- ja rangaistusvaatimuksista sekä mahdollisesta sopimuksesta tai osasopimuksesta. Puheeksi otetaan myös sopimuksen seuranta. Osasopimus tarkoittaa, että osapuoli voi haluta sopia tapahtuneesta joiltain, mutta ei kaikilta osin. Alustavasti voidaan pohtia, millaisia asioita sopimukseen voisi sisältyä. Tekijän erillistapaamisessa keskustellaan yllä mainittujen lisäksi hänen näkökulmastaan tapahtuneeseen väkivaltaan, vastuunotosta ja halusta sekä mahdollisuudesta hyvittää tapahtunutta. Myös epäillyn kanssa keskustellaan tarpeenmukaisista tukipalveluista. Mikäli osapuolilla on alaikäisiä lapsia, osapuolten kanssa otetaan aina pu-

heeksi, miten väkivalta vaikuttaa lapsiin. Heille kerrotaan myös, että mikäli tulee esille lasten hyvinvointiin liittyvää huolta, sovittelutoimistosta tehdään lastensuojeluilmoitus, ellei poliisi ole sitä jo tehnyt. Sovittelutoimiston ammattihenkilöstö hoitaa kaiken viranomaisyhteistyön.

Erillistapaamisessa sovittelijat ottavat tarpeen mukaan esiin myös kummankin osapuolen oikeusturvaan liittyvät asiat¹²⁷, joita on käsitelty myös ammattihenkilöstön kanssa. Erillistapaamisten jälkeen sovittelijat keskustelevat havainnoistaan ja omasta arviostaan sovittelun ammattihenkilöstön kanssa. Keskustelun tavoitteena on tunnistaa, milloin osapuolen kokonaistilanne ja asiakokonaisuuden erityispiirteet voivat estää restoratiivisen oikeuden arvojen ja periaatteiden soveltamista käytännössä. **Yhteisen keskustelun jälkeen ammattihenkilö päättää, jatketaanko prosessia yhteistapaamiseen.**

4.3 Sovitteluprosessin keskeyttäminen

Mikäli sovitteluprosessin aikana käy selväksi, ettei sovittelun edellytyksiä (enää) ole, on sovittelu keskeytettävä¹²⁸. Sovitteluprosessin jatkamista tulee arvioida sovittelun vastuuhenkilön kanssa erityisesti silloin, kun sovittelijoiden ja ohjaajan käymässä arviointikeskustelussa ilmenee huolta tai jotain poikkeuksellista. Myös osapuolten tulee olla tietoisia omasta oikeudesta keskeyttää sovittelu sekä sovittelun työntekijän velvollisuudesta keskeyttää prosessi, mikäli edellytykset eivät enää täyty. Sovittelun edellytysten loppuessa asiassa tehdään valituskelpoinen keskeyttämisspätös, joka lähetetään osapuolille sekä sovittelualoitteen tehneelle viranomaiselle. Sovittelun keskeytyessä osapuolille tarjotaan edelleen palveluohjausta jatko- ja tukipalveluihin.

Kynnys keskeyttämiselle ei saa olla liian korkealla silloin, kun sovittelijalla tai ammattihenkilöllä herää epäily osapuolen vapaaehtoisuudesta. Myös lain mukaan keskeyttäminen on mahdollista pelkän epäilyksen perusteella, kunhan sille on perusteita¹²⁹. Edellytykset voivat muuttua prosessin aikana monin tavoin. Sovittelutapaamisten aikana voi tulla esiin esimerkiksi asiakkaiden sellaisia mielenterveys- ja päihdeongelmia, jotka heikentävät osapuolten tasavertaista sovitteluasetelmaa ja itsenäistä kykyä vastuun ottamiseen, sopimusten tekemiseen ja niihin sitoutumiseen. Vapaaehtoissovittelijoiden voi olla vaikea arvioida sopimusoikeuden soveltamista näissä tilanteissa, joten sovittelijoiden tulee herkästi konsultoida sovittelutoimiston työntekijöitä. Lisäksi sovitteluprosessin aikana ilmenevä uhkaaminen, kiristys, painostaminen, manipulointi, lahjonta, voimavarojen puute ja väkivallan toistuvuus, vakavuus ja jatkuminen ovat useimmiten perusteita sovitteluprosessin keskeyttämiselle. Sovittelun edellytyksiä ei yleensä ole, jos on syytä epäillä, että rikoksesta epäillyllä on koston ajatuksia tai jos asianomistaja pelkää tekijän kohtaamista.

127 ks. oikeusturvan määrittelystä tässä mallissa luvussa 2.1

128 SovL 19 §

129 LavM 33/2005vp; SovL 19 §

Keskeytyspäätös (SovL 19§) tehdään mikäli:

- osapuoli peruuttaa suostumuksensa
- on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen
- on perusteltua syytä epäillä, ettei sovittelun osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä
- sovittelun jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua.

Lähisuhdeväkivalta-asioissa on tarkoin harkittava onko jatkamiselle edellytyksiä silloin, kun ammattihenkilöstöllä tai sovittelijoilla nousee huoli

- väkivallan (fyysisen, henkisen tai muun väkivallan) mahdollisesta toistumisesta ennen sovittelutapaamista ja/tai sovitteluprosessin aikana
- osapuolten välisen valtasuhteen epätasapainosta
- sovittelun häiriöttömän kulun vaarantumisesta
- siitä, ettei tekijä ota vastuuta tapahtuneesta
- siitä, että tekijän sovittelumotiivi on ainoastaan oikeudenkäynnin välttäminen
- siitä, että epäilty kiistää teon
- siitä, ettei yhteisymmärrystä synny, koska osapuolet ovat täysin eri mieltä tapahtumista.

4.4 Yhteistapaamiset

Sovittelutapaamiset järjestetään kasvokkain. Poikkeustapauksissa arvioidaan, voidaanko tapaamiset järjestää videoyhteydellä. Esimerkiksi samassa taloudessa asuvien osalta videoyhteystapaamisia ei järjestetä, mutta eri paikkakunnilla tai eri osoitteissa asuvien asioita voidaan tapauskohtaisesti sovittaa etäyhteydellä. Rajaukset perustuvat turvallisuuden varmistamiselle ja neutraalin sekä luottamuksellisen ympäristön velvoitteeseen. Sovittelu tulee aina järjestää yleisön läsnä olematta¹³⁰. Etäyhteyssovitteluissa näistä edellytyksistä ei voida koskaan täysin varmistua. Esimerkiksi osapuolen piittaamattomuus luottamuksellisuuden turvaamisesta voi olla riski. Osapuolten välistä valtasuhteen epätasapainoa voi olla hankalampi havainnoida etäyhteydellä. Tasapainoon voi olla häiritsevä vaikutus myös sillä, jos jompikumpi osapuoli on paikassa, jossa soviteltavissa oleva rikos on tapahtunut.¹³¹ Myös yksin kotonaan osallistuvan on haastavampi saada välitöntä psykososiaalista tukea, kun sovittelijat eivät ole läsnä.

Erillistapaamisten ja yhteisen tapaamisen väliin on syytä jättää riittävästi aikaa osapuolten valmistautumiselle sekä erillistapaamisten reflektoinnille sovittelijoiden kesken. Yhteistapaaminen pyritään järjestämään noin viikon kuluttua erillistapaamisista. Yhteisiä tapaamisia järjestetään tarvittava määrä. Yhteistapaamisissa on syytä ottaa huomioon lähisuhteen mukanaan tuoma tunneilmapiiri, joka tulee osapuolten yhteisen historian ja kokemusten kautta. Sovittelijoiden tulee antaa tunteiden ilmaisulle ja käsittelylle tarvittava, fyysisesti ja psyykkisesti turvallinen tila. Sovittelijoille on erillistapaamisissa syntynyt käsitys lähisuhteen tunneilmapiiristä ja osapuolten tavasta kommunikoida. Sovittelijoilla on mahdollisuus huomioida nämä esimerkiksi siinä, minkälaisin kysymyksin he keskustelua fasilitoivat, minkälaisia toiveita ja tarpeita he tietävät osapuolilla olevan ja minkälaista tunnetaakkaa osapuolet kantavat.

130 SovL 18 §

131 Noresvuo 2023, 32–33, 50

Turvallisuus voidaan huomioida esimerkiksi istumajärjestyksellä¹³² ja paikalle saapumisen sekä sieltä poistumisen aikataulutamisella. Joskus myös yhden osapuolen etäyhteydellä osallistuminen voi lisätä turvallisuuden kokemusta. Sovittelija voi sopia erillistapaamisissa osapuolen kanssa esimerkiksi merkistä, jolla sovitteluistunto voidaan tauottaa tai keskeyttää. On huomioitava, että tapaamisen miljöön on tuettava prosessia ja turvallisuuden kokemusta siinä. Katsekontaktin mahdollisuus on voitava taata, mutta kuulustelutunnelmaa ja vastakainasettelua tulisi välttää. Dialogia tukevat siis myös konkreettiset asetelmat. Turvallisuuden kannalta on hyvä, että sovittelussa annetaan riittävästi aikaa asioiden käsittelylle ja pidetään tarvittaessa taukoja, jos psyykkinen jännite kasvaa. Tarvittaessa ja mahdollisuuksien puitteissa sovittelutapaaminen voidaan järjestää myös poliisilaitoksella¹³³.

Myös yhteistapaamisissa käydään tapahtunutta edelleen läpi restoratiivisin tekein¹³⁴. Keskustelussa käsitellään tapahtuneen seurauksia, niihin liittyviä tunteita ja ajatuksia sekä tarpeita. Osapuolet miettivät, miten näihin tarpeisiin pystytään vastaamaan ja välttämään väkivallan uusiutuminen. Toisen kuuleminen voi auttaa oman käyttäytymisen tunnistamisessa. Keskustelun pohjalta on mahdollista kirjata sopimus, jos molemmat osapuolet niin haluavat. Sovittelijat toimivat fasilitaattoreina, jotka mahdollistavat turvallisen ja tasapuolisen dialogin osapuolten välillä ja huolehtivat siitä, että keskustelu säilyy asianmukaisena. Sovittelijoiden tehtävä on huolehtia, että asian ”omistajuus” säilyy osapuolilla. Lisäksi sovittelijat varmistavat, että keskustelu etenee asiaan liittyen, ja että molemmat osapuolet saavat vasta omasta näkökulmastaan.

Sovittelun onnistumisen edellytyksiä ovat muun muassa, että tekijä ottaa vastuun teoistaan ja niiden seurauksista ja osoittaa halua pyrkiä väkivallattomuuteen. Osapuolten arvostava kohtaaminen ja kuulluksi tuleminen kokemus sovittelijoiden, mutta myös sovittelun ammattihenkilöstön taholta, tukevat asian käsittelyä sekä empatian lisääntymistä. Lähisuhdeväkivallan sovittelun asiakkaat kokevatkin asiakaspalautteen perusteella, että heidät on kohdattu sovittelussa ystävällisesti, kunnioittavasti ja puolueettomasti¹³⁵. Mahdollinen anteeksiantaminen ja psyykkisen hyvityksen kokeminen ovat aikaa vieviä ja yksilöllisiä prosesseja, joihin sovittelussa avautuu mahdollisuus. Sopimus ja yhteisymmärrykseen pääseminen ei ole ehdoton tavoite. Oleellisempaa on tapahtuneen käsittely ja väkivallattomaan tulevaisuuteen suuntaaminen. Sovittelun tavoitteena on voimaantuminen, tilanteen tiedostaminen ja elämäntilanteeseen soveltuvien ratkaisujen löytäminen. Myös sen ymmärtäminen, mikä vaikutus omalla toiminnalla on toisiin. Painostusta, alistamista, solvaamista ja vallankäyttöä suhteessa toiseen osapuoleen ei sovittelussa hyväksytä. Rikoksesta epäilty voi esittää anteeksipyyntönsä tai pahoittelun, jos hän on siihen valmis ja uhri voi päättää, millaisen merkityksen sille antaa. Kohtaaminen voi olla onnistunut, vaikka asiassa ei tehtäisi sopimusta.¹³⁶

Osapuolilla on oikeus tukihenkilöön sovittelutapaamisen aikana, jollei se vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua¹³⁷. Osapuolilla on myös oikeus konsultoida esimerkiksi oikeusaputoimistoa tai asianajajaa. Sovittelu ei ole avioliittolain¹³⁸ mukaista perheasioiden sovittelua eikä terapiaa – vaikka sillä voi olla terapeutista vaikutusta. Sovittelijoiden tehtävä on rajata keskustelua. Sovittelussa otetaan osapuolten kanssa aina puheeksi mahdollinen avun tarve ja annetaan tietoa oman paikkakunnan jatko- ja tukipalveluista.

132 esim. Zylstra 2001, s. 25

133 Flinck & Elonheimo 2020, 30

134 ks. teemat tässä mallissa luku 4.2

135 <https://www.thl.fi/sopu/Sovittelupalvelun-palautteet.html>

136 Ks. esim. Flinck & Iivari 2004, 8.

137 SovL 18 §

138 Avioliittolaki 234/1929, luku 5

Ketkä voivat toimia tukihenkilöinä?

Sovittelussa tukihenkilöinä voivat toimia ketkä tahansa osapuolen toivomat henkilöt (esim. ystävät, sukulaiset ja/tai RIKU:n tukihenkilö, edunvalvoja tai asianajaja). Lähikohtana on osapuolen oikeus tukihenkilöihin, mutta tukihenkilöiden on suositeltavaa olla kaikkien sovittelun osapuolten hyväksymiä sovittelun häiriöttömän kulun turvaamiseksi. On suositeltavaa, että tukihenkilöt ovat täysi-ikäisiä.

Tukihenkilön tai tukihenkilöiden tulisi käyttäytyä asian käsittelyn aikana hillitysti. Tällä voidaan ennalta ehkäistä sitä, että tukihenkilö vaarantaisi sovittelun häiriöttömän kulun. Tukihenkilöt eivät ole sovittelun keskiössä, mutta saavat puheenvuoron silloin, kun sovittelijat sen heille antavat. Tukihenkilöt voivat tulla mukaan myös erillistapaamiseen, jolloin voidaan varmistaa, että he ymmärtävät roolinsa. Alaikäisten tapauksissa vanhempi on usein niin huoltajan kuin tukihenkilönkin roolissa.

Mikäli on havaittavissa, että tukihenkilöt heikentävät yhteistapaamisessa sovittelun laatua tai vievät esimerkiksi liikaa tilaa osapuolten dialogista, tukihenkilöitä voi pyytää poistumaan. Sovittelulain mukaan osapuoli saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöä, jollei se vaaranna sovittelun häiriöttömyyttä kulkua. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumisesta sovittelutapaamiseen. (SovL 18 §).

4.5 Sopimukset

Sopimukset laaditaan osapuolten tahdon mukaisesti sopimusoikeutta ja -vapautta noudattaen ja osapuolia kuunnellen. Onnistuneen sovittelun ensisijaisena mittapuuna ei ole saavutettu sopimus, vaan ihmisten välisen keskusteluyhteyden edistäminen, ymmärryksen lisääminen ja osapuolten tyytyväisyys. Joskin, usein sopimus on sovittelun osapuolten mielissä tärkeä päämäärä. Sopimus voi tukea suhteen väkivallattomuutta tai väkivallatonta eroa, ja siihen voidaan kirjata käyttäytymistä koskevia velvoitteita. Tutkimuksessa on myös todettu, että palveluohjauksen lisäksi sovittelussa tehtävillä sopimuksilla ja niiden seurannalla voidaan ajatella olevan merkittävä rooli väkivallan jatkuvuuden ehkäisemisessä¹³⁹.

Sopimusten tulee perustua osapuolten vapaaehtoiseen ja itse määrittämiin sitoumuksiin eikä niihin saa painostaa. Sopimusten pitää olla selkeitä, realistisia, kohtuullisia ja oikeudellisesti päteviä. Ne eivät saa esimerkiksi sisältää hyvien tapojen vastaisia kohtia. Sopimuksia tehtäessä on oleellista muistaa, että osapuolen on ymmärrettävä sovittelussa tekemiensä ratkaisujen merkitys¹⁴⁰. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että molempien on ymmärrettävä mitä esimerkiksi rangaistus- tai korvausvaatimuksista luopuminen tarkoittaa. Sopimuksen tarkoitus on vahvistaa osapuolten välillä saavutettua sovintoa, jolloin sopimuksen tarkoitus on myös toimia eräänlaisena muutostyökaluna. Kirjallinen sopimus todistaa sovittua ja auttaa ihmisiä palauttamaan mieleen, mihin sovittelussa sitouduttiin ja mitä tulevaisuudelta haluttiin¹⁴¹. Sopimukseen rajataan vain ne asiat, joista molemmat osapuolet haluavat sopia. Sopimukset voivat olla myös osasopimuksia. Osasopimuksilla tarkoitetaan, että sopimuksella sovitaan

139 Shemeikka et al. 2023, 92

140 SovL 2 §

141 Luokkala 2023

esimerkiksi vain korvauksista mutta uhri ei halua antaa anteeksi tai luopua rangaistusvaatimuksestaan. Useamman osapuolen sovittelussa on myös mahdollista, että osa osapuolista pääsee sopimukseen ja osa ei.

Osapuolet pohtivat ja muotoilevat sopimuksen sisältöjä sovittelijoiden avustuksella. Käytännössä sovittelijat hoitavat sopimuksen varsinaisen kirjaamisen. Sopimukset ovat tiivistelmiä yhteisymmärryksessä sovitusta asioista. Sopimukseen kirjataan sopimuksen aihe, sisältö, sopijapuolet ja seurantamenettely, korvausvaatimukset, korvausten maksutapa ja maksun aikataulu sekä se, luopuuko asianomistaja rangaistusvaatimuksesta tai vaatiiko asianomistaja rikoksesta epäilylle rangaistusta. Fyysisistä vahingoista ja kivusta ja särystä sovittaessa osapuolet voivat käyttää tukena henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia¹⁴². Sopimus voidaan kirjata ehdolliseksi siten, että se raukeaa, jos tekijä ei maksa korvauksia tiettyyn aikaan mennessä tai noudata käyttäytymissopimusta.

Osapuolet voivat halutessaan sisällyttää sopimukseen myös anteeksipyyntöä ja pahoittelun. Anteeksiantamisella tai pahoittelulla voi olla suuri psykologinen merkitys, koska se voi auttaa toipumisessa ja vapauttaa henkisiä voimavaroja. Anteeksipyyntöä tai -antamista ei edellytetä, mutta niihin on sovittelussa mahdollisuus. Aika usein anteeksipyyntö ja käyttäytymisen muutos toimivatkin lähisuhteessa tapahtuneisen rikosten sovittelusopimuksissa korvausmuotoina¹⁴³ muiden korvausten lisäksi. Anteeksiantaminen ja psyykkisen hyvityksen kokeminen ovat yksilöllisiä ja oman aikansa ottavia prosesseja, joita ei voida sovittelussa väkisin tuottaa. Anteeksi antamisen osalta on myös tärkeä huomioida, että anteeksiantaminen voi muodostua osaksi väkivaltaan liittyvää käyttäytymismallia, mikäli tapauksessa on kyse alistavasta tai kehämäisestä väkivallasta. Tällöin on riskinä, että tilanne vahingoittaa väkivallan uhria uudelleen. Uhri voi saada esimerkiksi kokemuksen siitä, että hänen näkemyksillään ei ole ollut arvoa, hänen luottamuksensa on petetty ja väkivallan kierre jatkuu. Myös muun avun saaminen voi lykkääntyä sellaisten katteettomien lupausten, joille sovittelu on antanut virallisuonteisen foorumin, johdosta¹⁴⁴.

Kuten muissakin väkivaltarikosten sovittelussa tehtävissä sopimuksissa, myös lähisuhdeväkivallan sovittelusopimuksissa tulisi ottaa huomioon tilanteet, joissa väkivallasta voi jäädä pidempiaikainen tai pysyvä vamma, jonka hoitaminen tai kuntouttaminen ei ole ajallisesti ennakoitavissa. Tällöin vahingonkorvausvelvollisuus tulisi määrittää kattavasti molempien oikeusturva huomioiden. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että korvaussummasta ei sovi ennen kuin vamman paranemisesta on lääkärin arvio. Osapuolilla on oikeus neuvotella esimerkiksi juristin tai muun asiantuntijan kanssa vahingonkorvauksista ennen sopimuksen allekirjoittamista. Yleiset oikeusaputoimistot ja yksityiset asianajajat sekä lakimiehet antavat oikeudellista neuvontaa sovittelun kaikissa vaiheissa. Jos näkökannat muuttuvat eikä yhteisymmärrykseen päästä, sopimuksenteosta voi aina kieltäytyä. Sopimuksen allekirjoitusta voi myös lykätä. Esimerkiksi allekirjoitus vasta tietyn harkinta-ajan (esim. 2 viikkoa) jälkeen voi turvata sen, että osapuoli ei tee sellaista sopimusta, jota myöhemmin katuisi¹⁴⁵.

Sovittelussa voidaan tehdä myös käyttäytymissopimus, joka voi pitää sisällään esimerkiksi palvelun piiriin hakeutumisen ja sen, miten väkivalta estetään jatkossa. Käyttäytymissopimus voi koskea molempia. Osapuolet voivat esimerkiksi luopua toistensa nimittelystä. Hakeutuminen auttamispalveluihin voidaan sisällyttää sopimukseen, jos asianosaiset pitävät sitä mielekkäänä. Käyttäytymissopimustenkin pitää olla kohtuullisia, ne eivät saa olla oikeusturvaa tai moraalitunteita loukkaavia, uhria syyllistäviä tai kumpaakaan alistavia. Jos osapuolet päätyvät sopimukseen, he ja sovittelijat allekirjoittavat sopimuksen. Sovittelun loppu-

142 ks. luku 2.1 ”oikeusturva”

143 Shemeikka et al. 2023, 58

144 Luokkala 2023

145 Luokkala 2023

tulos (kielteinen päätös, keskeytyspäätös, sopimus tai ei sopimusta-tieto) lähetetään tiedoksi aloitteen tehneelle viranomaiselle.

Syyttäjä päättää asian viemisestä tuomioistuimeen tai syyttämättä jättämisestä. Sovinto voi toimia perusteena jättää syyte nostamatta¹⁴⁶. Tuomioistuimessa puolestaan sovinto voi vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen tai siihen, että se jätetään kokonaan tuomitsematta. Toisaalta korkein oikeus on linjannut, että aina ei ole itsestään selvää, missä määrin sovintotoimet toimivat lieventämisperusteina. Rikoksen kohdistuessa tekijästä riippuvaisiin perheenjäseniin sovinnolla ei välttämättä ole samanlaista merkitystä kuin niissä tapauksissa, joissa sovintoon on päästy tasavertaisuuden ja molempien osapuolten vapaan harkinnan pohjalta¹⁴⁷. Oikeusviranomaiset harjoittavat siis omaa harkintavaltaansa, eikä osapuolille voi sovittelupalveluissa luvata sen puolesta mitään.

4.6 Sopimusten seuranta

Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessiin kuuluu oleellisena osana seuranta, mikä tuodaan tiedoksi osapuolille jo prosessin alusta lähtien. On katsottu, että lähisuhdeväkivallan sovitelussa niin palveluohjaus, sopimus kuin sen seurantakin voivat näytellä merkittävää roolia väkivallan uusiutumisen ehkäisyssä¹⁴⁸. Sovitteluprosessin voi kuitenkin periaatteessa keskeyttää myös seurantavaiheessa, koska sovittelun läpileikkaava periaate ja osapuolten oikeus on vapaaehtoinen osallistuminen. Sovittelulain 19 §:n mukaan ”sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa”. Tästä huolimatta seuranta on niin olennainen osa lähisuhdeväkivallan sovittelemista, että sovitteluprosessi on suositeltavaa esitellä osapuolille kokonaisvaltaisena palveluna, johon kuuluu myös seuranta.

Seurannan mahdollisuudesta kerrotaan jo lähisuhdeväkivallan esitteessä, ohjaajan ja asiakkaan välisissä edellytysten arviointikeskusteluissa sekä sovittelijoiden järjestämässä erillistapaamisissa. Seurannasta kerrottaessa tuodaan esiin sen hyödyt ja mahdollisuudet osapuolille. Seuranta turvaa esimerkiksi uhrin asemaa ja voi toisaalta antaa tekijän sitoumuksille vakuuttavuutta oikeusviranomaisten silmissä. Seurannan aikana sovittelutoimistolla on mahdollisuus tukea osapuolia pysymään heidän sopimissaan asioissa. Sovittelutoimisto voi esimerkiksi tukea korvausten maksusuunnitelmassa pysymisessä sekä väkivallattomaan elämään pyrkimisessä. Tarkkailun kohteena voi olla se, miten vahingonkorvauksia on suoritettu ja/tai miten käyttäytymissopimus on pitänyt. Seuranta on sovittelutoimiston vastuulla, vaikka sopimuksen varsinainen toteutuminen jääkin osapuolten vastuulle. Seuranta voidaan toteuttaa joko yhteydenottoina tai tapaamisena.

Seuranta voi tuoda lisäturvallisuuden tunnetta ja toimia tukirakenteena tilanteissa, joissa osapuolet haluavat jatkaa suhdetta tai jäävät miettimään ratkaisua. Koska sovittelu sinänsä on lyhytkestoinen interventio, ei ole realistista olettaa, että siinä kyettäisiin välttämättä ratkaisemaan kaikkia pitkään jatkuneita ongelmia. Seurannan avulla intervention kestoa voidaan kuitenkin laajentaa. Seuranta voidaan sopia sekä rahakorvausten että käyttäytymissopimusten osalta eikä asiaan vaikuta se, onko rangaistusvaatimuksesta luovuttu sopimuksen allekirjoitushetkellä. Seuranta-aika voi olla esim. 1-6 kk sopimuksen allekirjoittamisesta. Seurantatapa ja -aika kirjataan sopimukseen. Käyttäytymissopimusta osapuolten kanssa tehdessä tulee käydä selkeästi läpi, milloin sopimus katsotaan toteutuneeksi. Tämä on tärkeää erityisesti niissä tapauksissa, joissa rangaistusvaatimuksesta luovutaan sopimuksen täytyessä.

146 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997, 1:8 §

147 KKO 2012:9

148 Shemeikka et al. 2023, 97

Seurantatapaamisessa tai –yhteydenotossa käsitellään yhteistapaamisessa sovittuja asioita ja sitä, miten ne ovat toteutuneet. Jos seuranta tehdään puhelimitse, on hyvä varmistaa, että osapuoli on rauhallisessa paikassa, jossa hän pystyy asiasta keskustelemaan (ei esim. toisen osapuolen kanssa samassa tilassa). Lisäksi voidaan edelleen keskustella myös mahdollisista jatko- ja tukipalveluiden tarpeista. Seurannan tuloksesta voidaan tiedottaa aloitteen tehnyttä viranomaista. Tiedonannossa voidaan kertoa siitä, onko osapuolia tavoitettu ja mitä he ovat tilanteestaan kertoneet. Joskus käsitykset sopimuksen täyttymisestä poikkeavat osapuolten välillä. Sovittelutoimiston rooli on kuitenkin näissäkin tilanteissa neutraali. Sovittelutoimiston tehtävä on välittää myös tällaisista seurannan lopputuloksista tieto aloitteen tehneelle viranomaiselle.

Jos sopimuksella ei ole tarkoitus seurata yksittäisen tietyn asian toteutumista, voidaan seurannassa sopia esimerkiksi tukisoitoista. Tukisoitto ei ole sanan varsinaisessa merkityksessä sopimuksen toteutumisen seuranta, vaan avaa asiakkaalle vielä mahdollisuuden yksilölliseen kohtaamiseen. Tukisoitossa voidaan edelleen tehdä palveluohjausta tai varmistaa että palveluihin on päästy. Koska sovittelutoimistojen resurssit ovat rajalliset, niillä on mahdollisuus määritellä itse, kuinka moneen seurantatapaamiseen tai tukisoittoon niillä on mahdollisuus. Sovittelu ei ole terapiaa, joten asian käsittelyn on kytkeydettävä konfliktitilanteiden käsittelyyn.

Seuranta on tärkeä osa lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessia:

- *Seurannalla voidaan jatkaa sovittelun interventiota.*
- *Seurannalla voidaan tukea muutoksessa kohti väkivallatonta elämää.*
- *Seurannassa voidaan edelleen toteuttaa palveluohjausta.*
- *Mikäli seurannassa eivät erityisesti ole sopimukseen liittyvät asiat (esim. raha tai käyttäytyminen), osapuolella on mahdollisuus ”tukisoittoon” myöhemmin. Restoratiivisen oikeuden näkökulmasta sovittelutoimisto edustaa yhteisöä, joka voi vahvistaa osapuolen kuulluksi ja autetuksi tulemistä myös jälkepäin.*

Seurannan hyviä käytäntöjä:

- *Seuranta kannattaa ottaa puheeksi jo edellytysten selvityksen ja erillistapaamisten aikana.*
- *Sovittelussa on tärkeä sopia toteutettavan seurannan tavoitteista ja sopimuksen täyttymisen kriteereistä.*
- *Seurantaa toteutettaessa on suositeltavaa olla mahdollisuuksien mukaan ensin yhteydessä asianomistajaan. Tärkeää on kuitenkin kontaktoida molemmat. Myös yhteydenottojärjestyksestä kannattaa sopia jo sovittelussa.*

4.7 Jatko- ja tukipalveluihin ohjaaminen

Tarvittaviin jatko- ja tukipalveluihin ohjataan kaikissa sovitteluprosessin vaiheissa. Jo ensimmäisessä yhteydenotossa kartoitetaan, mitä palveluita osapuolet ovat jo saaneet ja millaisia tarpeita heillä akuutisti on. Jatko- ja tukipalveluiden tarjonnassa on alueellisia eroja, ja sovittelutoimiston tulisi olla tietoinen paikallisista palveluista. Hyvä yhteistyökumppani on myös kulloisenkin hyvinvointialueen lähisuhdeväkivaltakoordinaattori, jos sellainen on nimetty.

THL:n tuore tehtävä on tukea lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattiorakenteita ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämistä hyvinvointialueilla¹⁴⁹.

Mahdollisia palveluita ovat esimerkiksi:

(valtakunnallisesti saatavilla)

- Nollalinja
- turvakodit sekä heidän avopalvelunsa
- Rikosuhripäivystys
- Maria Akatemia
- Miessakit, Lyömätön Linja yms.
- Naisten linja, Monika-naiset
- oikeusaputoimisto

(paikallisesti organisoituneet, järjestöjen, kuntien ja hyvinvointialueiden tms. tarjoamat palvelut)

- sosiaali- ja kriisipäivystys
- mielenterveys- ja päihdepalvelut
- sosiaalityö, lastensuojelu, perheneuvola
- seurakunnan perheasiainneuvottelukeskukset

Osa palveluista on tarjolla myös internetissä, mikä on parantanut niiden saatavuutta eri puolilla maata.

Lähisuhdeväkivalta-asiakkaita voidaan myös saattaa joihinkin palveluihin. Saattaminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että palveluihin välitetään asiakkaan luvalla hänen yhteystietonsa. Kyseisestä palvelusta otetaan yhteyttä asiakkaaseen, tai palvelun työntekijä voi tulla sovittelutoimistoon tapaamaan asiakasta.

Joillakin paikkakunnilla toimii moniammatillinen vakavan väkivallan tapauksille tarkoitettu MARAK-työryhmä, jonka toiminta keskittyy ainoastaan vakavan parisuhdeväkivallan uhrien (ja mahdollisten lasten) turvallisuuden varmistamiseen. Tietoa MARAK-menetelmästä ja palvelupaikkakunnista löytyy THL:n sivuilta¹⁵⁰. Ensisijaisesti vakavan väkivallan riskinarviointi on poliisin tehtävä. Kuitenkin mikäli sovittelun työntekijällä nousee huoli väkivallan vakavuudesta sovittelun edellytysten arvioinnissa, tulee väkivallan uhrin kanssa täyttää MARAK-riskinarviointilomake (ks. luku 4.1.tässä mallissa), vaikka sovittelulle ei olisi edellytyksiä. Jos väkivallan uhka herättää riittävän huolen tilanteesta (lomakkeen pisteraja täyttyy), asiakkaan kirjallisella suostumuksella hänet ohjataan MARAK-työryhmään.

Mikäli sovitteluprosessin aikana nousee huoli lapsen, aikuisen tai vanhuksen tilanteesta, työntekijällä on velvollisuus tehdä asiasta ilmoitus. Lastensuojeluilmoituksen lomake löytyy lastensuojelun käsikirjasta¹⁵¹. Aikuisia ja ikäihmisiä koskeva huoli-ilmoituksen tieto löytyy esim. paikallisen hyvinvointialueen sivuilta. Huoli- ja tukipyynnöilmoitukset pyritään tekemään aina yhdessä asiakkaan kanssa.

149 Väkivalta aihe sivusto, THL, <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivaltaan-puuttuminen/lahisuhdevakivaltaan-puuttuminen/lahisuhdevakivaltakoordinaattorien-verkosto>

150 Väkivalta -aihe sivusto, THL, <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/marak-moniammatillinen-riskinarviointi>

151 Lastensuojelun käsikirja, Lastensuojeluilmoitus, THL, <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

4.8 Sovitteluprosessin päättäminen

Sovittelu voi päättyä jo prosessin alkuvaiheessa: se voidaan jättää käynnistämättä (kielteinen sovittelupäätös) tai se voidaan keskeyttää, mikäli sovittelun edellytykset eivät täyty. Kielteisestä päätöksestä tai sovittelun keskeyttämisestä tiedotetaan aloitteentekijää. Mikäli prosessissa päästään sovittelutapaamiseen, voidaan osapuolten niin halutessa kirjoittaa kirjallinen sopimus, mutta tapaaminen voi päättyä myös ilman sopimusta. Mahdollinen sopimus lähetetään aloitteentekijälle välittömästi allekirjoittamisen jälkeen tai seuranta-ajan päätyttyä yhteistyöstä sovittujen käytäntöjen mukaisesti. Sovittelutoimisto voi tarvittaessa esittää lisäajan saamista syyttäjältä siihen saakka, kunnes sopimuksen seuranta-aika on umpeutunut. Sovittelun jälkeinen syyteharkinta kuuluu aina syyttäjälle, ja lieväkin pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, kun kyseessä on lähisuhdeväkivalta (RL 21:16§). Mikäli sovittelu päättyy ei sopimusta -tilaan, sovittelutoimisto välittää tästäkin vapaamuotoisen ilmoituksen aloitteentekijälle.

Sovittelijat käyvät yhteistapaamisen jälkeen keskenään palautekeskustelun ja tekevät yhdessä yhteenvedon työskentelystään sovitteluprosessin aikana (sovittelijaraportti). Yhteenveito toimii muun muassa kulukorvausmaksun perusteena. On tärkeää, että toimiston ammattihenkilö käy sovittelijoiden kanssa purkukeskustelun sovittelusta. Sovittelijat huolehtivat asiakirjojen salassapidosta, palautuksesta sovittelutoimistolle ja vaitiolovelvollisuudesta. Koko sovitteluprosessissa asiakastyö, kuten myös sovitteluprosessin päättävät vaiheet dokumentoidaan THL:n palvelimella sijaitsevaan tietojärjestelmään (SOPU).

Asiakkailta kerätään sovittelun yhteistapaamisen jälkeen palaute, jonka he voivat antaa sähköisellä tai paperilomakkeella. Lähisuhdeväkivalta-asiakkaiden palaute on voitu eriyttää palauteaineistosta vuoden 2022 alusta lähtien. Tämä auttaa kehittämään palvelua. Lähisuhdeväkivallan sovitteluasiakkaiden palaute löytyy THL:n sivuilta¹⁵². Palautetta kerätään kumulatiivisesti jatkuvana tiedonkeruuna ja palautemäärät päivittyvät sivuille 4 kertaa vuodessa. THL:n lakisääteisenä tehtävänä on tehdä tutkimusta ja tuottaa tietoa, jonka kautta voidaan parantaa väestön hyvinvointia ja ehkäistä ja vähentää ongelmia¹⁵³.

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELUN PERIAATTEET JA TURVALLISEN SOVITTELUN PELISÄÄNNÖT

1. Vain poliisi ja syyttäjä voivat ohjata väkivaltaa sisältäviä lähisuhteissa tapahtuneita rikoksia sovitteluun, ja samojen osapuolten välillä voidaan lähisuhdeväkivaltaa sovittaa vain kerran.
2. Lähisuhdeväkivaltailmiön dynamiikka, monimuotoisuus, laajuus ja vakavuus otetaan huomioon sovittelun edellytyksiä arvioitaessa. Toistuvaa lähisuhdeväkivaltaa ei sovittelata.
3. Lähisuhdeväkivallan hyvän käytännön prosessia on suositeltavaa käyttää kaikissa lähisuhteissa tapahtuneissa rikoksissa (lähisuhdeväkivaltaa tarkastellaan laaja-alaisena väkivallan ilmiönä sisältäen kaikki väkivallan muodot).
4. Sovittelun edellytyksiä arvioidaan koko sovitteluprosessin ajan. Samalla varmistetaan turvallisuus sovittelussa.
5. Sovittelijoina toimivat vain erikoistumiskoulutuksen saaneet vapaaehtoiset sovittelijat ammattilaisen ohjauksessa. Myös ammattihenkilöstö voi sovittaa.

152 <https://www.thl.fi/sopu/Sovittelupalvelun-palautteet.html>

153 Laki Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksesta 668/2008, 2§

6. Sovittelun tavoitteena on mahdollistaa osapuolten kohtaaminen. Sopimus on mahdollista tehdä osapuolten sitä halutessa.
7. Sovittelun tavoitteena on lisätä dialogia, mahdollistaa muutokseen pyrkiminen ja tukea sitä, että väkivalta varmasti loppuu.
8. Osapuolia ohjataan koko prosessin ajan jatko- ja tukipalveluihin.
9. Osapuolien on mahdollista käyttää prosessissa tukihenkilöitä.
10. Prosessiin kuuluu seuranta, jolla pyritään tukemaan osapuolten muutosta kohti väkivaltatonta elämäntapaa. Seurannan mahdollisuudesta tiedotetaan osapuolia läpi prosessin.

LÄHTEET

- Beck, J. G., McNiff, J., Clapp, J. D., Olsen, S. A., Avery, M. L., & Hagewood, J. H. (2011). Exploring negative emotion in women experiencing intimate partner violence: shame, guilt, and PTSD. *Behavior therapy*, 42(4), 740–750. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2011.04.001>
- [Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J. & Siukola, R. \(2020\). Väkivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos \(THL\). Työpaperi 1/2020. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139150>](#)
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Christie, N. (1977). Conflicts as property. *The British journal of criminology*, 17(1), 1-15.
- Drost, L., Haller, B., Hofingen, V., van der Kooij, T., Lünnehan, K. & Wolthuis, A. (2015). Restorative Justice and Domestic Violence. A Guide for Practitioners. JUST/2013/JPEN/AG/4587. https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-12/7388_restorative_justice_in_cases_of_domestic_violence.pdf
- Elonheimo, H., Luukkala, A., ja Hiitelmä, R. (2022). Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan sanasto. THL (julkaisematton).
- Elonheimo, H. & Kuoppala, T. (2021). Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2020, tilastoraportti 26/2021 THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/142967>
- Elonheimo, H. & Kuoppala, T. (2022). Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2021, tilastoraportti 31/2022 THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/144629>
- Eskola, A. (2020). Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu. Poliisille sovittelun ohjauksen tueksi. Opinnäytetyö, Poliisiammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/302691/ON_Eskola.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Flinck, A. & Elonheimo, H. (2020). Sovinnon mahdollistajat vaativassa vapaaehtoistyössä. Vapaaehtoissovittelun kokonaisuohjelma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Ohjaus 5/2020. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139834>
- Flinck, A. (2011) Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli.
- Flinck, A. (2012). Rakennamme sovintoa. Opa rikosten ja riitojen sovitteluun. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/110568>
- Flinck, A., & Iivari, J. (2004). Lähisuhdeväkivalta sovittelussa: Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi. FinSoc Arviointiraportteja. Stakes: 5/2004. <https://www.julkari.fi/handle/10024/75370>
- Hedrenius, S. & Johansson, S. (2013). Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Tietosanomat 2016.
- Henkilöasian neuvottelukunnan suosituksia. Vahingonkorvauslain 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määristä. (2020). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162631>
- Honkatukia, P. (2015). Restorative justice and partner violence: Victims' views of Finnish practice. Teoksessa Vanfraechem, I., Daniela Bolívar, D., Aertsen, I. (toim.) *Victims and Restorative Justice* (pp. 107-125). Routledge.
- Iivari, J. (2014) Lähisuhdeväkivallan sovittelu ja feminismin uudet tuulet. Haaste 1/2014.
- Kettunen, M. (2022). Turvallisuusfokusoitu arviointijakso parisuhdeväkivallan työmenetelmänä. Pilottitutkimus: Pariskuntien kokemuksia työmenetelmän vaikutuksista Turvallinen perhe -hankkeessa. YAMK opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/749494/Kettunen_Marianna.pdf
- Krug, E. G., Dahlberg, L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano, R. (2002) World report on violence and health. World Health Organization. Geneva 2002. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
- Johnson M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University Press; University Press of New England.

- Liimatainen, M. & Rantaeskola, S. (2023). Toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi. Poliisihallitus.
<https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/Toiminnallinen-k%C3%A4sikirja-l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivaltaan-puuttumiseksi-ja+ennalta-est%C3%A4miseksi-v8.pdf/37a14bb7-e4fc-df1b-35ce-c3df75063e8b/Toiminnallinen-k%C3%A4sikirja-l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivaltaan-puuttumiseksi-ja+ennalta-est%C3%A4miseksi-v8.pdf?t=1648047132809>
- Luokkala, A. (2023). Sopimuksen laatiminen lähisuhdeväkivallan sovittelussa. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutus 6.5.2023. (julkaisematon)
- Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä (2019) Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämisehdotukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäperi 2/2019.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/137475>
- Macía, P., Estevez, A., Iruarrizaga, I., Olave, L., Chávez, M. D., & Momeñe, J. (2022). Mediating Role of Intimate Partner Violence Between Emotional Dependence and Addictive Behaviours in Adolescents. *Frontiers in psychology*, 13, 873247. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.873247>
- Ministry of Justice, New Zeland. (2019). Restorative Justice. Practice Standards for Family Violence Cases.
<https://www.justice.govt.nz/assets/Restorative-Justice-Family-Violence-Practice-Standards-August-2019.pdf>
- October, M. (2019). Lähisuhdeväkivalta 2019, tilastoraportti 3/2021 THL.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/141028>
- Ojanne, J. (2017) Katsaus suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun historiaan. Kokeiluhankkeista lakisääteiseksi toiminnaksi. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (THL). https://thl.fi/documents/10531/2388936/Katsaus+suomalaisey+rikos-+ja+riita-asioiden+sovittelun+historiaan_FINAL_2.5.2017.pdf/bdcde310-6e99-453f-ba47-08075df0786c
- Pietiläinen, M. (2022). Väkivallasta tarvitaan tilastotietoa eri näkökulmista. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/vakivallasta-tarvitaan-tilastotietoa-eri-nakokulmista/>
- Pikkarainen, L. (2013). Sovittelulla merkitystä? Uhrien antamia merkityksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Pro-gradu tutkielma, Lapin yliopisto. <https://core.ac.uk/download/pdf/30083731.pdf>
- POHA. Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naiseen kohdistuvan väkivallan tapauksissa. POHA Ohje 11.5.2020. POL-2020-28566.
- Riski, T. & Viuhko, M. (2022). Istanbulin sopimuksen toimeenpano vuosille 2022-2025. STM. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163902>
- Sambou, S. & Turunen, E. (2012). Konkreettisia harjoituksia haasteellisten tilanteiden tunnistamiseksi. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksessa on vielä kehittämistä. HAASTE 3/2012. https://rikoksantorjunta.fi/documents/5235988/56402368/2012-3_Haaste.pdf/34d2eace-0439-aef6-fe1d-bf262c47fe45/2012-3_Haaste.pdf?t=1617025975163
- Sambou, S. (2023). Sovittelun tilanne ja kehittämistarpeet oikeusministeriön hallinnonalalla: Sovittelutoimintaa edistävän työryhmän suositukset.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164965>
- Shemeikka, R., Ramadan, F., Alitalo, E., Sihvonen, A-P, Lindroos, M., Laine, E., Kempainen, J., Kommeri, H. Pietilä, P., Salakka, I. (2023). Lähisuhdeväkivallan sovittelu. Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:11. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164663>
- Sipilä, J. & Rehula, J. (2016) Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016-2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2016. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75238>
- Umbreit M. (2001). *The Handbook of Victim Offender Mediation. An Essential Guide to Practice and Research.* San Francisco: Jossey-Bass.
- Van Ness, D. (2002). *The shape of things to come: A framework for thinking about a restorative justice system.* Teoksessa Weitekamp, E.G.M. & Hans-Jürgen Kerner, H.-J. (toim.) *Restorative justice: Theoretical foundations*, I. Willan.
- Walker, L. E. A. (2017) *The Battered Woman Syndrome.* Neljäs painos. New York: Springer.

Wotlhuis, A. & Lünnehan, K. (2016), Restorative Justice and Domestic Violence. A Guide for Practitioners. Verwey-Jonker Institute. https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/Restorative-Justice-and-Domestic-Violence_7388_def-2.pdf

YK. Handbook on restorative justice programmes. Second edition. (2020). Criminal justice handbook series. United Nations Office on Drugs and Crime Vienna. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/20-01146_Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf

Zehr, H. (2005). Changing Lenses – A New Focus for Crime and Justice. Scottsdale PA: 2005 (3rd ed), 271

Zehr, H. (1990). Changing Lenses, A New Focus for Crime and Justice. Scottsdale, PA: Herald Press

Virallislähteet

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu 11.4.2019, OKV/1325/1/2018 <https://oikeuskansleri.fi/-/pahoinpitelysta-lahisuhteessa-tulee-kirjata-rikosilmoitus>

Avoliittolaki 13.6.1929/234 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>

Committee of The Parties. (2020). Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Finland). <https://rm.coe.int/committee-of-the-parties-recommendations/pdfa/16809a46bc>

Committee of The Parties. (2023). Conclusions on the implementation of recommendations in respect of Finland adopted by the Committee of the Parties to the Istanbul Convention. <https://rm.coe.int/conclusions-on-the-implementation-of-recommendations-in-respect-of-fin/1680ab71b8>

Council of Europe. (2011) Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Explanatory report. <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

Euroopan parlamentin päätöslauselma 15. helmikuuta 2023 ehdotuksesta neuvoston päätökseksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen tekemisestä Euroopan unionin osalta. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0047_FI.html

GREVIO. (2019). Baseline Evaluation Report Finland. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>

Hallituksen esitys. HE 93/2005. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_93+2005.pdf

Hallituksen esitys. HE 78/2010. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100078>

Hallituksen esitys. HE 155/2014. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140155#idm45843169304896>

Istanbulin sopimus. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. (2011). <https://rm.coe.int/1680462532>

Laki holhustoimesta 1.4.1999/442 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L4P22>

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

Laki Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksesta 31.10.2008/668 <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2008/20080668>

Lakivaliokunnan mietintö. LaVM 13/2005 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/lavm_13+2005.pdf

Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3

Laki rikoslain muuttamisesta 13.5.2011/441 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110441>

Rikoslaki 19.12.1889/39 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suomen seitsemäs määräaikaisraportti kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Ulkoasianministeriö 2011 https://um.fi/documents/35732/48132/suomen_7_m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aikaisraportti_5_2011/fe969404-b896-93b4-1896-9ff3f45bb427?t=1525646894376

Suomen kahdeksas määräaikaisraportti kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Ulkoasianministeriö 2020 https://um.fi/documents/35732/0/Kahdeksas+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aikaisraportti_CEDAW.pdf/5365a7a1-5e03-a3c3-f38d-9bb166e7c6f5?t=1665472689407

LIITTEET

LIITE 1 Lähisuhdeväkivallan ja muiden lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten sovittelun edellytysten arviointityökalun ohje (2023)

LIITE 2 Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointityökalu (2023)

LIITE 3 Väkivaltakokemusten perusarviointilomake väkivallan laadun ja toistuvuusarvion tueksi

LIITE 1 Lähisuhdeväkivallan ja muiden lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten sovittelun edellytysten arviointityökalun ohje

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallia (2023) päivittänyt työryhmä on tuottanut työkalun kaikkien lähisuhteessa tapahtuneiden rikosasioiden sovittelun edellytysten arvioinnin tueksi ja -yhtenäistämiseksi. Työkalu on laadittu sovittelupalveluiden ammattihenkilöstön edustajien (Minna Autere, Satu Kiviperä, Anna Halonen) ja THL:n sovittelun erityisasiantuntijan (Ilona Rimpilä) yhteistyönä.

Työkalu perustuu suomalaisessa sovittelupalvelussa vaihtelevasti käytössä olevaan, osin alueellisesti muotoutuneeseen lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointimateriaaliin. Näiden materiaalien lisäksi pohjana on käytetty empiiristä otosta sovittelupalvelujen ammattihenkilöstön omista työskentelytapojen kuvauksista. Kuvauksia on kerätty sovittelun ammattihenkilöstöltä valtakunnallisessa lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämispäivässä 6.5.2021.

Työkaluun on otettu vaikutteita myös MARAK-riskinarviointilomakkeesta ja turvasuunnitelmalomakkeesta¹⁵⁴.

Edellä mainittujen lisäksi työkalussa on pyritty säilyttämään restoratiivisen oikeuden palveluille olennainen yksilökokemus- ja tarvelähtöisyys. Työkalun tarkoitus on antaa teemaattiset lähtökohdat (”muistilista”) ja yleistasoinen arvioinnin tuki lähisuhteessa tapahtuneiden rikosasioiden sovittelun edellytysten arvioimiseksi. On mahdollista, että työkalua kehitetään vielä käyttäjäpalautteiden, mahdollisten tutkimusten ja erinäisten kokeilujen pohjalta.

Edellytysten arviointi on sovittelulainmukainen toimenpide (Sovl 15§), jonka toteuttaa ensisijaisesti sovittelun ammattihenkilöstö (pääasiassa sovitteluohjaajat, joita myöhemmin kutsutaan tässä dokumentissa *ohjaajiksi*). Sovittelutoimistossa vapaaehtoistyötä tekevät vapaaehtoissovittelijat jatkavat myös osaltaan (edellytysten) arviointia erillistapaamisissa. Tämä työkalu on lähtökohtaisesti tarkoitettu ammattihenkilöstön käyttöön ensimmäisissä yhteydenotoissa osapuoliin.

Työkalun pääpaino on kattavassa edellytyksiin liittyvien teemojen käsittelyssä sekä teemojen yhteisvaikutuksesta mahdollistuvassa kokonaisarvioinnissa. Mallissa ei poissuljeta ammattihenkilön yksilöllisen harkinnan mahdollisuutta, mutta ohjataan valtakunnallisesti yhdenmukaiseen ja systemaattiseen toimintatapaan.

Edellytystenarviointityökalua hyödynnetään niin rikosasian asianomistajan (väkivallan kokija, uhri) kuin epäillynkin (väkivallan tekijä) kanssa käytävissä, sovittelupäätöstä edeltävissä, yksilöllisissä edellytystenarviointikeskusteluissa.

Mikäli edellytysten arvioinnin jälkeen tehdään myönteinen sovittelupäätös ja asia ohjataan soviteltavaksi vapaaehtoisille sovittelijoille, voi edellytystenarviointityökalun teemoja hyödyntää myös sovittelijoiden toteuttamissa erillistapaamisissa. Erillistapaamisten jälkeen ohjaajan tehtävä on käydä vielä keskustelua sovittelijoiden kanssa ennen mahdollista yhteistapaamista. Myös tässä keskustelussa edellytystenarviointityökalun teemoja on hyvä hyödyntää.

154 <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/lomakkeet-vakivallan-kirjaamiseen-ja-kartoittamiseen>

Lähisuhteessa tapahtuneiden rikosasioiden sovittelun edellytysten arvioinnin teemat ja työkalun käyttö

Kun lähisuhteessa tapahtuneita rikosasioita sisältävä aloite on saapunut sovittelutoimistoon, sovittelun ammattihenkilöstön on suositeltavaa toimia lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallissa (2023) kuvatun prosessin mukaisesti. Tässä prosessissa sovittelun ohjaajan ja/tai sovittelun vastuuhenkilön tehtävänä on tarkastella saapunutta aloitetta työkalussa eriteltyjen teemojen avulla.

Työkalun käytössä on tärkeää muistaa, että:

- Sovittelun edellytyksiä tarkastellaan sovittelupäätöksen laatimisen tueksi. Kielteiseen sovittelupäätökseen voidaan kuitenkin päätyä jo ennen yhteydenottoa rikosasian osapuoliin. Ensisijaiset poissulkukriteerit on käsitelty alla.
- Työkalun tehtävä on puolistrukturoida sovittelun ammattihenkilöstön ja rikosasian osapuolen välistä keskustelua. Puolistrukturointi systematisoi ja yhdenmukaistaa valtakunnallista lähisuhteessa tapahtuneiden rikosasioiden sovittelun edellytystenarviointikäytäntöä. Se jättää kuitenkin myös tilaa ammattilaisen omalle arviolle ja harkinnalle, joka on sovittelulain hengen mukaista.
- Asiakkaalle tulee kertoa, että edellytyksiä arvioidaan työkalussa eriteltyjen kriteerien pohjalta ja arviointia tehdään *kaikkien osapuolten* kanssa. Edellytystenarviointikeskustelun ei kuitenkaan tule olla formaali, vaan kohtaava, kuuleva ja osapuolilähtöinen, kuten restoratiivisen oikeuden palvelu edellyttää.
- Mikäli aloite saa ammattihenkilön tekemän edellytysten arvioinnin perusteella myönteisen sovittelupäätöksen, aloite ohjataan sovittelijoille. Vapaaehtoiset sovittelijat voivat myös hyödyntää työkalun teemoja erillistapaamisissa.
- Tärkeää on, että erillistapaamisten jälkeen ohjaaja ja sovittelijat käyvät vielä keskustelun, jossa sovittelijat kertovat havaintojaan. Ohjaaja voi täydentää näillä havainnoilla omaa arviotaan. Tämän jälkeen ohjaaja päättää, jatketaanko asiassa yhteistapaamiseen.
- Työkalussa käsiteltyjä asioita ei kirjata toistaiseksi sellaisenaan sovittelun asiakastietojärjestelmään SOPUun, vaan lomakkeen voi hävittää asianmukaisesti tietoturva ja tietosuoja huomioiden. Kuitenkin arvioinnin pohjalta tuotetut johtopäätökset suositellaan kirjattavaksi pääpiirteissään SOPU-järjestelmän Tapahtumat-osioon. Kirjaukset tehdään niiltä osin kuin kirjauskäytännöt sen sallivat (huomioi henkilötietosuojalain mukainen kirjaamistapa).
- Varsinainen neutraali ja lakiin perustuva päätösteksti muotoillaan päätökseen asiakastietojärjestelmässä.

1 Ensisijaiset poissulkukriteerit

Sovittelun ammattihenkilöstö tutustuu viranomaisen lähettämään materiaaliin. Samalla tulisi varmistua siitä, että viranomainen on selvittänyt rekistereistään osapuolten rikoshistorian tarpeellisin osin. **Toistuvaa väkivaltaa** ei voida sovitella. Rekisterit tarkastamalla on mahdollista osaltaan varmistua siitä, ettei toistuvaa väkivaltaa ole ohjautunut sovitteluun (ks. toistuvuusmäärittelystä tarkemmin hyvän käytännön mallista). Toiseksi toistuvuutta tarkastellaan

osana edellytysten arviointia, eli osapuolen kanssa keskustelemalla. Toistuvuuden tunnistamisessa voi hyödyntää edellytysten arviointilomakkeen lisäksi turvallisuuden arviointia edistävää lomaketta ”Huonon kohtelun ja väkivallan toistuvuus” (Liite 3). Kyseisen lomakkeen käyttöä sovittelupalveluissa tullaan tulevaisuudessa tutkimaan enemmän.

Toistuvuuden lisäksi muita poissulkukriteereitä ovat **kiisto, vastuunoton puute, uhkailu, kiristäminen ja pakottaminen**. Nämäkin ilmenevät yleensä vasta keskusteluissa osapuolten kanssa. Jos joku rikoksen osapuolista kokonaan kiistää asiassa kuvatut tapahtumat, hänen osaltaan asia ei sovellu soviteltavaksi. Rikoksesta epäillyn on sovittelulain mukaan vahvistettava tapahtuneen rikosasian tapahtumainkulku pääpiirteissään (SovL 3 §). Tällä tarkoitetaan, että epäillyn tulisi tunnistaa samat tapahtumat kuin asianomistaja. Tapahtumainkulun vahvistamista voi havainnoida esimerkiksi siinä, kuinka paljon asianomistajan ja epäillyn kertomukset tapahtumien olosuhteista, yksityiskohdista ja tilannekuvasta vastaavat toisiaan.

On tärkeää, että osapuolet tunnistavat ja tunnustavat väkivaltarikosasiassa tekijän ja kokijan roolinsa, myös silloin kun aloitteelle on kirjattu molemmat asianomistajiksi ja epäilyiksi. Roo-litus voi ohjata osaltaan sitä, millä tavoin osapuolet ovat valmiita kantamaan vastuuta tapahtuneesta. Vakavan väkivallan sovittelua tulee harkita erityisen tarkasti, koska osapuolten kyvyt ja voimavarat osallistua sovitteluun voivat olla heikentyneitä. Vakavan väkivallan sovittelu voi tarjota tarpeellisen täydennyksen oikeudenkäynnille. Tuomion jälkeistä vakavan väkivallan jälkikäsittelyä toteuttavat toistaiseksi vain siihen erikoistuneet ammattihenkilöt (Sauma-hanke).

Myös **pelko** voi olla poissulkukriteeri. Pelko voi olla seurausta väkivallasta, uhkailusta, kiristämisestä tai pakottamisesta. Myös väkivallan tekijäksi epäilty voi kokea pelkoa joutua tuomioistuimeen. Pelkoa ilmaisevan osapuolen kanssa on tärkeää keskustella siitä, mitä hän pelkää ja onko hänellä halua ja voimavaroja sovittelukohtaamiseen pelosta huolimatta. Osapuolen kanssa on myös pohdittava sitä, mikä on pelkoa ja mikä jännitystä. Asiakkasta ei tulisi suostutella sovitteluun näissä tilanteissa uudelleen uhriutumisen riskin välttämiseksi.

Joskus kohtaamisen halu on suurempi kuin pelko. Tällöin voidaan keskustella siitä, min-kälaisin toimenpitein mahdollinen sovittelutilanne ja sen jälkeinen tilanne voidaan turvata, jotta pelko hälväisi. Jos pelko kohdistuu kuitenkin väkivallan uusiutumisen uhkaan, asia ei todennäköisesti sovellu muiltakaan osin soviteltavaksi.

2 Asiakaskokemus

Aloitteeseen liittyvän kirjallisen aineiston tarkastelun jälkeen sovittelun ammattihenkilöstö kontakttoi osapuolet. Kontaktointitavat on kuvattu tarkemmin hyvän käytännön mallissa luvussa 4.1. Kontaktoinnissa oleellista on muistaa:

- sensitiivinen lähestyminen
- kiireetön läsnäolo
- rauhallinen ja turvallinen ilmapiiri

Väkivaltakokemuksista keskusteltaessa on tärkeä huomioida, että asianomainen ei välttämättä kerro kaikista kokemuksista ja niiden vaikutuksista. Arkaluonteisista asioista kertominen voi olla vaikeaa ja se voi viedä aikaa. Kykyyn puhua asioista vaikuttavat monet asiat, kuten kokemusten traumaattisuus, kokemusten tunnistaminen ja luottamus ammattilaiseen. Seuraavaksi kuvataan tarkemmin ne teemat, joita edellytysten arviointiin tulisi sisällyttää. Tässä käsitellään vain arviointiosion sisältö.

2.1 Ensijaiset poissulkukriteerit, asiakaskokemus

Toistuvuutta, kiistoa, vastuun ottamista, uhkailua, kiristämistä ja pelkoa voi lähestyä avoimin kysymyksin. Alussa on tärkeää, ettei ammattihenkilö nimeä osapuolen puheessa tun-

nistamia mahdollisia poissulkukriteereitä. Oleellista on, että osapuoli saa sanoittaa kokemustaan itse.

Sovittelun ammattihenkilö voi kysyä avoimesti esimerkiksi:

- *Mitä tapahtui? Mistä tilanne sai alkunsa?*
- *Mikä on tilanne tällä hetkellä? Miten asiaa on tähän mennessä käsitelty?*

Mikäli osapuoli tuo esiin ensisijaisiksi poissulkukriteereiksi luokiteltavia asioita tai niihin viittaavia ilmauksia, osapuolen kanssa voi reflektoida näitä ja tarkentaa, voisiko kokemusta sanoittaa em. kriteereillä. Etenkin näiden havaitsemiseksi voi myös hyödyntää Liitettä 3.

Ammattihenkilön on kiinnitettävä huomiota siihen, miten osapuoli suhtautuu tapahtuneeseen, ja puhuuko esimerkiksi rikoksesta epäilty vähätellen tapahtuneesta. Asiakkaan tilanteen tarkka havainnointi antaa aineksia myös tarkoituksenmukaiseen palveluohjaukseen ja palveluiden puheeksiottoon.

Poissulkukriteerien painoarvoa ei mitata erikseen. Mikäli osapuolen kanssa yhteistyössä todetaan, että yllä mainittuja kokemuksia ilmenee, tilanne puhuu kielteisen sovittelupäätöksen puolesta. Ammattihenkilön on kuitenkin toteutettava palveluohjausta näissä tilanteissa ja varmistuttava siitä, että osapuoli tietää, miten ja kenen toimesta hänen asiansa tulee seuraavaksi etenemään.

Huom! Kielteisen päätöksen muotoilussa tulee kiinnittää huomiota neutraaleihin sanamuotoihin erityisesti silloin, kun asiassa ilmenee em. poissulkukriteereitä ja väkivallan uusiutumisen uhkaa. Päätöksissä on hyvä painottaa, että kyseessä on sovittelutoimiston päätös.

2.2 Väkivallan laatu ja luonne

Väkivaltarikosasioissa on keskeistä tunnistaa, minkä laatuista väkivaltaa lähisuhteessa olevien osapuolten välille on muotoutunut. Väkivaltarikoksiksi on rikosnimiketasolla määritelty lähinnä fyysinen väkivalta, eli mm. lievä pahoinpitely ja pahoinpitely. Nämä ovat yleisimpiä poliisiin tai syyttäjän sovitteluun ohjaamia lähisuhteessa tapahtuneita rikosasioita.

Väkivalta voi kuitenkin olla laadultaan myös mm. henkistä, taloudellista, seksuaalista, sosiaalista, kemiallista tai uskonnollista väkivaltaa. Tällaisten väkivallan muotojen ilmeneminen osapuolten välisessä vuorovaikutuksessa voi heikentää osaltaan osapuolten kohtamista sovittelussa.

Lähisuhdeväkivaltaa ovat myös erityiset, valta-asetelmaltaan selkeät terrorilaadut, kuten parisuhdeterrori, lähisuhdeterrori sekä pakottava kontrolli. Tämän mallin toteuttanut työryhmä esittää, että tällaiset tapaukset eivät lähtökohtaisesti sovellu sovitteluun.

Väkivalta voi olla luonteeltaan syklistä, jatkuvaa, uusiutuvaa tai kertaluonteista eli tilannekohtaista. On katsottu, että sovittelulla on parhaat edellytykset tilanteissa, joissa kyse on kertaluonteisesta väkivallasta. Syklisyys, jatkuvuus ja uusiutuvuus kertovat väkivallan toistuvuudesta. Sovittelun ammattihenkilö voi kysyä esimerkiksi:

- *Onko väkivaltaa ollut aikaisemmin? Minkälaisia tapahtumia olet kokenut väkivaltaisiksi?*
- *Onko tapahtumista aiheutunut vammoja? Onko tapahtumissa ollut läsnä muita (esim. lapsia)?*

2.3 Turvallisuus

Turvallisuuden kokemus on tärkeää sovittelun onnistumisen ja yhdenvertaisen kohtaamisen mahdollisuuden kannalta. Osapuolten kanssa on keskusteltava turvallisuudesta ja huomiotava osapuolten turvallisuustilanne läpi prosessin. Turvallisuuteen liittyvien teemojen ja toi-

menpiteiden läpikäynti auttaa osapuolta tunnistamaan tilannetta ja pohtimaan, miten ennaltaehkäistään väkivaltatilanteita jatkossa.

Turvallisuuskokemukseen sisältyvät kokemukset turvallisuudesta niin kotona kuin mahdollisessa sovittelukohtaamisessakin. Turvallisuuskokemukseen voivat vaikuttaa monet seikat. Turvallisuuskokemuksesta ja pelosta on hyvä puhua suoraan, joskin ohjaajan kannattaa aluksi lähestyä tätäkin teemaa avoimesti nimeämättä itse mahdollisia uhkia:

- *Mietityttääkö sovitteluun ryhtymisessä joku asia? Liittykö tilanteeseen huolia? Koetko turvalliseksi puhua asioista toisen kanssa sovittelussa?*

Turvallisuuskokemuksen käsittely liittyy väkivallan puheeksiottamiseen ja aiheesta tulee keskustella kaikkien osapuolten kanssa. Pelon ja jännityksen tunteiden käsittely on keskeistä ja niiden vaikutusten arviointia on hyvä tehdä osapuolen kanssa yhdessä. Tätä voi lähestyä tarkentaen:

- *Osaatko sanoittaa, mikä mahdollisessa kohtaamisessa erityisesti pelottaa tai jännittää?*

Mikäli edellytysten selvityksessä nousee huoli osapuolen turvallisuustilanteen riskeistä tai akuutista heikkenemisestä, voidaan asiakkaan kanssa toteuttaa tarvittaessa myös turvallisuussuunnittelua¹⁵⁵. Jos turvasuunnitelmalomaketta käytetään, se täytetään ohjeiden mukaisesti osapuolen kanssa yhdessä. Asiakas voidaan myös ohjata turvakotiin tai muuhun akuuttiin tarpeeseen vastaavan palvelun piiriin. Ohjaaja voi kysyä:

- *Onko uhkana, että tilanne uusiutuu? Hyödyttäisikö turvasuunnitelman teko sinua? Ketkä ovat tietoisia tilanteesta?*

Jo edellytystenarviointivaiheessa voidaan keskustella mahdollisesta yhteistapaamisesta ja arvioida sen turvallisuutta. Ohjaajalla saattaa tulla mieleen varautumiseen liittyviä kysymyksiä (esim. mitä jos keskustelu ei onnistu tai se herättää kielteisiä tunteita), mutta näitä on parempi tarkastella yksityiskohtaisemmin vasta erillistapaamisessa, ellei osapuoli itse halua tehdä sitä jo tässä vaiheessa.

Jos osapuolella on tarve keskustella varautumisesta, se on mahdollistettava. Jo edellytystenarviointivaiheessa otetaan puheeksi tukihenkilön käyttö mahdollisessa yhteistapaamisessa. Myös sovitteluprosessin tuoma turvallisuus kannattaa ottaa puheeksi. Tähän liittyy esimerkiksi se, että seurantaa suositellaan toteutettavaksi kaikissa mahdollisissa sovittelusopimuksissa.

Ennakointiin ja varautumiseen voivat liittyä myös keskustelut siitä, miten sovittelutilaan tullaan, miten sieltä lähdetään, minkälaisia istumajärjestyksiä voidaan toteuttaa, minkälaisia sanattomia merkkejä voidaan käyttää, miten tilaisuutta voi tauottaa ja millä tavalla tukihenkilöltä voi konkreettisesti saada tukea.

Turvallisuuden kokemus ja turvasuunnittelu liittyvät läheisesti myös voimavaroihin. Kokemus tilanteen uusiutumisen uhasta voi tuottaa pelkoa ja viedä voimavaroja. Avunsaantia ja voimavarojen riittävyttä voidaan tukea hyvällä palveluohjauksella:

- *Oletko keskustellut asiasta jonkun kanssa?*
- *Oletko kokenut avuntarvetta tilanteeseesi?*
- *Oletko saanut apua lähipiiristä tai palveluista (mistä)?*

Pelko ja jännitys voivat viedä voimavaroja toisen osapuolen kohtaamiseen sovittelussa.

155 ks. Henkilökohtainen turvasuunnitelma:
<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/lomakkeet-vakivallan-kirjaamiseen-ja-kartoittamiseen>

2.4 Voimavarat

Voimavarojen tutkimisella tarkoitetaan sen selvittämistä, minkälaisia mahdollisia kuormittavia tekijöitä elämäntilanteeseen liittyy vireillä olevan rikosasian ohella. Voimavaroja voivat heikentää esimerkiksi sairaudet, työttömyys, rahahuolet, mielenterveysongelmat, perheen sisäiset ongelmat ja muut ihmissuhdehuolet.

Joissain tapauksissa yllä kuvatut tilanteet voivat heikentää osapuolen kykyä ryhtyä sovitte-
teluun siinä hetkessä. Näissä tilanteissa voidaan keskustella esimerkiksi aikalisän ottamisesta
asian käsittelyn suhteen. Voimavarat voivat muuttua.

Toimintakyvyn rajoittumista voidaan arvioida yhdessä osapuolen kanssa. On tärkeää
tunnistaa, jos osapuoli elää esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa kaikki energia kuluu
jesta selviytymiseen. Kuitenkin sovittelu voi olla myös voimaannuttava kokemus ja ensim-
mäinen askel pois kuormittavasta tilanteesta. Ohjaaja voi kysyä:

- *Minkälainen elämäntilanteesi on? Koetko, että sinulla on voimavaroja sovitte-
luun?*
- *Mitä ajattelet, kykenetkö ottamaan tapahtuneen puheeksi toisen osapuolen kanssa?*
- *Mitä haluat sovittelulta ja mitä odotat toiselta osapuolelta?*

Sovitteluun ohjautuu harvoin sellaisia aloitteita, joissa on kyse vakavasta lähisuhdeväki-
vallasta. Esimerkiksi sovitteluun ohjattujen seksuaalirikosten tai törkeiden rikosnimikkeiden
osuus on marginaalinen. Näissä tapauksissa esimerkiksi syyttäjä on saattanut todeta asiassa
restoratiivisen menettelyn tarpeellisuuden oikeudenkäynnin lisäksi. Myös poliisi on ohjeistet-
tu käyttämään vakavien ja törkeiden rikosten ohjaamisessa sovitteluun erityistä harkintaa.¹⁵⁶

Sovittelu ei ole terapiaa. On kuitenkin mahdollista, että etenkin erillistapaamisissa tulee
ilmi esimerkiksi lapsuuskokemuksia, joiden kautta osapuoli tulkitsee tilannettaan ja toimin-
taansa, ja havaitsee syy- ja seurausyhteyksiä tapahtuneeseen väkivaltaan. Sovittelun näkökul-
masta on tärkeää edistää sitä, että asiakas saa tarvitsemansa avun ja pääsee käsittelemään väki-
valtakokemuksiaan palvelujen piiriin. Palveluohjaus tulee siis pitää mielessä kaikissa vaiheissa.

2.5 Motivoituneisuus

Motivaation tarkastelulla pyritään tunnistamaan, kuinka motivoitunut väkivallan tekijä on
väkivallan lopettamiseen ja toisaalta, kuinka motivoituneita kummatkin osapuolet ovat kä-
sittelemään rikosta koskevan asiansa sovittelussa. Ensimmäisen seikan osalta kyse on tulevai-
suuden odotuksista sekä uskosta ja halusta muutokseen. Ohjaaja voi kysyä:

- *Minkälaista tulevaisuutta toivot itsellesi ja perheellesi? Minkälaisia unelmia
sinulla on?*
- *Keihin kaikkiin väkivalta on vaikuttanut? Miten?*
- *Mitä ajattelet, mitä pitäisi tapahtua, jotta väkivalta loppuisi?*

Erityisesti jälkimmäisen osalta edellytysten arviointiin liittyy myös osapuolen oikeus-
turvan käsittely. Oikeusturvakysymyksiin liittyvät asiat on käsitelty tässä hyvän käytännön
mallin luvussa 2.1.

Osapuolen tulee lain mukaan ymmärtää sovittelussa tekemiensä ratkaisujen merkitys
(SovL 2§). Tämä ei tarkoita pelkästään, että osapuolta on tiedotettu erilaisista juridisista oi-
keuksista ja velvollisuuksista. Pykälä edellyttää sen turvaamista, että osapuoli on ymmärtä-

¹⁵⁶ Shemeikka et al. 2023, 96

nyt oikeuksien ja velvollisuuksiensa merkityksen asian etenemisen kannalta. Rikosasian osapuolet saavat jo esitutkintavaiheessa poliisilta paljon tietoa rikosprosessista ja sen vaiheista. Heitä on tiedotettu viranomaisten toimesta myös tukipalveluista.

Sovittelun ammattihenkilöstön tehtävä on tukea ymmärryksen syntymistä ja syventymistä siten, että osapuoli voi tehdä ratkaisunsa riittävän tiedon ja ymmärryksen pohjalta. On myös tunnistettava, mikäli osapuolen tarve on erityisesti saada oikeutta juridisessa mielessä. Silloin palveluohjaus esimerkiksi oikeusaputoimistoon on paikallaan. Ohjaaja voi kysyä:

- *Oletko valmis keskustelemaan tilanteesta toisen osapuolen kanssa sovittelijoiden läsnäollessa?*
- *Ajatteletko, että sovittelusta voisi olla hyötyä itsellesi ja/tai muille osallisille?*
- *Ajatteletko, että sovittelusta voisi olla haittaa itsellesi ja/tai muille osallisille?*
- *Haluatko asian käsittelyyn juridista tukea, esim. oikeuspalveluista?*

Hyvät edellytykset sovitteluprosessille luo esimerkiksi se, että asiakkaat ovat jo valmiiksi sopineet asiasta keskenään ja heillä on tahtoa selvittää asioita. Sovitteluvalmiuksen näkökulmasta hankala tilanne syntyy, jos osapuoli ei kykene keskustelemaan. Sovittelu on keskusteluun ja kohtaamiseen perustuva palvelu. On kuitenkin huomioitava, että osapuoli ei välttämättä halua puhua työntekijälle, vaan keskusteluhalukkuutta löytyy enemmän vasta erillistapaamisissa, joiden järjestämisestä vastaavat vapaaehtoissovittelijat. Siksi on hyvä, että näitä teemoja käsitellään myös erillistapaamisissa.

2.6 Vapaaehtoisuus

Vapaaehtoisuus on keskeinen edellytys sovittelulle kaikissa rikos- ja riita-asioissa. Vapaaehtoisuuden todentaminen ei aina ole yksinkertaista, mutta lähtökohta on osapuolen oma ilmoitus vapaaehtoisuudestaan. Suostumuksen puute onkin yleisin peruste sille, että sovittelu-prosessi ei käynnisty¹⁵⁷.

Oleellista on varmistua siitä, haluaako osapuoli sovittaa omasta, vapaasta ja vakaasta tahdostaan, vai kokeeko hän painostusta/ehdollistamista joltakin taholta (esim. toinen osapuoli, poliisi, sovittelija, läheinen yms.). On varmistuttava, että osapuoli haluaa osallistua vapaaehtoisesti sovitteluprosessiin, johon kuuluvat lähtökohtaisesti kaikki vaiheet edellytysten selvityksestä erillis- ja yhteistapaamisten kautta aina seurantaan. On myös tunnistettava, onko osapuoli halukas ja vapaaehtoinen edistämään omaa asiaansa aktiivisesti sovittelun kautta. Ohjaaja voi kysyä:

- *Koetko painetta tai painostusta sovitteluun joltakin taholta?*
- *Haluatko osallistua vapaaehtoisesti prosessiin, johon kuuluvat tietyt vaiheet? (muista myös mainita keskeytymämahdollisuudesta missä tahansa vaiheessa)*

Vapaaehtoisuuden aitous voi joutua kyseenalaiseksi, mikäli on havaittavissa empimistä.

Vapaaehtoisuutta voi tukea kannustamalla osapuolta miettimään, tutustumaan, selvittämään, kysymään ja pohtimaan sovittelun mahdollisuuksia sekä ilmaisemaan, jos ei halua tai toivo sovittelua tai ylipäätään epäröi siihen osallistumista. Ammattihenkilöstön tehtävä on olla tässä tukena. Osapuolen on ymmärrettävä mihin hän sitoutuu ja varmistuttava siitä, että sovittelu on juuri se menettely, jonka kautta hän haluaa asiaansa edistää. Osapuolta voi kui-

¹⁵⁷ Ks. esim. kielteisten päätösten määrä ja päätösten perusteet lähisuhteessa tapahtuneissa rikoksissa: Shemeikka et al. 2023, 50.

tenkin rohkaista antamaan sovittelulle mahdollisuus, mikäli sen yleiset edellytykset vaikuttavat olevan kunnossa ja osapuolella on vahva vaikuttamisen halu omaan asiaansa.

Tärkeää on, että sovittelun ammattilaiset tai sovittelijat eivät kiirehdi prosessia. Myös vapaaehtoisuuden varmistamiseksi on erityisen tärkeää, että prosessista (erillistapaamiset ja vasta sen jälkeen yhteistapaaminen) pidetään kiinni.

Tässä mallissa katsotaan, että on tärkeää tarjota prosessi kaikille täysimittaisena. Valtakunnallisesti yhdenvertaista käytäntöä ei saavuteta, mikäli osapuoli voisi valita, mitä osia prosessista hän haluaa käydä läpi.

3 Kokonaisarvio

Kun keskeisistä teemoista on saatu tietoja, on kokonaisarvion aika. Tässä vaiheessa on myös hyvä tunnistaa se, mikäli jonkin teeman osalta tietoja ei ole riittävästi. Ammattihenkilön tulee ymmärtää, milloin tiedot riittävät arvion tekemiseen ja milloin eivät. Lisätietojen hankkiminen voi olla joskus tarpeellista päätöksenteon tueksi.

Edellytystenarviointityökalun sisältämien arviointijanojen ja muistiinpanojen perusteella ammattihenkilö voi luoda kattavan kokonaisarvion osapuolen tilanteesta, valmiuksista, turvallisuuskokemuksesta ja vapaaehtoisuudesta. Myös väkivaltakokemusten ja toistuvuuden tarkemman arvioinnin kautta on voitu saada tarpeellista tietoa päätöksenteon tueksi (liite 3). Kokonaisarvio on hyvä toteuttaa yhdessä selvityksen hoitaneen ohjaajan ja sovittelun vastuuhenkilön vuoropuhelussa. Vastuuhenkilö on virallinen päätöksentekijä. Päätösteksti kirjataan neutraalilla tavalla asiakastietojärjestelmän päätöspohjaan ja valitaan päätöksen perusteeksi soveltuvin lakipykälä.

Neutraali kirjaustapa on tärkeää turvallisuuden varmistamiseksi. Joskus tieto siitä, että toinen osapuoli ei suostu tai halua sovittaa tai pelkää, voi myös eskaloida väkivaltaa. Mikäli asiassa tehdään kielteinen päätös, on syytä muotoilla teksti erityisen tarkasti. Ammattihenkilö voi olla mahdollisuuksien mukaan vielä puhelinyhteydessä osapuoliin palveluohjauksen toteuttamiseksi ja asian jatkokäsittelyprosessien selventämiseksi.

LIITE 2 Edellytysten arviointityökalu

Työkalun tarkoitus on tukea sovittelun ammattihenkilöstön toteuttamaa edellytystenarviointityötä tarjoamalla temaattinen struktuuri sekä ääritilanteita esittävä jana arvioinnin tueksi. Systematisointi yhtenäistää arviointikäytäntöä valtakunnallisesti.

Edellytysten arviointia voidaan toteuttaa puhelimitse, etäyhteydellä tai lähitapaamisessa keskustellen (ks. arviointikeskustelun eteneminen tässä hyvän käytännön mallissa luvusta 4.1). Keskustelu käydään asiakaslähteisesti, eli myös osapuolen tarpeiden ja toiveiden tulee ohjata keskustelua. Työkalussa jäsenneiltyjä teemoja tulee kuitenkin käsitellä, ja ammattihenkilön tehtävänä on kerätä niihin liittyviä havaintoja arviointinsa mahdollistamiseksi.

Työkalun teemat voi käydä läpi vapaamuotoisessa järjestyksessä. Teemoihin kirjatut kysymykset ovat apukysymyksiä, joita ammattihenkilö voi sanoittaa myös omaan suuhun sopivammaksi. Työkalun käytön tavoite on, että kokonaisarviointi helpottuu, kun arviointia konkretisoidaan teemojen ja työkalun sisältämän kuvaajan tuella. Kuvajalle merkitään esimerkiksi rastilla, mihin kohtaan janaa ammattihenkilön arvio sijoittuu.

Työkalua voi käyttää keskustelun aikana muistiinpanotyylillä, ja varsinainen arviointipohdinta sekä siihen liittyvän kuvaajan käyttö voidaan tarvittaessa toteuttaa vasta puhelun/etäyhteyden/lähitapaamisen jälkeen. Työkalun tarkoitus on saattaa ammattihenkilölle itselleen näkyväksi hänen omaa ajatteluaan ja arviointityötään asiakaskohtaamiseen ja sovittelun edellytysten selvittämiseen liittyen.

Myös sovittelijat voivat halutessaan hyödyntää työkalua erillistapaamisissa varsinaisen sovittelun käynnistyttyä, koska arvioinnin tulee olla sovitteluprosessin aikana jatkuva.

Aloitenumero: _____

asianomistaja: _____ / epäilty: _____

Arvioinnin toteuttaminen

Havaintoja kokonaisarvioon

1 Kokonaisarvio asiakaskokemuksesta sekä poissulkukriteerit

Mitä tapahtui? Mistä tilanne sai alkunsa? Mikä on tilanne tällä hetkellä? Miten asia on tähän mennessä käsitelty?

Kokonaisarvioinnissa kiinnitetään huomiota osapuolen kokemukseen ja merkityksenantoon sekä myöntämisen tasoon.

Kaikkien muidenkin työkalussa jäsenneiltyjen teemojen osalta kiinnitetään yleisesti ottaen huomiota **väkivallan toistuvuuteen, tapahtumien kiistämiseen, vastuunoton puutteeseen, uhkailuun, kiristämiseen, pakottamiseen sekä pelon kokemukseen. Nämä ovat ensisijaisia poissulkukriteereitä.**

2 Väkivallan laatu ja luonne

Onko väkivaltaa ollut aikaisemmin?

Minkälaisia tapahtumia osapuoli on kokenut väkivaltaisiksi?

Onko tapahtumista aiheutunut vammoja?

Onko tapahtumissa ollut läsnä muita (esim. lapsia)?

Arvio

Väkivalta on osapuolten tapa ratkaista konflikteja ja/tai väkivalta on suhteessa arkipäiväistä.	Tapahtuma on ensimmäinen.
---	---------------------------

Havaintoja

3 Turvallisuus ja palveluohjaus

Onko uhkana, että tilanne uusiutuu? Kokeeko osapuoli pelkoa? Kokeeko osapuoli tarvitsevansa turvasuunnitelmaa? Ketkä ovat tietoisia tilanteesta?

Arvio

Osapuoli kokee erittäin paljon pelkoa ja turvattomuutta.	Osapuoli ei pelkää tai koe lainkaan turvattomuutta.
--	---

Onko osapuoli keskustellut asiasta jonkun kanssa? Onko osapuoli miettinyt, mihin hän voi mennä, jos väkivalta uusiutuu? Tai miten kotoa voi lähteä turvallisesti pois?

Onko osapuoli kokenut avuntarvetta tilanteeseensa?

Onko osapuoli saanut apua lähipiiristään tai palveluista (mistä)?

Kerro myös, mistä palvelusta hän saataisi saada apua (esim. valtakunnalliset saatavilla olevat palvelut).

Arvio

Osapuoli ei koe tarvetta ulkopuoliselle tuelle: _____

Osapuoli kokee tarvetta ulkopuoliselle tuelle: _____

Osapuoli on jo palvelujen piirissä: _____

Havaintoja

LIITE 3 Huonon kohtelun ja väkivallan toistuvuus¹⁵⁸

Tätä turvallisuuden arviointia edistävää lomaketta voi hyödyntää edellytysten arviointityössä edellytysten arviointilomaketta täydentävänä työkaluna. Työkalua käytetään erityisesti lähisuhteväkivallan laatujen, vakavuuden ja toistuvuuden arviointiin. Lomakkeen etuna on, että se auttaa tunnistamaan laajasti erilaisia väkivallan muotoja ja sen on katsottu sopivan kaikille sukupuolesta riippumatta.

Ohjeet (joko asiakas itse tai ohjaaja täyttää):

- Asiakkaalle: *Ympyröi jokaisen alla olevan väitteen kohdalla luku, joka parhaiten vastaa huonoa kohtelua, jota sinä olet kokenut suhteessa, jonka takia olet täällä tänään.*
- Lomake täytetään asiakkaan kanssa paikan päällä sovittelutoimistossa osana edellytysten selvittelytapaamista tai tarvittaessa puhelimitse.
- Lomakkeen hyödyntämispotentiaalia, lomakkeen hyötyjä/puutteita, ammattilaisten sekä asiakkaiden käyttökokemuksia ja lomaketyöskentelyn soveltuvuutta sovittelu-toimintaan tullaan tarkastelemaan tämän lomakkeen pohjalta myöhemmin, erikseen ohjeistetulla pilottijaksolla.

Asiakkaalle tiedoksi:

- Meillä on käytössä lomake, jonka avulla auttaa meitä ja mahdollisesti myös sinua tunnistamaan, millaista väkivaltaa olet kokenut ja kuinka usein. Jos joku kohta mietityttää sinua, niin voit kysyä.
- Jos joku kysymys tuntuu sellaiselta, johon et halua tai ei tunnu tarkoituksenmukaiselta vastata, niin ei tarvitse. Vastaaminen on vapaaehtoista.
- Keskustellaan lomakkeen täyttämisen jälkeen lomakkeeseen kirjaamistasi vastauksista. Saat kertoa kokemastasi väkivallasta sen verran kuin haluat. Eli sinun ei tarvitse kertoa kokemastasi väkivallasta, vaikka olisitkin ympyröinyt kokeneesi sitä. Tieto joka tapauksessa auttaa meitä ymmärtämään tilannettasi. Arvioidaan yhdessä väkivallan toistuvuutta elämässäsi.
- Voit kertoa, jos sinusta listalta puuttuu joku kysymys tai väkivaltaan liittyvä teema. Voit myös arvioida, sopiiko lomake mielestäsi kaikille esimerkiksi sukupuolesta riippumatta.
- Lomake antaa meille tietoa ja voimme kokemasi väkivalta huomioiden keskustella kanssasi siitä, sopiiko sovittelu sinun tilanteeseesi. Lisäksi voimme tarvittaessa kertoa, mistä voit saada apua.
- Tässä vaiheessa selvitämme myös sitä, miten tällainen lomake toimii työssämme. Kuulemme mielellämme palautetta, miten koit lomakkeen käyttämisen. Kaikenlainen palaute auttaa meitä kehittämään työtämme.

158 Lomake:
Lehmann, P., Simmons, C. A., & Pillai, V. K. (2012). The validation of the Checklist of Controlling Behaviors (CCB): assessing coercive control in abusive relationships. *Violence against women*, 18(8), 913–933.
<https://doi.org/10.1177/1077801212456522>

Digitaalista väkivaltaa koskeva osuus lomakkeen lopussa:

J. Lopéz-Cepero et al. (2018). Digital Intimate Partner Violence Among Peruvian Youths: Validation of an Instrument and Theoretical Proposal. *Journal of Interpersonal Violence*, 2021 Vol 36 (11-12) 5167 – 5185.
<https://doi.org/10.1177/0886260518803610>

Ohjaaja voi pyytää palautetta asiakkaalta:

- Miltä väittämät kuulostivat? Miltä vastaaminen ja lomakkeiden käyttäminen tuntui?
- Mitä ajattelet, kannattaako lomaketta käyttää väkivaltaa koskevien kokemusten tunnistamisessa sovittelutyössä?

Lomakkeen tietosuoja:

- Lomaketta ei anneta sovittelun toiselle osapuolelle ja hänelle ei kerrota sinun antamistasi vastauksista.
- Lomake hävitetään tietoturvallisesti, mutta lomakkeen avulla kerättyjen tietojen ja muun edellytysten arviointityön pohjalta luodaan valituskelpoinen sovittelupäätös SOPU-järjestelmään.

Fyysinen väkivalta	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Heittänyt jotain minua kohti.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Tönäissyt minua tai tarttunut minuun.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Repinyt minua hiuksista.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Kuristanut minua.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Painanut minut seinää, lattiaa, vuodetta tms. vasten.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Lyönyt, potkinut tai hakannut minua. . .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Lyönyt tai yrittänyt lyödä minua jollain	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
8. Uhkasi minua veitsellä, ampuma-aseella tai muulla aseella.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
9. Sylkenyt päälleni.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
10. Yrittänyt estää minua poistumasta tilasta	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Seksuaalinen väkivalta	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Pakottanut minut fyysisesti sukupuoliyhdyntään.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Painostanut minut seksiin, kun sanoin ei.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Painostanut tai pakottanut minut muihin ei-toivottuihin seksuaalisiin tekoihin, joita en halunnut (esim. suuseksiin, anaaliseksiin)	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Kohdellut minua kuin seksiobjektia. .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Aiheuttanut minulle kipua seksin aikana.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Painostanut minut seksiin riidan jälkeen.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Suhtautunut piittaamattomasti seksuaalisiin tarpeisiin.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
8. Vitsaillet kehoni osista.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
9. Syyttänyt minua siitä, että muut pitivät minua viehättävänä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Henkinen väkivalta	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Solvannut minua muiden edessä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Väheksynyt seksuaalista viehätysvoimaani.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Väittänyt minua typeräksi.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Arvostellut sitä, miten hoidan lapsia tai kotia.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Kiroillut minulle.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Sanonut minua hulluksi.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Sanonut minun käyttäytyvän järjettömästi.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
8. Syyttänyt minua omista ongelmistaan. .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
9. Esittänyt totuudenvastaisia syytöksiä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--

Taloudellinen väkivalta	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Ei antanut minulle tasaveroista mahdollisuutta käyttää perheen rahoja. . .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Sanonut tai käyttäytynyt kuin kyseessä olisi ”hänen rahansa, hänen talonsa, hänen autonsa jne.”	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Uhannut olla antamatta minulle rahaa	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Pakottanut minut pyytämään rahaa perustarvikkeisiin.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Kontrolloinut käyttäytymistäni hyväksikäyttämällä pelkoani siitä, etten saa käyttööni rahaa.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Pakottanut minut tekemään tiliä/ rahankäytöstäni.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7.. Yrittänyt pitää minut riippuvaisena hänestä rahan vuoksi	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Pelottelu	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Lähestynyt minua ollessaan vihainen.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Iskenyt nyrkillä pöytään.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Lyönyt seinään.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Särkenyt tai hajottanut jotain.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Heittänyt tai potkaissut jotain.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Ilmehtinyt vihaisesti.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Ajanut vihaisesti tai holtittomasti.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Uhannut	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Lyödä minua tai tappaa minut.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Saada muut minua vastaan.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Ottaa lapset pois.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Varmistaa, ettei minulla olisi rahaa.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Ilmaantua paikalle odottamatta tai tarkkailla minua jatkuvasti.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Tulla perääni, jos lähtisin.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Laittaa minut vastuuseen.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Vähättely/kieltäminen	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Kieltänyt pahoinpidelleensä minua.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Sanonut minun valehdelleen pahoinpitelystä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Väittänyt, etteivät hänen tekonsa olleet niin pahoja.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Käskenyt minua unohtamaan (hänen) tekonsa ja jättämään ne menneisyyteen.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Todennut minulle, että pahoinpitely on normaali osa ihmissuhteita.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--

6. Kertonut minulle, ettei muistanut satuttaneensa minua.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Kertonut minulle, että satutin itseni kaatuessani.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Syyttäminen	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
Syyttänyt minua hänen väkivaltaisesta käytöksestään sanoen:					
1. Se oli minun syytäni.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Minä ansaitsin sen.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Hänen on annettava minulle opetus.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Minä provosoin häntä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Riita oli minunkin syy: ”Tangoon tarvitaan kaksi”.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Minä loukkasin häntä ensin.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Minä yllytin häntä lyömään minua. .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Eristäminen	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Sanonut etten saisi tehdä jotain.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Kieltänyt tai estänyt minua tapaamasta jotain henkilöä. . .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Seurannut ajankäyttöäni tai pakottanut minut tilille siitä, missä olin.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Rajoittanut autonkäyttöäni.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Rajoittanut puhelimenkäyttöäni.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Kuunnellut puhelinkeskustelujani.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Painostanut minua lopettamaan yhteydenpidon perheeseeni tai ystäviini.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
8. Vaikeuttanut työpaikan saamistani tai ammatin harjoittamistani.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
9. Estänyt minua saamasta lääkärinhoitoa.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
10. Yrittänyt kääntää ihmisiä minua vastaan. .	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
Etuoikeudet	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Vaatinut kuuliaisuutta.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Kohdellut minua kuin palvelijaa.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Kohdellut minua kuin alempiarvoista.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Odottanut minun täyttävän seksuaaliset tarpeensa omista tarpeistani riippumatta.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
5. Kohdellut minua kuin olisin avuton tai kyvytön.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Sanonut, etten tulisi toimeen ilman häntä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Hänellä oli tai vaati itselleen lopullisen päätösvalan.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
8. Ei antanut minun tehdä asioita, joiden tekemiseen hänellä on mielestään etuoikeus (esim. koska hän on mies).	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
9. Kohdellut minua kuin palvelijaa.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--

Digitaalinen väkivalta	Ei koskaan	Harvoin	Toisinaan	Usein	Erittäin usein
1. Hankkinut pääsyn sähköpostitilillesi, sosiaalisiin verkostoihisi tai matkapuhelimeesi kontrolloidakseen, kenen kanssa puhut.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
2. Lähettänyt sinulle järkyttäviä videoita / seksuaalissävyytteisiä valokuvia matkapuhelimeesi tai internetin kautta.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
3. Käyttänyt sosiaalista mediaa lähettääkseen sinulle epämiellyttäviä viestejä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
4. Lähettänyt sinulle tai sinusta julkaissut intiimejä valokuvia/videoita kysymättä lupaa.					
5. Soittaa sinulle tai lähettää viestejä vähintään 10 kertaa iltapäivän aikana tietääkseen, missä olet.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
6. Julkaissut sinusta internetissä huhuja tai totuudenvastaista loukkaavaa tietoa.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
7. Kieltänyt sinua käyttämästä internettiä tai matkapuhelinta					
8. Yrittää selvittää salasanasi.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--
9. Tarkistaa kaikki lataamasi valokuvat/videot varmistaakseen, ettet valehtele tai petä häntä.	--1--	--2--	--3--	--4--	--5--